3 1761 07466051 5

7/10

MEDUSAS HUFVUD

MEDUSAS HUFVUD

EN SPÖKSYN UR LIFVET

AF

GUSTAF AF GEIJERSTAM

Hvad är att våga älska?
Det är att kunna dö!
C. J. L. Almqvist.

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

Alla rättigheter förbehållas författaren, äfven i Frankrike.

STOCKHOLM.
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1895.

PROLOG

Det var ett sällskap herrar och damer som sutto tillsammans efter en glad middag, och samtalet gick muntert och lätt. I denna lilla krets rådde den underliga stämning, som kommer, när man vet, att icke ett enda missljud kan afbryta den tysta glädje, hvilken präglar samkvämet mellan människor, som veta, att ingen behöfver väga sina ord af fruktan för att framkalla förstämning eller antipati. Vi voro allesammans människor, hvilka lefde mera eller mindre i skymundan för den yttre världen, och som träffades med den gemensamma behagliga känslan, att allt detta, som spelar en rol bland människorna, var åtminstone för en stund af underordnadt värde, och det fanns ingen möjlighet att i det samtal som fördes, plötsligt skulle sticka upp en eller annan underförstådd mening, hvarigenom den talande ville söka bereda mark för en fördel, som han eller hon önskade att förvärfva. Hela den tyngd af

ansträngning hvilken hvilar öfver societetslifvet, var således borta. Vi behöfde ej göra ansträngande kombinationer för att ur de ord, som föllo, leta oss till meningen, och vi behöfde icke befara, att ett yttrande skulle gifva anledning till en dagen därpå upptagen diskurs, i hvilken någon af de närvarande visade sig vilja exploitera innebörden af ett uttalande.

Läsaren finner af det sagda, att det sällskap, hvilket härmed för ett ögonblick framföres på scenen, ej hörde till det mest hvardagliga, och jag förvånar mig inte, om en eller annan skeptisk kännare af Stockholmslifvet, skulle vilja göra troligt, att min skildring är öfverdrifven, och att ett sådant sällskap icke kan uppletas. Jag nöjer mig därför med att upplysa, att ingen af de närvarande spelade någon rol, vare sig inom politikens, finansens eller publicitetens värld.

Det var ett litet rum, i hvilket vi voro samlade, så litet, att man nästan behöfde flytta på möblerna, ifall någon af de sittande händelsevis ville ömsa plats. Rummet var alldeles fyldt med möbler och konstföremål, ett draperi gled ned förbi pianot och tjänade som underlag för ett sällsamt porträtt af en sjuk, ung kvinna, hvars hvita händer belystes af skenet från en hög fotlampa, så att den ljusgröna skärmen skuggade öfver ansiktet och lämnade hela porträttet i halfmörker. Jag erinrar mig, att jag satt och betraktade dessa fina, sjukliga händer, som voro starkt belysta, betraktade

dem tvärs öfver de lifliga ansikten, hvilka böjde sig emot hvarandra i leende samtal: två kvinnor och några män. Samtalet hade just hunnit till den punkt, då skämtet är på väg att mattas, och det liksom ligger i luften ett behof att komma in på något annat. Och det var utan förberedelse eller öfvergång, som en af damerna, den blonda, bröt den korta tystnaden med de orden:

»Har det händt något, sedan vi träffades sist?»

Hon hade en mjuk, stark stämma och ett par underbara djupa ögon, hvilkas uttryck förlänade den i sig själf alldagliga frågan ett egendomligt, jag vill nästan säga, djupsinne. Det var något, som grep, i tonfallet, och när frågan var gjord, kändes det nästan, som om vi alla tänkt på detsamma, redan innan orden varit uttalade. Och det blef tyst en stund. Ända till dess att en annan stämma svarade:

»Händt! Hvad skulle väl hända?»

Den, som svarat, var en medelålders man, en skriftställare, som var i den lyckliga belägenheten att ej behöfva lefva på sin penna. Hans stämma hade en viss skärpa, hvilken nästan syntes härma den markerade profil, som var hans särmärke, och hvilken nu syntes som förstorad, omgifven af halfdunklet och lätta strimmor af cigarrettrök.

»Menar ni, att vi skulle skrifva?» fortfor han.

Fru S. lutade sig tillbaka i sin stol med en af dessa vackra rörelser, egendomliga för kvinnor, som i hela sitt väsen äga det rytmiska behag, hvilket verkar som välljud eller sinnesro, och hon svarade helt enkelt:

»Ja, *det* menar jag.»

Måhända var detta det enda ämne, hvilket i detta sällskap och i detta ögonblick skulle hafva kunnat framkalla en förstämning. Men det händer någon gång, att liksom i musiken de starka dissonanserna understundom medföra endast en rikare och fylligare ström af toner, så kan också i ett samtal det sorgligaste ämne väcka ett genljud så starkt, att den gemensamma tankeström, hvilken på sina stigande och fallande vågor förenar de samtalande, därigenom endast kommer att forsa så mycket starkare. Detta märktes också nu. Ty med makten hos en tondiktning, hvilken från ett fulltonigt scherzo kan gå öfver lika väl i en dityramb som i en sorgmarsch, fick samtalet en fyllighet och ett lif, som blef större med den hopplösa bitterhet, hvilken ingen dolde och ingen förnekade.

Det blef det allmänna stora temat om hvart all den entusiasm tagit vägen, hvilken för icke många år sedan skrämt och lockat alla dem, hvilka hyste den stora drömmen, att Norden ännu en gång skulle blifva en makt, icke bland stater i tomt prål, utan bland människor i anda och san-

ning. Man tog fram de namn, som en gång väckt förhoppningar, och man lade dem bort, det ena efter det andra, icke med afvoghet, missaktning eller köld, utan med något af det slags känsla, som när soldater skyldra gevär vid kamraters likbår.

»Det är som att vandra bland tallar på kusten,» sade fru S. »Blåsten har krökt dem alla, tvingat dem ned och förkrympt deras växt.»

Skriftställaren sköt tillbaka sin stol och hans högra hand grep efter en bok, hvilken han fasthöll, som om han ämnat använda den som ett vapen.

»Det är kanske ondt om jordmån, när man råkat hafva sitt upphof ur ett frö, som fallit i en klyfta,» sade han.

Strax därefter var det en röst, som citerade:

»Es ist dafür gesorgt, dass die Bäume nicht in den Himmel wachsen.»

Herr S. råkade i eld och lågor. Det var ett af hans favoritämnen, som kommit på tapeten.

»Säg mig,» sade han. »Tror ni verkligen, att vi nordbor äro så långt efter alla andra nationer, som den så kallade europeiska strömningen har sökt inbilla oss. Är det verkligen för närvarande en så utomordentlig blomstring inom den europeiska literaturen, att vi behöfva stå här och slå ned ögonen af lutter blygsamhet? Är Ibsen så himmelsvidt underlägsen Tolstoy, och kan icke Strindberg nämnas vid sidan af Zola? Nej, det är vår tur nu, det är

på oss, man väntar, det är vara vikingar, som skola tappa bort litet ruttet blod ur den stora europeiska kolossen. Vi sitta så långt borta, att vi höra det med bättre öron. Vi hafva hela den öfverlägsenhet, som ligger uti att vara nya, unga och framför allt icke utslitna. Vi hafva tegat af blygsamhet inför de store. Men . . .»

Samtalet blef allt lifligare, och det steg som ett rus af förhoppningar inom den lilla krets, som satt samlad i rummet, där den enda lampan brann.

Stämningen hade hela tiden haft den lugna och fina karaktär, som kommer, när man efter en middag bland vänner glömmer likörerna, och tankarna och sympatierna räcka till för att stimulera. Man kom från dekadansen till renässansen, från renässansen tillbaka till nutiden, och med ett språng förirrade sig denna konversation, hvilken börjat vid en siesta, till den delikata fråga, som behandlar hvilka som lyckas. Det var ej längre fråga om literaturen enbart. Det blef konsten och politiken, hela den stora världshistoriens män, hvilkas spel om kronor och spiror fick släppa till bevis för de mest motsatta åsikter om lyckans värde. Hvad stod lyckan i för förhållande till framgången? Hvad var egentligen lyckan? Och hvad var framgången?

Man tog renässansen som exempel, visade med energi, huru dess stora, härliga idéer, hvilka väckt världen som de begynnande tonerna till en jublande symfoni, mynnat

ut i de fattiga tonerna från orgelläktaren i en luthersk kyrka, och af Pans rörflöjt som lockat till nytt lif var ej mycket mera igen än Luthers grofkorniga »Wein, Weib, Gesang» med dess glupska bismak af den för detta asketens osköna lusta.

»Det kan se så ut,» sade en röst. »Men icke allt, som syns först, är det väsentliga.»

Vi tystnade alla. Ty den, som yttrat sig, hade hela tiden icke sagt ett ord. Han var nästan en främling för oss alla, en ung poet, hvilken en tid uppehållit sig i Stockholm. Han talade så lågt, att det blef tyst, endast för att man skulle kunna höra hans ord, och när han såg allas blickar riktade emot sig, fortsatte han:

»För min del tror jag, att om vi i våra dagar ha så ondt om män och kvinnor, hvilka kunna eller vilja tala, så beror det därpå, att de bästa af oss stirrat sig blinda på lifvets egen gåta. Jag menar, att de veta så mycket om allt, som är ondt. De veta till exempel, att det goda segrar icke alltid. Vi veta detta så visst, att vi nästan leka med den tanken, att någon skulle kunna vara så dum att tro på det godas seger. Därför att en fin människa alltid såras lättare än en grof och okänslig, blir hon underlägsen i kampen. En medelmåtta är användbarare i det praktiska lifvet än en genial man, vare sig inom vetenskapens värld eller politikens, helt enkelt emedan medelmåttans möjligheter kan äfven medelmåttan öfverskåda, och i dess afundsvärda

karaktär ligger dessutom ingenting af detta, som stöter andra tillbaka.»

»Ja, men detta är ju just, hvad vi alla ha sagt,» afbröt någon.

Han log stilla, som åt sina egna tankar och tillade:

»Allt detta se vi. Och det är en styggelse att se på allt detta låga, medelmåttiga, krassa, som vinner och tränger sig fram öfver allt. Men jag menar, att just därför att vi se detta så väl, hindras vi kanske från att se *det andra*.»

»Hvilket andra?»

»*Det som sker i det som synes ske.*

Vi tego alla en stund, och jag såg att det hängde tårar i fru S:s vackra ögon. Hon utbytte en hastig blick med sin man, som om hon ville öfvertyga sig om, att hennes ögonblickliga känsla delades af honom. Och jag kände själf, att rummet och sällskapet tecknade sig för mig som sedda genom ett dunkelt glas, till dess jag åter hörde poetens röst, som fortsatte, lika lågt och stilla som förut.

»Men det att vi se så mycket orätt, så mycket lågt, att vi veta hvarje morgon allt smått som fyller världen, det kallar jag för Medusas hufvud. Och hvar och en, som såg på det, blef till en sten.»

Medusas hufvud?

Som en kall fläkt gick detta ord genom våra sinnen, och jag minns, att jag såg alla dessa ansikten luta sig framåt ur rummets alla vrår, tecknande sig som skuggor, hvilka

söka efter lif och ej finna det. Min fantasi var så uppjagad af den lille mannens sällsamma, nästan barnsliga sätt att tala, att jag åhörde hans ord, som om jag väntat en uppenbarelse, och i det han såg sig om, som om han af blyghet ångrat, att han tagit ordet, fortfor han:

»Det kom en gång i fordomtima en hjälte, som gudarna utsett till storverk. Han skulle rida på ryggen af fantasiens starka fåle bort till den fjärran borg, där människosläktets fiender Gorgonerna bodde, och den farligaste af dem alla hette Medusa. Hennes drag voro fasansfulla, och i stället för hår ringlade sig ormar kring hennes ansikte. Ingen kunde möta dessa drag utan att blifva till sten, ty detta ansikte var ingenting annat än allt ondt som segrat, alla förhoppningar som grusats, alla tvifvel som fått rätt, alla skurkstreck, som lyckats, all kärlek, som lönats med trolöshet, all synd, allt brott, all skam, som triumferat sedan tidernas tider. Hjälten hette Perseus, och han var nog stark att vända bort sina ögon och blott se i sin spegelblanka sköld, som han sträckte mot vidundret. Han såg det onda, men icke i all dess fasa. Då högg han dess hufvud af, och sedan fanns ej för honom allt detta, som hindrade, kväfde, förstenade och förfrös. Sedan var honom intet dåd för stort, intet motstånd oöfvervinneligt. Och sedan bar han försteningens drag som segertecken på sin sköld.

Men hvarje tid har sitt Medusahufvud, som stirrar sig till mötes. Och hvarje människa har sitt. De plumpa, de krassa, de loja önska ej ens att hugga det bort. De se det med lugn i ansiktet och gyckla med dess ohygglighet. Vi andra hafva förlorat lusten att se bort och hugga till. Men vi vrida oss i vånda vid dessa stirrande ögon, som tala om alla de fasor, hvilka lifvet sparat åt dem, som äro dömda att lida. Vi stirra på detta som på vår egen maktlöshet och det ondas makt. Vi stirra därpå till dess att vi långsamt stelna, vårt förstånd förvirras, våra känslor frysa till is, och våra sinnen tappa den spänstighet, som heter att lefva. Det finns tider, då man mera än eljes försjunker i ett sådant hopplöst elände som att se allt ondt och ej veta bot. Och så länge ingen kan hugga hufvudet af, äro de bästa bland oss de, hvilka bilda försteningarna omkring Gorgonens palats i väntan på befriaren.»

Han tystnade, och jag såg pa min vän S., hvars lifliga ansikte var vändt emot mig. Han böjde sig framåt, och hans läppar rörde sig, som jag ofta sett förr, när han var upprörd. Det blef en stunds tystnad, som plötsligt bröts genom ett skämt, och befriande ljöd ett muntert skratt mot bakgrunden af känslan för all den sorg, som samtiden rymmer.

NATTENS HÄNDELSER

I.

Samkvämet var slut, och jag vandrade ensam utåt Strandvägen för att komma hem till min boning.

Jag hade mot min vilja kommit in en tankegång, som väl till en viss grad var naturlig, men för hvilken jag i alla händelser helst skyggade tillbaka med den säkra instinkten hos en människa, som vet sig vara inne på en fördärfbringande och farlig väg. Det samtal, som nyss blifvit fördt, och i hvilket jag hela tiden med flit undvikit att taga del, hade satt hela mitt nervsystem i oordning och kastat mina tankar in i en fanatism, hvaraf jag för länge sedan glömt, att jag kunde blifva mäktig. I självfva verket hörde det sällskap, med hvilket jag nyss tillbringat aftonen, till dem, hvilka jag på de senaste åren helst plägat undvika. Och när jag nu af en händelse kommit in däri, kände jag mig som en främling, en känsla, hvilken jag emellertid hela aftonen sträfvat att dölja. Vi hade

suttit länge tillsammans, skämtet hade fått öfverhand öfver allvaret, och när jag tryckte mina vänners händer till afsked, hade det skett med lätt hjärta, som om ingenting skulle kunnat skilja denna dag från de tusenden, hvilka den ena efter den andra försvinna, som om de dragit oss förbi i ett oändligt panorama, hvaraf man ej minns mera än nätt och jämt att vi sett en mångfald skiftande taflor.

Men knappt var jag ute på gatan, förrän jag greps af en obetvinglig oro, en känsla af att något skulle inträffa eller kanske redan hade inträffat, hvilket på ett alldeles särskildt sätt skulle ingripa i mitt öde eller beröra mitt lif. Jag försökte fåfängt att göra mig denna besynnerliga känsla kvitt. Jag har nämligen aldrig trott på aningar, och den enda vidskepelse, jag funnit hos mig själf är den, att jag ej kan låta bli att spotta, när en katt springer öfver min väg. Men denna gång var det mig alldeles omöjligt att blifva herre öfver mina nerver.

Gång på gång tyckte jag mig höra den lille poetens röst. Jag hade förut knappast hört hans namn, hade aldrig läst en rad af hans vers, och jag visste i det hela taget icke, om han var mera poet, än de många dussin versmakare, hvilka jul efter jul bereda sig den obehagliga missräkningen att se sina vackra rim olästa vända tillbaka från den korta triumfen på boklådans disk och till den eviga sömnen på förläggarens

vindskontor. Han hade under nästan hela kvällen icke sagt ett ord, och när han ändtligen började tala, var det för att servera oss en predikan — eller kanske det var en dikt på prosa! Nu för tiden skrifves ju vers i romaner och prosa i diktsamlingar — och denna predikan var till och med af det mest banala slag. Det var bara påhittet med att omkläda alla dessa gamla tankar och kalla det hela för »Medusas hufvud», som hade förbryllat oss alla. Ty hvad var det hela? Det var en omklädnad af det stolta ordet, att icke den segrar i lifvets strid, som lyckas, att den, som skelar efter framgången, när han föregifver sig söka ett mål, är den uslaste träl, äfven om opinionens triumftåg låter honom stiga till maktens tinnar. Han är dock en besegrad vanbörding i andens värld, och hans trälmärke skall lysa med eldskrift på hans bröst, när sanningens gudom en gång rifver den prunkande härskaredräkten från hans lakejskuldror.

Visste jag då icke detta? Var detta något nytt för mig, efter som dessa tankar en kväll, när jag gick ensam på gatan, göto feber i mitt blod och kommo pulsarna vid mina tinningar att bulta? Hvad hade denne främmande yngling att göra med mitt lif? Kom han för att anklaga mig, för att döma hvad han icke förstod?

Med en upphetsning som om jag lidit en personlig förolämpning, en bitter, oresonlig känsla af vrede gick jag öfver gården

till mitt hem och grep instinktmässigt i fickan efter min nyckel.

Jag brukade alltid lägga den i min öfverrocksficka, och på tio års tid kunde jag icke påminna mig, att jag hade gjort någon förändring i denna vana, hvilken jag följde utan reflektion, alldeles som man mekaniskt flyttar fötterna på ett särskildt sätt, när man springer utför en trappa. Men icke desto mindre stod jag där nu utan nyckel med utsikt att få tillbringa natten under bar himmel eller i bästa fall söka mig ett rum på något hotell.

Min bostad var belägen strax utanför Djurgårdsbron. Och jag bör kanske anmärka, att Djurgården vintertid ej har alldeles samma karaktär, som när våren lockar alla stadens invånare ut till dess vägar och lundar. Där är ensamt och öde som på landet, och om aftnarna skrika ugglorna i de gamla träden. På den plats, som af ålder burit namn af Lejonslätten, och där nu det blifvande Nordiska museet reser sina murar, lågo förut ett par gula trähus, omgifna af höga träd. Denna plats var afskild från allt buller under hela vintrarna. Byggnaderna lågo tillräckligt långt bort för att skydda mot allt för täta besök, tillräckligt aflägset, för att man kunde tro sig utanför staden och dock nog nära för att tillåta mig besöka biblioteket, äta middag på en restaurant och sedan med spårvagnen återvända till mitt skrifbord. I ena delen af den lilla byggnaden, hvars veranda sköt

fram under grenarna af en gammal lind, hvars löfverk om sommaren nästan skylde det ena af mina fönster, bodde min värdinna, en gammal sjömansänka och hennes dotter, och på den andra sidan hade jag mina två rum, från hvilka jag nu genom min besynnerliga glömska eller någon annan tillfällighet var afstängd.

Visserligen hade jag en utväg, nämligen att väcka min värdinna och tvinga henne att stiga upp för att öppna dörren, men jag kände en motvilja häremot, som var mig alldeles oförklarlig. Obeslutsam huru jag borde bete mig, närmade jag mig dörren och såg mig omkring, som om jag väntat, att någon af husets invånare skulle vara ute denna tid på dygnet. Utan att reflektera därpå, tog jag med handen i låset, och till min stora öfverraskning gick dörren upp.

Jag kan icke beskrifva den känsla af förskräckelse, som härvid öfverföll mig. En rysning för någon okänd fara skakade hela min kropp, och jag behöfde all min självbehärskning för att besluta mig för att stiga öfver tröskeln. Innan jag steg in, tände jag en stor vaxsticka, sådana jag alltid bar på mig i ett fodral, och undersökte låset på båda sidorna. Det var alldeles orördt, intet spår af yttre våld stod att upptäcka, men på inre sidan satt en nyckel i låset. Jag tog ut den och höll upp den mot lågan, som fladdrade i luftdraget. Den var fäst på en ring och bredvid hängde en hvit elfen-

bensplatta. Intet tvifvel! Det var min nyckel.

Men i så fall borde jag hafva satt i denna nyckel, redan aftonen förut — jag hade då kommit ännu senare hem än nu — och jag kunde ej tänka mig, att jag skulle hafva glömt att stänga dörren, ännu mindre att jag glömt nyckeln kvar. Antagandet att min värdinna någonstädes hittat nyckeln och därefter satt densamma i låset, för att på detta sätt låta mig återfinna densamma vid hemkomsten, förkastade jag också, af det skäl att Djurgården langt ifrån var någon säker plats, och hon aldrig skulle hafva vågat gå till sängs, när hon visste, att förstugudörren stod öppen.

Nu inträffade något, som naturligtvis ej var ägnadt att väcka förvåning, men som i mitt dåvarande sinnestillstånd ej kunde undgå att inverka på mina redan förut uppretade nerver. Vaxstickan släcktes af luftdraget. Den släcktes så stilla och säkert midt inför mina ögon, att det formligen såg ut, som om en osynlig mun blåst ut den lilla lågan. Jag hade icke känt något luftdrag, icke förnummit ens en aning om den svagaste fläkt, och jag fick det bestämda intrycket, att någon blåst ut ljuset midt för min näsa. Den sista gnistan på den lilla veken pyrde mot mig i mörkret, och den syntes mig omgifven af något, som tog formen af ett ensamt gnistrande öga. Utan att tveka en sekund, gripen af en af dessa plötsliga instinkter, som vi erfara, när

det gäller att undkomma en hemlighetsfull fara i mörkret, smällde jag hastigt igen dörren, satte foten för, som om det gällt att hålla en lurande fiende ute, fick nyckeln i låset och stängde dörren med dubbla slag.

Allt detta hade gått så hastigt, att jag ej ens gifvit mig tid att vända mig om. Men just som jag tagit nyckeln ur låset och stoppat den som jag tyckte på sin vanlige plats i min högra rockficka grep mig den tanken, att, om någon obehörig tillägnat sig min nyckel, och jag sedan återfunnit den på insidan af min dörr, så var det högst otroligt, att jag skulle utestängt denne obehörige, när jag läste igen dörren. Snarare skall jag då hafva instängt mig själf tillsammans med honom, och denna tanke återförde med ens samma besynnerliga känsla af ångest, och på samma gång kom en förnimmelse öfver mig, att jag icke var ensam. Någon hade följt mig eller följde mig ännu, och denne någon stod på ett besynnerligt sätt i samband med allt, hvad jag denna dag hade tänkt och hört, hade makt öfver mig, gaf sig tillkänna, satt kanske inne i mitt rum och väntade mig eller stod bakom dörren, färdig att öfverfalla mig, när jag trädde in.

Jag tyckte med ens, att jag icke borde hafva stängt förstugudörren. Hvarför visste jag icke. Kanske inbillade jag mig, att denne okände skulle passa på och smyga sig ut, endast jag lämnade honom tillfälle.

Jag stack åter handen i min ficka för att öppna den yttre dörren, innan jag gick in i mitt rum.

Till min oerhörda fasa, fann jag att min nyckel ej heller nu låg på sin vanliga plats. Med en ansträngning, som syntes mig öfvermänsklig, sökte jag öfvertyga mig själf, att jag aldrig hade lagt dit den, att den måste finnas kvar i låset. Jag trefvade i mörkret, fick fatt i den yttre dörren, undersökte den. Men äfven där var nyckeln försvunnen, och jag var nu öfvertygad, att jag stod inför en fara, som jag ej kunde afvärja, ett hemlighetsfullt något, hvars annalkande jag var tvungen att afbida.

Med en förtviflans kallblodighet, som griper oss i sådana kritiska ögonblick, då all flykt är omöjlig, öppnade jag slutligen dörren till mitt rum och ställde mig på tröskeln, medan jag strök eld på en ny vaxsticka. Jag blef formligen kall af förskräckelse, när jag såg rummet tomt, och med en blixtsnabb rörelse vände jag mig om i tanke att min följeslagare — ty att någon följt mig eller väntade mig, därom kände jag mig nu alldeles viss — kanske stod alldeles bakom mig. Då jag heller icke där såg någon, tog jag nyckeln ur dörren till tamburen, ryckte igen dörren med en snabbhet, som om det gällt att rädda lifvet, och ställde den brinnande vaxstickan i sin låda på mitt skrifbord.

Med brådskande fart tog jag af mig mina öfverplagg, tände ljus och undersökte

hela rummet. Jag var retad öfver det löjliga i min situation, utan att detta ett ögonblick minskade min förskräckelse. Emellertid öppnade jag garderobsdörren, lyste bakom möblerna, kröp under hörnsoffan, och gick slutligen in i sofrummet. Sedan jag äfven där förvissat mig om, att ingen människa var att se, blef jag lugnare och fick ett ögonblick lust att skratta åt alltsammans.

Det enda jag emellertid icke kunde förklara, var nyckelns försvinnande. Jag intalade mig, att den möjligen låg ute på förstugugolfvet, att jag stoppat den bredvid fickan i stället för i densamma, och att jag i min nervösa öfverretning icke hört den falla på golfvet. Men om man bjudit mig guld, skulle jag dock icke kunnat besluta mig för att gå ut och öfvertyga mig om detta förhållande, på samma gång som jag sade mig själf, att just så uppskrämd som jag var, borde äfven det minsta ljud icke hafva undgått min till det yttersta spända uppmärksamhet.

Jag hade emellertid icke blifvit lugnare, än att jag för säkerhetens skull såg efter, om min revolver, som ständigt hängde på väggen, verkligen var laddad. Och när detta skett, tog jag mekaniskt upp klockan.

Till min stora öfverraskning var hon icke mera än elfva. Jag drog upp henne, jämförde tiden med en gammal bordstudsare med väckapparat, som stod i sofrummet, fann, att det icke var något misstag och

glömde helt hastigt denna omständighet, hvilken föreföll mig helt oväsentlig.

Då jag emellertid icke kände någon möjlighet att gå till sängs, tände jag i stället min arbetslampa, ställde den bakom en gammal hvilstol, hvilken vanligen var min ensamhets tillflykt, och tog fram mina böcker för att fördjupa mig i det studium, hvilket sedan ett par år höll mig fången här ute, långt bort från människor och människors sällskap.

Det var en gammal foliant af stort kulturhistoriskt intresse, hvilken jag efter många om och men fått låna från kungl. biblioteket, ett af dessa vittnesbörd om medeltida flit och tankekraft, hvilka i vår moderna tid blifvit föremål för beundran hos så många af dem, hvilka tröttnat på den andliga maskinproduktionen. Mitt öga följde de gamla typerna, och jag tog instinktlikt fram min anteckningsbok för att beledsaga min läsning med de annotationer, för hvilkas skull jag talmodigt genomplöjt så många volymer.

Men öfverretningen hade varit för stark. Det kändes, som om hjärnan icke ville gå in på att tvingas in i de fåror, som förut varit dess vanliga, och med ens märkte jag, att jag var oerhördt törstig. Jag sökte igenom en vrå bakom hörnsoffan, där jag alltid brukade förvara, hvad jag i den vägen hade hemma, men fann ingenting annat än en Bourgogneflaska med en god etikett och ett ännu bättre årtal. Drifven af ett

oemotståndligt begär efter någon stimulus, tog jag en korkskruf, för att draga upp buteljen. Korken satt fast, och vid den häftiga ansträngningen jag gjorde för att den skulle följa med, hörde jag plötsligt, att något med ett rasslande ljud föll på mattan bredvid mig. Jag böjde mig ned och fann samma nyckel, hvilkens försvinnande nyss vållat mig så stor oro.

Det var icke något tvifvel, att den hade fallit ut ur min rockärm, och det var heller icke något tvifvel, att den i mörkret på något sätt hängt upp sig på en manschettknapp, en rispa i fodret eller något dylikt. En undersökning af min rockärms insida, visade mig också genast, att en sådan möjlighet fanns. Men i detta ögonblick verkade åsynen af denna nyckel på mig med en styrka, som föreföll mig mera gåtfull än allt det föregående.

Den förde icke mina tankar in i samma spår, som de nyss hade passerat. Men så fort jag höll den i min hand, kom jag i och med detsamma att tänka på något helt annat, än hvad som förut hade sysselsatt mig. Detta andra var så längesedan förflutet, hade under många år icke spelat någon rol i mitt lif, att jag först knappast märkte, att jag tänkte därpå. Jag grep Bourgogneflaskan, och fyllde mekaniskt ett stort glas, men just som den stimulerande drycken passerade min gom, blef denna nya tankegång mig fullt medveten. Och som om allt både från i går och i dag försvunnit

från mitt medvetande, stod bilden af en man, som förr varit min vän, lefvande för mina ögon.

Med en underlig känsla af vemod satte jag mig tillbaka i min stol, och medan timmarna gledo, utan att jag märkte det, lefde jag å nyo om en tid af min egen ungdom, den tid, som jag under de sista åren gjort allt för att glömma, och som jag också trodde mig hafva glömt.

II.

För något mera än tio år sedan fanns det i Stockholm en ungdom, som hade den entusiasm, hvilken fordras för att tro på möjligheten af en kamp mot det bestående. Denna entusiasm hade till en del sin rot i missnöje med, hvad traditionen skapat, och det kan icke nekas, att hos många framträdde den med en styrka, som ej såg ut att kunna dämpas af de fördelar, framtiden möjligen kunde erbjuda dem. Men hos andra var själfva missnöjet ingenting annat än obelåtenheten med att själfva vara tillbakasatta, och det var icke svårt att förutse, att när dessa individer kommo i tillfälle att intaga en position, skulle deras missnöje för dem själfva framträda som ett barnsligt minne, hvaraf endast för skam skull några fattiga rudiment skulle komma att kvarstå. Det löjligaste af allt var emellertid, att bland dessa unga män fanns det några, hvilka verkligen togo denna stora så kallade rörelse på all-

var. Och så vidt jag kunde finna, leddes dessa män — kvinnorna voro i allmänhet mera praktiska — af ett slags obegripligt förstoringsbegär.

De förstorade nämligen allt, hvad som mötte dem i det lif, hvilket de dömde ur synpunkten af Ibsens »Brand» och evangeliernas fullkomlighetskraf. De förstorade sin beundrans föremål, och de förstorade alla lifvets dimensioner. De kallade sig realister, och jag har alltid beundrat allmänheten, hvilken ej förstod huru orealistisk denna realism i grund och botten var. Kritiken förstod dessa människors idealism — och behandlade dem därefter. Som gripna af ett raseri efter förbättringar, framsteg och allmänlycka, hälsade dessa ungdomar hvarje det minsta försök att rubba på de hårda band, hvarmed den moderna samhällsutvecklingen alltmera sträfvar att fjättra den personliga friheten, med en hänförelse, som om hvarje liten opposition varit en yttring af idealmänniskors dådkraft. Det föll dem icke in att granska motiven eller karaktärerna omkring dem. Med en uppriktighet, som föreföll mig tragisk, voro de beredda att med lif och själ försvara ända till sinnets adelskap hos hvar och en, hvilken drog sitt svärd mot det förkättrade samhället. Och de tycktes aldrig misstänka, att den, som stoltserat med ungdomens obesvärade hänsynslöshet, en dag kan axla den vida, alla rörelser gynnande mantel, hvilken döljer just kompromissen, som den hänsyns-

lösa ungdomen en gång i sitt lättsinne afsvurit. För dessa mäns ögon blefvo pamflettister till hjältar, författaren till en tändande tidningsartikel en hvarje motstånd trotsande reformator, och den, som skref en bok, fylld af hela det trosnit, som besjälade alla, blef en profet.

Huru jag från början kom in bland denna krets, fattar jag icke. Denna tid synes mig så långt aflägsen, att jag nu mera nästan betraktar den som en dröm, hvilken stört mitt lif lika obetydligt, som hvad denna ungdom egentligen inverkat på sin samtid. Med den tillfredsställelse, som är en följd af, att man ser sina terorier bekräftade af verkligheten, har jag år efter år iakttagit, huru alla dessa försök, att kasta idéerna ut som stridsmaterial i den stora utvecklingskampen icke varit annat än samma slags försök, som om man velat förjaga vintern genom att tända ett fyrverkeri eller afskaffa fattigdomen genom att spela marseljäsen med regementsmusik. Hvad dessa män ej kunde inse, var, att idéerna i vår tid hafva försvunnit, på samma sätt som segelfartygen för ångbåtarna. De tolereras som lustjakter, afsedda för nöjesseglats, men spela ingen rol i det praktiska lifvet, som är, har varit och kommer att vara en kamp om och genom intressen. För egen del älskar jag lustjakten mera än ångbåten, men jag skulle älska den mindre, om det verkligen vore möjligt att få pluraliteten att dela min smak.

Men när jag första gången såg honom, som i afton fyller mina tankar, det glömmer jag aldrig. Och dock voro omständigheterna vid detta sammanträffande af allt annat än märklig natur.

Jag satt en förmiddag i början på 80-talet inne på Operakaféet, det ställe, dit man då gick för att träffa människor, läsa tidningar och visa, att man lefde. Det var en solig dag i mars, när snön smälter från träden, och himlen blånar så bjärt, som om våren i ett slag skulle kunna väcka sommaren till lif öfver den domnade jorden. Jag hade gjort en promenad, satt varm och trött af promenaden och vädret med en sejdel pilsner och ett par smörgåsar framför mig, tänkte på ingenting, njöt bara af den obeskrifliga känsla af välbefinnande, som en sådan dag kan medföra.

Då såg jag plötsligt en ung man träda in i kaféet. Han hade aftagit öfverplaggen, men icke gifvit sig tid att stanna i tamburen för att ordna sin toalett. Han stannade midt på golfvet, drog halsduken rätt och for vårdslöst med handen genom sitt hår. Omedvetet som det tycktes, spelade ett leende öfver ett af de mest rörliga ansikten, jag någonsin sett, och det var tydligt, att han var på förhand lika öfvertygad om att ej behöfva sitta ensam, som om han stämt möte med någon just på det klockslag, då han trädde in. Med ens fick han syn på mig, och i det hans ansikte klarnade upp, såg jag att vi kände hvarandra. Han

gick rätt emot mig, och jag lade märke till, att hans steg voro elastiska och fasta, som om han icke ett ögonblick kunnat känna annat, än att där han gick var han hemma, och den som mötte honom på sin väg, borde blifva glad.

»Sixten Ebeling,» sade han och räckte mig sin hand. »Det var eget, att jag träffade dig.»

Han slog sig ned utan att fråga om lof, och då han en stund sett på mig, som om han väntat, att jag skulle göra en fråga, beställde han en anrättning, liknande min egen, och hans ansikte hade hela tiden detta uttryck af på en gång hemlighetsfull lycka och förtroendefull glädje, som om han förvånat sig endast öfver en sak, nämligen att hans närvaro icke väckt min nyfikenhet.

Vi kände hvarandra nämligen, ehuru endast flyktigt, redan sedan Upsalatiden, och då jag en tid lämnat universitetet för studier, som jag ej kunde fullborda annat än i hufvudstaden, hade jag ingen aning om annat, än att han fortfarande låg kvar i Upsala och läste på sin licentiat.

För att säga något frågade jag honom då, om det hade händt något i lärdomsstaden. Och jag märkte genast, att jag tagit upp just det ämne, hvilket för tillfället tycktes sysselsätta honom allra mest. Han blef nämligen genast uppmärksam, betraktade mig med samma egendomliga mystifierande ansiktsuttryck, som jag förut

lagt märke till, och svarade med en röst, som darrade af återhållet skratt:

»Det vet jag icke.»

Jag förstod, att här måtte ligga något under, och min första tanke var den, att den hygglige Tore Gam — så hette han, som sedan på sätt och vis blef min vän — hade rakat ut för någon kärlekshistoria, rest till Stockholm, så länge denna gyllene idyll varade, och nu satt här, brinnande af begär att få anförtro mig sin älskades behag och sina egna triumfer. Jag tycker om förälskade personer, jag kan inte hjälpa det. Jag tycker om deras glada själftillit och deras otroliga illuderingsförmåga. För dem leker lifvet som för unga hästar, hvilka i solskenet tumla sig på grönskande bete, och om leken ger dem blödande sår, märka de detta lika litet, som när man i pojkåren slår hål på knogarna vid ett slagsmål — notabene så länge lyckan varar. Och ju mera jag såg på honom, desto mera kände jag mig öfvertygad, att jag stod inför en af dessa lyckliga, hvilka, som dårarna bära sin hemliga tillfredsställelse inom sig och endast lida af den tanken, att ingen kan dela denna lycka, hvilken så fullständigt och till alla delar liknar den känsla, som framkallas vid vissa former af *idées fixes.* Han hade kommit in som en förälskad, han gick som en förälskad, han talade, åt, drack, betraktade mig och log som en förälskad människa, en tok, en narr, en lycklig galning. Och i tanke att han

kanske önskade en tredje man för att vid middagstid eller supédags få förevisa sin lycka, svarade jag med ett menande leende:

»Har du varit borta så länge?»

Han blinkade till svar, som om han förstått mig.

»Ja,» svarade han. »Och det bästa är, att jag vänder aldrig tillbaka.»

»Hvad för något? Vänder du icke tillbaka?»

»Nej, naturligtvis. Jag har gifvit examen på båten.»

Jag satt som fallen från skyarna, och det var inte långt ifrån, att jag plumsat fram med en direkt fråga, om han tänkte göra äfventyret evigt, eller om han ämnade gifta sig genast, när han plötsligt af sig själf löste gåtan genom att fortsätta:

»Jag ämnar stanna här som literatör.»

En besynnerligt blandad känsla af förvåning och allvar öfverföll mig vid dessa ord, hvilka med ens förde min tanke in på ett så helt annat spår. Jag hade alltså haft orätt. Han var icke förälskad, och dock kunde jag icke frigöra mig från den känsla, hvilken först fört mig till detta antagande. Det finns nämligen människor, hvilka kunna uppföra sig som förälskade, äfven när ingen kärleksaffär är å bane. När han såg min förvåning, hvilken han ej klart kunde fatta — ty jag aktade mig noga att upplysa honom om det misstag, jag nyss begått i mina tankar — började han

att tala, och med en röst, som icke röjde ens den ringaste misstro mot framtiden, meddelade han mig sina tvifvel, sin desperation öfver det lif han fört i Upsala, öfver det ämbetsmannalif, som skulle blifva frukten af en examen, och öfver mycket annat. Han visade fragment af drömmar och fantasier, en öfvertygelse, hvilken tycktes komma ur djupet af hans inre, och slutligen detta beslut att gifva allt på båten, och som han uttryckte sig, blifva en fri man, hvilket fört honom hit, ett beslut, för hvars praktiska följder han icke ett ögonblick ryggade tillbaka. Till sist sade han något om, att han bränt sina skepp, och att det som var gjordt ej kunde göras ogjordt.

Hvad som i synnerhet intresserade mig, var, att han midt under den oskrymtade hänförelse, han visade, icke ett ögonblick upprullade några öfverspända perspektiv. Han drömde sig icke vara någon storhet, han visade helt lugnt, och som jag tyckte, praktiskt, att han på den bana han valt, hade all utsikt att både förr och säkrare förtjäna sitt uppehälle än på någon annan. Han syntes väl känna till våra pressförhållanden, och hans beräkningar klingade ytterst sannolika.

Men hela tiden behöll jag dock detta märkvärdiga intryck, att det var en förälskad människa, som talade. Han föreslog mig, att vi skulle äta middag tillsammans, och vi gingo ut i Kungsträdgården. Vi dinerade, och middagen följdes af en

supé, hvarefter vi sutto samman, talande om allt mellan himmel och jord, sutto samman, till dess att gasen släcktes och klockan slog tu i Jakobs kyrktorn. Hela tiden flöt samtalets ström, som om den aldrig skulle kunna sina ut, och ej ett ögonblick förlorade Tore Gam denna prägel af lifvets stora festögonblick, som kommit mig att tänka på ungdom, kärlek och lycka.

Jag minns, att jag grubblade däröfver, när vi skildes åt. Och jag ertappade mig under de följande dagarna mer än en gång med att längta efter att återse honom.

III.

Hvad som i synnerhet fäste mig vid denne man var den egendomliga jämvikt, han syntes mig visa mellan att vilja och att kunna. Han satte sina mål i allmänhet ej högre än att han kunde nå dem, och han ägde något af denna det sunda förnuftets barlast, som gör, att man får förtroende äfven för en entusiast. Han hade energi, denna ljusa energi, hvilken sätter somliga människor i stand att öfvervinna hinder, som synas andra oöfvervinneliga, och denna energi var af den art, hvilken meddelar sig åt andra, sätter viljor i rörelse och sinnen i verksamhet. Hans energi var ljus. Ty den hade icke den ensammes tunga, återhållna seghet, hvilken tyst och oböjlig i hemlighet fullföljer ett aldrig uppgifvet eller bortglömdt mål. Den tog i stället alla människor i famn, och den lyste omkring sin bärare med den glans, som ligger i orden: född med segerhufva.

Under denna tid blefvo vi vänner. Hans publicistiska arbete var i den grad skildt från mitt vetenskapliga, att det nästan kan synas, som om vi ej borde hafva haft mycket gemensamt. Det är möjligt, att vi ej heller hade det. Men visst är, att jag då tyckte motsatsen. Tore Gam verkade på mig nästan som lifskraft, hans natur meddelade sig åt min som den renaste stimulus, och jag njöt i hans sällskap, så som man icke njuter, när man börjar märka, att rynkor synas vid tinningarna och håret öfver hjässan blir tunt.

Hur det gick till, kan jag efteråt icke erinra mig. Men vi hade icke varit bekanta ett år, förrän vi hyrde en dublett tillsammans, drifna af detta begär att förminska dysterheten af de ensamma ungkarlsaftnarna, som eljes plägar förmå personer äfven i vår ställning att hasardera ett äktenskap. Om han sedermera ångrade sig, vet jag ej. Men jag tror det icke. Ty Tore Gam hade den egenheten, att han ej ångrade ens de steg i lifvet, hvilka förorsakade honom smärta.

När det numera någon gång händer mig, att jag tänker tillbaka på denna tid, så gör jag det icke utan vemod. Om dagarna sågo vi hvarandra föga. Ty han var en arbetsentusiast, hvilken formligen såg sjuk ut, ifall en dag hade gått förbi, utan att han uträttat något. Jag var en epikuré äfven i mina andliga njutningar, och jag hatade allt, som skedde på klockslag. Jag

gjorde några gånger försök att afbryta hans vanor, gick in i hans rum, i det jag sökte antaga hans eget obesvärade sätt, och an slog en skämtsam ton, som gick ut på att förmå honom förstöra en dag på det ljuf liga drifveri, som jag älskade. Det lyckades ett par gånger, men vid sådana tillfällen kom han i den grad ur sina gängor, blef så retlig, upphetsad och orimlig dagen därpå, att jag slutade med att fullkomligt rätta mig efter honom. Hans temperament var det starkaste, och detta bestämmer allt lika väl i kamratförhållande som vid äktenskap. Och jag fogade mig.

Dessutom öfvade hans energi ett sådant inflytande på mig, att jag rent af kunde njuta af bara att se den. Medan jag satt och var kontemplativ med en bok i ena handen och en cigarr i den andra, kunde jag inbilla mig, att jag genom den stängda dörren hörde hans penna raspa mot papperet. Och detta vållade mig samma obestämda nöje, som när man en varm sommardag ser oförtrutna arbetarskaror under muntert glam vålma hö i solskenet. Jag visste också alltid, när han skref. Ty så länge han funderade på något eller ej hade kommit sig i gång, gick han som en rasande fram och åter i rummet, gick med våldsamma häftiga steg, som han sökte dämpa för min skull genom att sko sig med tofflor. Sanningen att säga, hjälpte det icke mycket, och jag led ej så litet under dessa gymnastiska öfningar, då han liksom urladdade

sig all den elektricitet, hvilken annars skulle hafva hindrat honom att sitta stilla. Det var nästan som en ångmaskin, hvilken behöfde eldas upp, innan den kunde börja arbeta, men som när den väl kommit i gång, arbetade med en styrka af många hästkrafter. När det så blef tyst därinne, då visste jag att ångmaskinen var i gång, och när han sedan vid middagstiden åter visade sig, var jag viss att få se honom på tröskeln i skjortärmarna med hakan hvit af tvållödder, ropande till mig: »Nu har jag skrifvit en och en half spalt,» eller: »Nu har jag tjänat tjugufem kronor.» Eller med ännu större tillfredsställelse: »Nu har jag ändtligen lyckats få bukt med det där du vet.» Han hade äfven den egenheten, att han ej gärna begagnade välljudande uttryckssätt om sig själf och sitt arbete. Skedde det någon gång, var tonen alltid ironisk.

Men efter denna torra inledning kom alltid en ström af meningar och ord, hvilka bara buros af en enda lifskänsla, så stark, att den gjorde berg af bagateller och satte en hel öfvertygelse i hvad andra skulle kastat åsido som rutinarbete, utan att därpå slösa ett grand af sin inre människa.

Tore var i det hela taget en stor slösare, och han hade råd att vara det. Han spenderade sig själf så att säga med en öfvermodig frikostighet, som endast den kan, hvilken äger en skattkammare att ösa ur. Han arbetade under denna tid fabulöst,

och det roliga var, att ingen anade, hur mycket han arbetade. Ty han hade järn i elden på många håll, och han skref ömsom med och ömsom utan signatur, allt som det föll sig. Han skref i tidningar och tidskrifter, han korresponderade till grannlanden och han öfversatte. Han hade den för mig alldeles obegripliga förmågan att till exempel öfversätta tio trycksidor på morgonen och omedelbart därifrån öfverga till en recension, hvilken ofelbart var färdigskrifven i så god tid, att han hann göra en promenad före middagen.

Och i allt detta var han närvarande med hela sin själ. Han hade ingenting af den slentrianmässiga ämbetsmannarutin, hvilken sätter arbetsmyrorna bland våra publicister i stånd att med aldrig svikande precision, medan sättaren väntar, nedslunga en artikel om hvad som helst mellan himmel och jord, utan förberedelser och dock utan att på ett uppseendeväckande sätt hugga i sten. Om jag nyss sade, att han erinrade om en ångmaskin, så var detta endast i fråga om kraften och arbetsdriften. I fråga om metoden och tillvägagåendet var han så olik en maskin, som gärna var tänkbart. Han var så ytterligt impressionabel, att jag understundom förvånade mig öfver att han ej var mera vek. Ja, det fanns tidigt nog ögonblick, då jag inbillade mig, att han egentligen var vekare, än hvad vare sig han själf eller någon annan visste om. Ty när han någon gang kom i olag,

och arbetet ej ville gå, då rakade han i ett sinnestillstånd, hvilket genom sin exaltation syntes mig löjligt. Jag såg honom fälla tårar, därför att han i tre dagar ej skrifvit mera än ett par spalter i en tidning, och jag hörde honom beklaga sig med styrkan af en fullständig förtviflan, öfver att han en hel dag icke lyckats få en invecklad tankegång klar. Han trodde då, att han var utsinad, utarbetad, förbi, och han förbannade den stund, då han utbytte läxläsningens breda väg, mot den smala stig, hvilken han energiskt förnekade leda till himmelen.

Men jag trodde, att detta endast var frånsidan af hans energi, af denna verve, hvilken var hela hans väsen. Ty den kom igen, kom med fördubblad kraft. Och den jagade honom igenom de mest olika sysselsättningar och ämnen, liksom hans expansiva natur tvang honom att söka ständigt nya människors sällskap, människor, hvilka sanningen att säga icke alltid voro de bästa. Han insög alla detta lifvets erfarenheter och intryck med ett slags glupskhet, som tydde på omåttlighet och öfverretning.

Men han hade, det måste jag medgifva, en aktningsvärd andlig matsmältningsapparat. Och när han någon gang kände sig ledig, från hvad som skedde omkring honom — det hände i parentes sagdt icke ofta — då kom han hem till mig, alldeles som en upptagen äkta man, uttröttad på världen och det jagande utelifvet, kom-

mer hem till sin familj, och han hvilade ut med en glädje och en sinnesro, som jag måste beundra. Hur mycket han än kunde irritera mig genom sin förfärliga oförmåga att sluta sig inom sig själf och låta världen ha sin gång, så försonade mig dessa timmar dock alltid med hans öfriga vanor. Han blef så stilla och mild, att jag formligen aldrig har haft intrycket af mänsklig harmoni så starkt, som när han då lade bort all sin oroliga verksamhetslust, och vi tillsammans njöto af denna tysta förtroliga samvaro, som för mig alltid varit för mera än själfva kärleken. Då gledo minuterna förbi, utan att någonting hände, utan att någonting markerade deras gång, och dock syntes de mig rikare genom våra ord och våra förhoppningar än de timmar, hvilka antecknats i historien som minnen af världens afgörande händelser.

En sådan afton minns jag, hur Tore Gam satt i min soffa länge, utan att hvarken han eller jag bröt tystnaden, till dess att jag frågade honom:

»Hvad tänker du på?»

Han smålog, utan att vända sig emot mig, och svarade, som om han talat för sig själf:

»Jag tänker på den dag, då hela lifvet skall bli lättare att lefva.»

Jag smålog tillbaka och genmälde:

»Det är en vacker fantasi. När tror du, det blir?»

Han satt orörlig i samma ställning.

»Det vet jag icke,» sade han. »Men har du icke hört, att Moses fick kasta en blick på det utlofvade landet och se dess härlighet, innan han dog.»

»Ja, det var Moses, det.»

Han smålog.

»Hvarför tror du, han fick det då?»

»Härom förtälja de heliga skrifterna intet.»

Mitt svar var ironiskt, och det gled en skugga öfver hans ansikte. Men som om han icke velat märka det, svarade han:

»Han tvang Gud att låta drömmen blifva verklighet. Hans kraf på lifvet var så omåttligt, att det aldrig kunde sjunka tillbaka i intet, utan tog sin rätt. Hade han icke fått sin dröm förverkligad, hade han gjort uppror mot Gud och slagit lagens taflor i stycken. Han hade fört Israels barn tillbaka i öknen och organiserat dem som en röfvarehord till mänsklighetens förbannelse. Och de tio budorden hade aldrig funnits i katekesen.»

Han slöt med ett skratt, men tillade efteråt med förändrad röst, i det han betraktade mig med en outgrundlig blick:

»Jag menar allvar.»

IV.

Förmodligen hängde det tillsammans med den exalterade sidan af Tore Gams väsen, att han ständigt hyste ett slags vänskaplig sympati, svärmisk beundran eller allt detta på en gång för en person, hvars förträffliga egenskaper det åtminstone var mig alldeles omöjligt att någonsin kunna uppskatta. Denne person gick ibland sina beundrare under namn af Reinhold — jag har aldrig brytt mig om efterforska, om det var ett *nom de guerre* eller helt enkelt hans förnamn — och hans beundrare ansågo honom som ett slags vetenskapens heros.

Denne man gjorde på mig städse ett högst osympatiskt intryck, och detta intryck förstärktes ännu mer därigenom att jag hade en känsla af den egendomliga makt, som han utöfvade öfver Tore Gam. Att säga att min vän höll af honom, skulle i själfva verket vara att säga något, som icke ens tillnärmelsevis uttryckte hvad hans känsla för denne man innebar. Det var en hän-

gifvenhet utan gräns, ett uppgående i en annans person, hvilket eljes endast plägar vara att finna i öfverdrifna romaner. Det var en vänskap, hvilken jag icke kunde förklara på annat sätt, än att han var på något sätt hypnotiserad af denne man och egentligen icke riktade sin känsla mot honom själf, utan mot något slags idealbild, som han, gud vet af hvilken anledning, gjorde sig af den andre.

Jag är emellertid fullt öfvertygad om, att denna min antipati mot en person, hvilken Tore Gam satte så högt, icke det ringaste kom däraf, att jag kände mig själf tillbakasatt. Antipatin kom helt enkelt däraf, att denne Reinhold ägde alla de farligaste egenskaper, som funnos hos Tore Gam, fast så att säga i förstoradt mått. Jag kunde ju ej neka, att hos denne länge, magre man med sina brinnande ögon och fanatiska blick fanns ett visst patos, som sannolikt på vissa individer skulle verka tilldragande. Men hans hela människa fick på samma gång något, jag ville nästan säga paradoxalt, hvilket jag tycker borde varit ett gif akt äfven för de allra minst kritiskt anlagda människor. Man har sagt mig, att han sedermera hamnat på en anstalt för sinnessjuka. Och det förvånar mig icke. Jag skulle redan då hafva kunnat säga det till Tore Gam, om han velat höra mig.

Men det ville Tore Gam icke. Han skulle i fråga om denna sin egendomliga

böjelse icke hafva tålt den ringaste invändning af någon. Det visste jag mycket väl. Och jag rättade mig därefter. Redan från första stunden var det mellan oss båda som en afgjord sak, att Reinhold var ett ämne, som ej fick afhandlas i våra samtal. Om Tore en afton varit ute i hans sällskap, berättade han det aldrig och jag tyckte ibland, att jag, när han kom hem, kände på mig, att han sällskapat med denne individ. Men han var i denna punkt alltid förbehallsam, och jag å min sida framställde aldrig några fragor.

Så hände det en afton, att han kom hem med ett så förgrämdt och sorgmodigt ansiktsuttryck, att jag ej kunde underlåta att fråga honom, hvad som händt.

Han vände sig bort, och han svarade i en kort, kärf ton, som var honom naturlig, när han var upprörd.

»Reinhold har rest,» sade han.

Jag blef förargad, öfver att jag rört vid det ömtåliga ämnet, men kände på samma gång, som om jag skulle göra ondt värre, ifall jag nu teg.

»Hvart har han rest?» sade jag.

»Han har rest till Petersburg.»

Svaret kom häftigt och skarpt, liksom mättadt med förbittring, och plötsligt bröt han ut:

»Han *kunde* icke stanna hemma. Denne man *kunde* icke lefva i sitt fädernesland. Han riskerade att blifva uppäten af möss.»

Den fanatism, som låg i dessa ord, berörde mig ytterligt osympatiskt, men för att undvika en fortsättning på detta ämne, såg jag ned i min bok och svarade med låg stämma:

»Du vet, att jag icke ser honom med dina ögon.»

Tore Gam tog ett steg framåt mot bordet, där jag satt, och han såg ett ögonblick ut, som om han velat krossa mig med ett enda slag. Därefter förvreds hans ansikte som under en öfvernaturlig smärta, och utan ett ord gick han in till sig och stängde dörren.

Jag lät allt detta passera, och vi talade icke vidare därom. Jag tänkte, att saken snart skulle falla i glömska, och jag betraktade det inom mig som en lycka för Tore Gam, att denna hänsynslösa och lidelsefulla människa, hvars stridbarhet mot allt och alla gjorde honom omöjlig, var borta ur min väns lif.

Men jag fann snart, att jag bedragit mig. Så länge vi bodde tillsammans, fortforo de att korrespondera. Och jag såg en gång, att han läste in Reinholds bref i en särskild låda, som om de varit för goda att läggas samman med andra.

Jag kunde ej återhålla ett leende, och jag vet, att Tore Gam såg det.

V.

Hvari ligger det, att mellan två människor, hvilka följt hvarandras utveckling med intresse, mötts som vänner, aldrig växlat ett ondt ord, som lämnat groll, aldrig dolt något för hvarandra, långsamt, men säkert kan uppstå en klyfta, hvilken förr eller senare, i fall ej lifvet i tid skiljer dem åt, urartar till verkligt hat? Hvilka hemlighetsfulla makter är det, som med åren omdana våra känslor, till dess att de synas oss rymma hela motsatsen till den värld, hvilken en gång var deras rikedom? Hvarför förbytes denna rikedom till armod för den ene, under det att den andres armod synes bytas i ständigt mera öfverdådigt slöseri?

För min egen del vet jag, att jag i början aldrig skulle velat erkänna för mig själf, att jag mot Tore Gam innerst bar på något, som bildade motvilja. Hans ständiga verksamhet tröttade mig nämligen i längden, och de plötsliga omkastningarna i

hans lynne syntes mig innebära, om för honom själf, eller medelbart för mig, visste jag icke, en fara, hvilken jag dunkelt kände, att jag ej ville dela med honom. Jag visste alldeles säkert, att han själf ingenting märkte af detta, och jag kunde i hemlighet förvåna mig öfver att märka liksom en begynnande kyla gentemot hela hans person, just när jag samtidigt kände, att hans förhållande till mig var raka motsatsen. Jag var rädd, att han skulle märka något, men samtidigt förstod jag, att en sådan upptäckt från hans sida på mig skulle verka som en befrielse. Och jag lefde under denna tid i ett tillstånd, som var fylldt af aningen om en brytning, hvars karaktär jag dock var långt ifrån att kunna förstå.

Den upptäckt, som han en dag måste göra, kom, så som sådana upptäckter pläga, vid ett tillfälle, då jag minst af allt hade väntat det. Den kom med en styrka och verkade med en brutalitet, som allt sedan dess gjort mig rädd för alla intima personliga förhållanden, och den kom med en naturmakts nödvändighet, hvilken vi båda sågo som i en blixt, och hvilken vi respekterade genom att ej göra något försök att hoplappa hvad som måste *vara* helt eller också godvilligt erkännas såsom trasigt.

Under denna tid lade jag märke till, att just de egenskaper, hvilka hos Tore Gam alltid synts mig mest tilltalande, mer och mer började väcka mitt misshag. De små egenheter i hans sätt och lynne, hvilka

förut endast synts mig som integrerande delar af ett helt, hvars sammansättning jag ej gjort mig klar, men hvilket just som helhet var mig sympatiskt, började verka irriterande på mina nerver, och det hände mig ett par gånger, att jag med en missnöjd ton gaf uttryck häråt. Hans promenerande på golfvet i rummet bredvid mitt syntes mig vara en förolämpning mot eller åtminstone ett ringaktande af min person, och det föreföll mig, som om jag länge med ett alldeles öfverjordiskt tålamod uthärdat det lidande, som detta buller förorsakade mig. Att han ogeneradt plägade gå in i mitt rum när som helst under förmiddagens lopp, under det att jag å min sida aldrig skulle fallit på den idén att afbryta hans arbete, fick helt plötsligt en betydelse för mig, som om detta inneburit ett medvetet öfversitteri från hans sida. Jag blef till sist öfvertygad, att jag hade rätt, och med en ton som om jag gripit till själfförsvar mot ett länge tolereradt öfvermod, sade jag honom en dag rent ut, att jag ej längre kunde fördraga dessa båda friheter.

Det är besynnerligt, huru dylika småsaker kunna sätta sig fast i vårt minne, så att vi långa år efteråt erinra oss dem jämte därmed sammanhängande omständigheter, med en hallucinerad klarhet, som ofta vida öfvergå den, i hvars ljus vi se framfarna händelser af skenbart långt större vikt. Kanske är det just sådana småsaker, hvilka mer än något annat behärska vårt

lif, och kanske beror detta på, att vår mest intensiva lifskraft just i bagateller bryter fram med en styrka, som är mäktigare än vår vilja. Allt nog, det finns ingenting i vår vänskaps korta historia, som jag minns tydligare än just denna lilla scen.

Aldrig vet jag mig hafva iakttagit ett sådant ansiktsuttryck som det, hvarmed han då betraktade mig. Det skvallrade först och främst om en gränslös förvåning, och hans ögon fingo ett uttryck, som jag en gång iakttagit hos en stor hund, hvilken hans husbonde slog till för att vänja honom af med att vara besvärande smeksam. Det var något af en rörande bön, och i nästa ögonblick var det, som om något inom honom dragit sig tillsammans i hård oåtkomlighet, som om han känt någonting af den oblidkeliga kyla, i hvilken lifvet och allt hvad lifvet är, städse mynnar ut, och som om han med en kraftansträngning rest sig till självförsvar. Och medan ett hårdt drag slöt igen hans mun, göt sig en flammande rodnad öfver hela hans ansikte. Hans min var hårdare än på en retad girigbuk, som läser igen sitt fulla kassaskrin midtför den fattiges näsa, och han såg ironisk ut, som om han visste, att han satt inne med en skatt.

I detta ögonblick kände vi båda, att vårt förhållande var brutet. Tore kände det lika väl som jag, och han hindrades från att uttala det, endast därigenom att denna tanke för honom säkerligen var så

ny, att han ännu ej ville erkänna dess sanning ens för sig själf. Vi sågo hvarandra rätt in i ögonen, och jag minns, att det förvånade mig, att hans upphetsning, som jag förstod, icke tog ett våldsamt uttryck. Utan vidare lofvade han att respektera min önskan, och jag kände en tillfredsställelse, som om jag häfdat min egen persons dyrbaraste rättigheter.

Har man kommit in i en sådan tankegång mot en person som den jag börjat fullfölja gent emot Tore Gam, så är det emellertid egendomligt, hur omöjligt det blir att icke gå vidare. Man blir så skarpsynt, att man ej kan förstå, hur man så länge varit blind, och man får ett formligt begär att söka upprättelse i sina egna ögon genom att taga skadan igen för den kritik, man tror sig hafva underlåtit. På detta sätt upptäckte jag också dag efter dag allt flere sidor hos Tore Gam, hvilka jag förut hade förbisett, och ju mera han för mig som personlighet sjönk i värde, desto mera steg jag själf i mina egna ögon.

Min ringaktning tog formen af ironi, och samtidigt erfor jag ett gåtfullt begär att i någon okänd tvistefråga få rätt emot Tore Gam. Denna tvistefråga var icke formulerad, men den fanns icke desto mindre till, och den omfattade ingenting mindre än den frågan, hvem som hade rätt i sin metod att umgås med lifvet, han eller jag.

VI.

Alltifrån detta ögonblick, då vi första gången betraktade hvarandra med afvoghetens blickar, minns jag Tore Gam i ett besynnerligt ljus, som jag har svårt att förklara. Hans person fick för mina ögon en bifärg af humbug, och jag förstod lifligt, att hans väg var icke min. Jag kände det på samma gång, som om jag varit nära att låta mig locka ut på en farlig väg, som om hans närhet skulle varit tillräcklig för att bringa otrygghet in i mitt lif, och jag blef dag för dag allt mera säker på mig själf, samtidigt med att jag såg som en lättnad, att den timma skulle slå, då Tore Gam icke längre var min vän. Han var redan bemärkt på det sätt, som personer af hans art blifva det, och ehuru jag skulle ansett det som en låghet att skilja mig från honom af hänsyn till min ställning, var det mig dock en lättnad, när omständigheterna syntes framkalla en sådan brytning.

Jag hade nämligen vid denna tid disputerat i Upsala. Min disputation hade väckt ett visst uppseende och öppnat för mig kretsar, till hvilka jag förut icke ägt tillträde. Att denna omständighet ökade min misstämning mot min förre vän, ville jag emellertid aldrig erkänna. Tvärtom förnekade jag energiskt hvarje tanke, som gick i en sådan riktning. Men efterat har jag stundom tänkt, att det dock kanske verkligen förhöll sig så. Och när jag erkänner denna möjlighet, vet jag mycket väl, att min bekännelse skall förefalla känsliga läsare cynisk. Jag tror dock icke, att denna bekännelse yppar större afgrunder än dem, hvilka döljas under de flesta uppslag, där det finns plats för ett ordenstecken.

På grund af att jag denna tid var mycket upptagen — ett ord, som Tore Gam med naiv öfverdrift alltid afskydde — var det helt naturligt, att jag icke så som förr kunde få del af de planer och idéer, som sysselsatte min kontubernal. Jag hade denna tid börjat min tjänstgöring vid biblioteket, och detta höll mig borta hela förmiddagarna. Dessutom hade Tore på sista tiden börjat att emot mig iakttaga en förbehållsamhet, hvilken icke kunde undgå att verka påfallande. Förbehållsamhet var just icke något, som passade samman med hans väsen, och det var därför naturligt, att han icke kunde vara förbehållsam, utan att han hade ett bestämdt skäl. Hade det varit under forna dagar, skulle jag ganska snart

hafva tagit reda på, hvad som sysselsatte honom. Men som det nu var, trängde sig hans sinnesstämning vid ett par tillfällen på mig jämt så mycket som behöfdes, för att jag skulle lägga märke till den, utan att efteråt vidare behöfva grubbla öfver detta förhållande.

Emellertid kom han en morgon in i mitt rum, just som jag stod i begrepp att gå ut. Jag såg genast, att något särskildt var på färde, och jag förvånade mig öfver den ansträngning, hvilken liksom var utbredd öfver hela hans väsen. Kanske hade han med en instinktiv skarpsynthet, hvilken är egendomlig för kvinnor och vissa nervösa män, upptäckt eller anat sig till den kritik mot hans person, hvilken hos mig intagit sympatiens plats. Han såg osäker ut på sig själf, och hans tal var nästan pinsamt undfallande. Men på samma gång låg det i hans blick ett misstänksamt aktgifvande på hvarje min minsta rörelse, och när jag talade, såg han ut som en musikkritiker, hvilken sitter och väntar, att få höra en primadonna sjunga falskt.

Han började med att fråga, om jag hade tid med honom ett ögonblick. Han talade kort och sökte anslå en lätt ton. Men jag märkte snart, att han i grund och botten var allt annat än säker på sig själf, och med en plötslig nyfikenhet, hvilken dock icke hindrade, att jag på förhand satte mig i harnesk, mot hvad som komma skulle, som om jag väntat en attack, föll det mig

in, att han kanske kom för att frambringa en uppgörelse oss emellan. Jag svarade därför, att jag naturligtvis hade tid, när han önskade det, men jag såg på hans min, att min ton misshagade honom.

»Tror du icke,» började han, »att man understundom kan ha rätt att undanskjuta liksom något af, hvad man vill uträtta i lifvet, om man samtidigt . . . ja, om man samtidigt på andra håll får tillfälle att liksom uträtta något mera samladt, något mera helt och framför allt ingripande?»

»Jag förstår inte, hvad du menar.»

»Hvad skulle du säga, om jag till exempel ginge in som fast medarbetare i en tidning?»

Hans sista fråga kom hastigt, tvärt, liksom utslungad med ansträngning, och hans ögon voro häftade vid mitt ansikte som om lif och död berodde på mitt svar.

Så fort jag märkte, att samtalet tog en vändning, som icke hade något med vårt ömsesidiga förhållande att skaffa, erfor jag först den lättnad, som kommer, när man undslipper ett obehagligt uppträde. Men på samma gång kände jag mig besviken, som om därigenom något slags ringaktning blifvit visad mot min person, och jag kände mig irriterad öfver, att han först nu vände sig till mig, när han liksom behöfde mig. Jag frågade därför, kanske med någon ironi:

»Hvad är det för ett slags tidning?»

Han nämnde namnet på ett nytt tidningsorgan, som för ej länge sedan blifvit bildadt. Det var en liberal tidning, som blifvit uppsatt för att skydda vissa ekonomiska intressen och samtidigt göra affärer i den opinion, som kunde antagas skaffa den största läsekretsen. Till chef hade man utsett en novus homo inom publiciteten, en person, hvilkens största förtjänst låg däri, att han var okänd och alltså ej kunde äga något nämnvärdt antal antagonister på förhand. Det var en man med stor ärelystnad, ringa verklig kapacitet, mycken rutin och en stor smidighet, med ett ord: en person, hvilken hade alla förutsättningar att gå långt. Då dessutom företaget, ehuru ungt, var väl ekonomiskt betryggadt, kunde man utan synnerlig risk binda sig därvid för att vinna en framtid. Jag sade honom allt detta, och han hörde på mig med ett uttryck, som om han ej förstått eller brytt sig om, hvad jag sade.

När jag slutat, teg han en stund och tog därpå enligt sin vana upp samtalet från en helt annan sida.

»Allt detta vet jag,» sade han. »Men du vet, att det alltid har varit min dröm att stå utom pressen. Jag vill skrifva där, men jag vill ej sitta i en redaktion. Icke binda mig . . .»

Här kom en hel flod af tal. Han uppräknade alla de svagheter, som vidlåda all världens press, särskildt de små ländernas. Med en skärpa, som om han anat en kom-

mande missräkning, eller velat nästan med våld inskärpa hos mig, att han icke var duperad, började han att tala om allt, som kunde afskräcka en människa från att träda i pressens tjänst. Han páminde om personer, hvilka efter att ett halfår hafva varit i en tidningsredaktion cyniskt kastade hvarje öfvertygelse öfver bord för att befordra sin karrier. Han beskref hela detta maskineri, som innerst icke bestämmes af en personlig vilja, utan där bolagsväsendets inflytande på pressen till sist gör hvarje personlighet inom denna institution till antingen en omöjlighet eller en beklagansvärd, själfföraktande andlig krympling, hvilken knappast vågar vara ärlig i enrum med sig själf. Och han slutade med att framställa annonsören och det opersonliga bolaget som de makter, hvilka längesedan tvärtemot grundlagen borteskamoterat en god del af tryckfriheten. Han talade med en ifver och en energi, som dock icke ett ögonblick bedrog mig på hans verkliga mening. Ty hvad han önskade, var, att jag skulle motsäga honom, icke angående pressen i allmänhet, utan angående honom själf. Hvad han önskade, var, att jag skulle säga honom, att om också detta var fallet och ofta blef fallet, så var dock min tanke om honom för god, för att jag ett ögonblick skulle tvifla på *hans* karaktär. Hvad han önskade, var, att jag skulle råda honom att våga insatsen, som denna gång var hans person.

Men i detta ögonblick föll det mig icke in, att i hans sätt och tal kunde ligga en veksint människas ångest för lifvets styggaste sidor. Jag kunde i hans uppträdande ej se annat än ett begär att framhålla sin person, att sysselsätta andra med sig själf, och jag var dessutom irriterad redan af den ytterlighet, hvarmed han utvecklade sina åsikter. Han stötte mig tillbaka, utan att jag kunde göra mig reda för orsaken och jag vet, att jag nästan såg utråkad ut, när jag svarade:

»Samma fara finns nog vid hvarje lefnadsbana. Och tror du för resten inte, att du öfverdrifver?»

Alldeles som den gång, då vi först stodo som antagonister mot hvarandra, märkte jag, att hans blick gled förbi min, som sökte han komma ifrån en hård verklighet, hvilken han icke ville se, och hela den meddelsamhet, hvilken nyss brutit fram med begär att framlocka min sympati, gled bort ur hans väsen och ersattes med en stelhet, hvilken gjorde intryck af, att han påtvang sitt ansikte en mask, som skulle dölja hans inre uppror och kanske hindra honom från att bryta ut. Han sade något om, att pressen dock skilde sig från andra lefnadsbanor, genom att den bar en ideel skylt, hvilken icke finge missbrukas, och han tillade kort:

»Jag tror i alla fall, att jag antar tillbudet.»

Jag minns, att jag svarade, att jag lyckönskade honom, och jag såg, att det pinade honom, att jag tog så ringa del i denna sak, hvilken kanske skulle afgöra hans öde. Plötsligt föll det mig in, att det kanske låg något under hela hans uppträdande, något, som jag icke visste om. Och drifven af det begär att dock ej helt och hållet stöta en vän bort, som alltid kommer vid vänskapsförhållanden, äfven när man är aldrig så viss, att de äro på väg att lossna, sade jag:

»Men du behöfver det inte. Du är ju ung. Ännu kan du ju lefva som hittills.»

Han svarade ingenting, gick bara ett slag öfver golfvet, liksom kämpande med sig själf, om han skulle tala ut eller ej. Slutligen vände han sig emot mig och sade med en röst, som ej var fri från bitterhet:

»Jag kan icke säga dig det nu.»

Och innan jag hann svara honom, hade han gått in till sig och stängt dörren.

Jag var tämligen förargad öfver den vändning, samtalet tagit, obelåten med hela den situation, hvari jag befann mig, och på samma gång erfor jag ett intryck, hvilket var mig alldeles nytt. Det föreföll mig nämligen, som om i hela denna till utseendet så sorglösa och verksamhetsstarka person fanns något som jag nästan ville kalla tragiskt, något hvilket varslade om, att han skulle komma att tillhöra de individer, som förr eller senare äro dömda att liksom krossa hufvudet mot den nödvändig-

hetens mur, hvilken stänger oss alla från det oupphinneliga, och som dessa individer aldrig lära sig att till fullo respektera. I nästa ögonblick skrattade jag visserligen åt denna tanke, och jag inbillade mig, att den var en tom fantasi, som kom af, att jag i grund och botten höll mera af Tore än jag ville erkänna. Men jag kunde ej fullständigt göra mig denna känsla kvitt, och medvetandet, att på djupet af hans natur kanske fanns en hemlighet, hvilken han dolt äfven för mig, bidrog egendomligt nog att öka den motvilja, som länge grott inom mig mot hans person.

Men samtidigt ökade denna obestämda känsla helt säkert också den längtan, att våra vägar ju förr desto hellre skulle skiljas, hvilken jag länge hyst, och som jag ej gjort och ej kunde göra något för att tillfredsställa. Jag kunde nämligen ej undgå att se, att min vän var inne på en väg, hvilken förr eller senare skulle föra honom i olycka. Såväl hans karaktär som hans lifsuppfattning pekade åt detta håll. Att se människor drifna af ett oemotståndligt öde, långsamt, men säkert gå sin undergång till mötes, har alltid varit något af det, som jag fruktat mest af allt i lifvet. Ännu mera att stå i personligt förhållande till sådana människor. Jag är icke nog materialist att frukta de rent yttre kraf, hvilka dylika utvecklingsskeden städse pålägga deras vänner. Men jag fruktar själfva den själsskakning, som dylika händelser medföra, och jag fruktar

ännu mera den ställning, man vid en dylik väns olycksöde kommer att intaga inför andra. Det finns ju olycksöden, för hvilka man påstår att alla äro ansvariga. Jag är en studiemänniska, som sköter mitt arbete, och jag har aldrig haft tid att ataga mig min milliondel af dylika teoretiska förpliktelser.

Allt nog — jag hade länge gått och grubblat öfver, hur vår situation på ett eller annat sätt skulle lösas. Egentligen hade ju oss emellan ingenting förefallit, som hade karaktären af en brytning, och inför hela världen gällde vi som oåtskiljaktiga vänner. Själf skulle jag ej velat taga första steget, emedan jag icke tycker om tvära brytningar. Men nu som alltid vid dylika förhållanden var det en liten praktisk sak, som grep in. Vi hade nämligen hyrt dubletten tillsammans på ett år — det var i april vi hade flyttat in — kontraktet hade prolongerats tvenne gånger, och den tid nalkades, då vi måste komma till ett afgörande, så vidt vi ej ville besluta oss för att ännu ett år fortsätta på samma sätt. Detta syntes mig emellertid alldeles otänkbart, och jag hoppades därför i hemlighet, att det bestämda uttalandet skulle komma från Tore och icke från mig.

Så skedde också ehuru sannerligen på ett sätt, som jag icke hade tänkt mig. Och det egendomliga var, att när detta afgörande från hans sida slutligen kom, så skänkte det mig ingen tillfredsställelse, oaktadt jag

själf hade önskat detsamma. Tvärtom väckte det hos mig den föreställningen, att det var han, som brutit med mig, och att jag hade all anledning att känna mig sårad. En dag förklarade Fore mig nämligen kort och godt, att han hyrt rum på annat ställe i staden, att hans förhållanden numera tvungo honom att bo ensam, och att han trodde sig hafva skäl antaga, att jag icke skulle vara missnöjd med detta arrangement.

Han sade allt detta med en skenbart lugn stämma, men jag kände honom för väl för att icke förstå den fanatism, hvilken ljöd i hvarje ord, talade ur hvarje äfven den minsta, mest obetydliga rörelse. Jag visste ögonblickligen, att han hela tiden känt samma misstämning mot mig som jag mot honom, fastän den gripit honom på ett så helt olika sätt. Att han lidit däraf, kanske djupare än jag, att han varit ur stånd att handla, att tala, att ens säga ett ord om hela saken, förrän han med en plötslig viljeansträngning, hvari låg hela hans naturs både styrka och svaghet, gjorde kort process med alltsammans, det förstod jag icke eller ville icke förstå. Jag kände bara en förbittring så djup och så våldsam, som jag sällan erfarit mot någon lefvande människa, och i denna förbittring låg en vanmäktig känsla af harm, öfver att han på något outransakligt sätt syntes mig hafva fått ett tillfälligt öfvertag. Jag tyckte, att jag i ett enda ögonblick öfverskådade de

tre åren af vår vänskaps historia, och med en förtrytelse, som kom mig att skälfva, upptäckte jag, som om jag kallblodigt vändt bladen i en ändlös bok, en hel berättelse om min egen självförsakelse och uppoffring, hvilken supplerades af en liknande om hans självtillräcklighet och egoism. Jag tyckte, att jag tagit del i allt, som rörde honom, under det att han hela tiden gått mig förbi, som om jag endast varit ett bihang till honom. Jag erfor ett slags vämjelse öfver att en gang hafva beundrat honom, som nästan bar karaktären af ett länge kufvadt, frambrytande race-hat, och hela hans beteende fick i mina ögon utseende af en förolämpning så grof, att jag saknade ord för att gifva mitt sinne luft.

Han såg det, och det kom ett uttryck i hans ögon, hvilket just genom sin ömhet, som jag ej kunde misskänna, så mycket mera ökade min harm.

»Jag kunde icke annat,» sade han.

Och när jag fortfarande ingenting svarade, satte han sig midt emot mig, och utan att låtsa om min förbittring, började han att tala, långsamt och med en ton, hvars vänlighet visade, att han redan var långt öfver den smärta, som han kanske en gång känt.

»När jag sist kom för att tala med dig om mina angelägenheter,» sade han, »tror du icke, att jag, utan att du sade ett ord, utan att du ens med en stafvelse antydde hvad du kände, förstod, att jag nu

mera icke betyder det minsta för dig? Skulle jag då gå och fråga dig, hur vi skulle ställa oss? Skulle jag rifva upp i allt detta pinsamma, som icke kan ändras? Skulle jag hafva begärt och gifvit förklaringar? Jag afskyr förklaringar. Det som är dödt, är dödt.»

»Du är hastig i dina handlingar,» svarade jag.

»Ja,» svarade han kort. »Jag gör, hvad jag måste. Om du ville vara rättvis, skulle du erkänna, att det är du, som drifvit fram detta, icke jag.»

Att han i detta ögonblick talade sant, visste jag. Jag anade dunkelt, att jag stod inför en af dessa människor, hvilka icke kunna bära den alldagliga händelse, att ett vänskapsförhållande brister. Jag förstod klart, att jag genom mitt förändrade sätt, genom småsaker, handlingar, ord och uttryck, hvilka i det yttre voro otadliga, hade framkallat denna handling af plötsligt blindt raseri. Ty att det var en sådan, det insåg jag också. Men det var mig omöjligt att få fram ens ett ord i denna riktning; i stället blef det jag, som tog till ordet, och när jag började tala, grep jag först den omständigheten, att jag ingenting gjort, som kunde framkalla en situation oss emellan sådan som den nuvarande. Jag öfvertygade mig själf, att hvad som nu händt, var ett smärtsamt slag mot en fläckfri känsla, hvilken blifvit mig tillfogad af ett olidligt högmod, ett

misstänksamsjukt småsinne. Jag fick med ens ord för allt det groll, som legat och grott hos mig under det sista året, och jag ref upp hela hans person, sådan jag sett den för mig i mina fientliga tankar. Hans ömtålighet kallade jag för småsinne, hans lifsenergi för öfvermod, hans begär efter förstående tolkade jag som ett vansinne af egenkärlek, jag utvecklade hela denna karrikatyr i ord med en säkerhet, som om jag hållit ett föredrag, och jag tyckte hela tiden, att jag talade sanningens osminkade språk, som det icke kunde skada honom att få höra.

Under det jag talade, förändrades långsamt hans drag, till dess de uttryckte en vrede, hvilken var utan gräns. Han rodnade icke nu som förr. Han blef hvit. Och med en stämma, som jag icke kände igen, svarade han:

»Du har öfvat dig bra i att psykologisera öfver mig. Det är denna din personliga underlägsenhet, som skiljer oss.»

Jag kände, att i ett annat land hade detta samtal slutat med en strid på lif och död.

VII.

Någon tid därefter var jag ensam i vår gamla dublett och jag var i början öfvertygad om, att denna ensamhet gjorde mig lycklig. Det var jag också på sätt och vis. Ty det var mig en lättnad att veta Tore Gam borta. Men det är något besynnerligt med rum, där man upplefvat mycket, isynnerhet när hvad man upplefvat hör till det, man gärna vill glömma. Om jag icke vore så skeptisk mot alla hypoteser om andevärlden, skulle jag nästan vara böjd att tro, att Tore Gam verkligen lämnade kvar något af sig själf, när han flyttade bort. Jag såg honom sedan den dagen nästan aldrig, och dock kunde jag knappast sitta hemma, utan att något af hans lynne och tankegång fortfor att behärska mig. Det var besynnerligt nog icke han själf, som sysselsatte mig. Det var icke så, att jag vid hemkomsten liksom kunde förvåna mig öfver hans frånvaro eller under en ensam afton längta efter

hans närvaro. Men det var, som om hans tankar suttit kvar i tapeter, möbler, mattor och tak. Ty de vaknade oupphörligt inom mig. De störde min egen tankegång, de tvungo mig att se världen med hans ögon, och de spelade in i mina egna som små närgångna nissar, hvilka förtroligt nickade emot mig ur alla vrår, och som jag icke kunde blifva kvitt. Ibland ertappade jag mig med att, midt under det jag stod i begrepp att fatta något beslut, liksom stå och känna efter för att utröna, om Tore Gam skulle gilla min handling eller icke. Och hela detta tillstånd blef mig till slut så olidligt, att jag inom ett halft år sade upp mina rum och flyttade till den bostad, som jag nu innehar.

Under denna tid träffade jag honom besynnerligt nog aldrig. Det var, som om han varit struken bort från de platser, där man eljes aldrig kan undgå att träffas, och jag vet i närvarande stund icke, om han afsiktligt undvek mig, eller om jag själf, ledd af ett begär att antingen såra honom eller plåga mig själf, instinktlikt sökte nya restauranter kaféer och samkväm. Allt nog jag kom bort från den krets, där vi förr träffats, och tiden gick sin gång och kom mig slutligen att glömma, att jag någonsin haft behof af hans umgänge och vänskap.

Men innan dess skulle jag ännu ett par gånger stå ansikte mot ansikte med denna människa, hvars bild med hvarje

drag jag erinrar mig, står allt mera lefvande för min själ.

Första gången detta skedde, var liksom den första gången vi öfverhufvud träffades i Stockholm, en vårlik dag i medlet af mars, när snön rann från taken, himlen var varmt blå, och lenvädersblåsten svepte genom de gamla träden utanför min bostad. Jag hade stannat hemma från biblioteket och gjort mig en stilla studiedag, under hvilken jag glömde både vårvädret, som ångade utanför mitt fönster, och hela den enformiga arbetsdag, från hvilken jag under en förevändning gjort mig fri. Jag erfor den fullkomliga tillfredsställelse, som endast studiemänniskan erfar, när alla dörrar till den yttre världen för några timmar äro fast och säkert tillstängda.

Då knackade det plötsligt på dörren. Innan jag hann ropa: »Stig in», öppnades den, och någon inträdde. Det var Tore Gam. Utan ett ord till förklaring, tog han mig i hand, medan hela ansiktet lyste, och öfver hans väsen låg något af det egendomliga uttryck, som jag observerat vid vårt första sammanträffande, när han lämnat akademien. Inte med en min lät han märka, att hvad som en gång passerat oss emellan, lämnat efter sig ens så mycket som ett obehagligt minne, och den stelhet, hvarmed jag instinktlikt mötte denna öfversvallande hjärtlighet, lämnade honom oberörd på ett sätt, som ytterligare irriterade mig. De få ord, som först föllo oss emellan,

kan jag nu efteråt icke erinra mig. Men hvad jag minns, är, att det hela tiden föreföll mig, som om han i sina tankar och känslor vistats någonstädes långt bortom mitt rum, där vi så omotiveradt åter hade mötts, och jag hade hela tiden den förödmjukande känslan, att han mycket väl märkte min köld, men att han bars uppe af något, som hindrade honom att ens beröras af densamma.

Med ett plötsligt utbrott af vänlighet fattade han mig om skuldrorna och frågade:

»Vet du, hvarför jag kommit hit?»

Jag kunde ej hindra mig själf från att draga på munnen, ty hela hans uppträdande hade något af detta oemotståndliga lynne, som smittar. Detta leende tog han upp som ett tecken, att jag var besegrad. Ty hans sätt förändrades plötsligt, och med ett lugnt uttryck, som nästan var ödmjukt i sin lycka, betraktade han mig, och hans röst blef mjuk, när han sade:

»Jag ville få presentera dig för min fästmö. Hon väntar här ute.»

Med ett språng försvann han genom dörren och återkom med en ung flicka, som han förde emot mig med minen hos en segerhjälte och helt enkelt tycktes förutsätta, att jag skulle betrakta med hans ögon.

Jag såg henne för mig i en pälskrage, som satt käckt öfver ett par välformade axlar, och jag fick intrycket af något mörkt och blekt, men kunde i första ögonblicket

ej tänka på annat än ett par stora blå ögon, hvilka mötte mina med ett uttryck af på en gång förtroende och ängslan, som gjorde mig helt rörd. Det var tydligt, att hon hört sin fästman tala godt om mig, och det var lika tydligt, att hon pinades af fruktan att på ett eller annat sätt misshaga mig.

Hur vi kommo öfver den första halftimmens humoristiska obehag, skall jag låta vara osagdt. Själf var jag på en gång brydd och egendomligt berörd af hela denna situation. Jag fick emellertid veta, huru den kommit till stånd, eller rättare jag förstod det genom samtalet. I vårvädret hade de båda varit ute och promenerat. Deras väg hade ledt dem förbi min bostad, och drifven af en af dessa plötsliga impulser, hvilka alltid verkade afgörande hos Tore Gam, hade han stigit in och tvungit sin fästmö att följa sig.

Men om det var den unga flickans närvaro, om det var deras lycka, hvilken syntes stå i den fullaste harmoni med himlen, vädret, islossningen och det muntra takdroppet, om det var Tore Gams personlighet, hvilken mot min vilja öfvade sitt gamla inflytande öfver mig, eller om det var allt detta tillsammans — nog af, jag rycktes småningom med af den stämning, hvilken dragit min forne vän till mig. Och min arbetsdag förvandlades till en festdag med middag på Hasselbacken och — på Tores för-

slag — ett improviseradt samkväm hemma hos mig på eftermiddagen.

Hela tiden sökte jag fåfängt göra mig fullt klart det intryck, som Tores fästmö gjorde på mig. Jag har själf föga omedelbarhet, men kanske är det just därför, jag alltid haft lätt att njuta af de människor, hvilka besitta denna sällsynta och lyckliga egenskap. Och jag har aldrig sett något i den vägen mera påfallande. Hon följde sin fästmans alla rörelser med en hänryckning, hvilken som ljusa skyar kom och gick öfver hennes skiftande ansikte. Under det vi talade — och vi talade denna eftermiddag om allt mellan himmel och jord — satt hon mest tyst, men hennes tystnad hörde till dem, som icke verka besvärande. Ty hela hennes ansikte, hennes mun, hennes ögon, ja, till och med hennes ansiktsmuskler syntes deltaga i konversationen. Härom var hon hela tiden fullkomligt omedveten, och det märkvärdiga var, att denna liflighet, som var helt och hållet något inre, endast ett par gånger bröt fram i ord, men då med en äkthet, som jag ej kunde betvifla.

Endast en gång såg jag under denna dag hennes drag få en mörkare prägel. Det var på eftermiddagen hemma hos mig. Vi hade kommit in i en af dessa dispyter, hvilka förr varit mitt största nöje, och Tore Gam fick fatt i någon af sina älsklingsteorier, som jag icke delade. Han blef ifrig, och ögonen fingo en glöd, som om han bekämpat en osynlig fiende. Orden glödde

på hans läppar och pressades fram med denna våldsamma energi, hvilken var honom egen och som de flesta gärna misstydde. Vid sådana tillfällen kom det öfver honom något otämdt och hårdt, som jag vänt mig vid, men som icke berörde mig sympatiskt.

Då såg jag hur den unga flickans ögon drogo sig ihop som af en obestämd fruktan, och hon kastade på mig en nästan bedjande blick, som om hon velat säga mig, att han icke menade illa. Men under det våra röster höjdes, och orden flögo som kastvapen genom luften, såg jag hur blodet vek från hennes kinder, och med läpparna slutna mot hvarandra lutade hon sig tillbaka i soffan, medan hennes ansikte bibehöll sitt uttryck af en obestämd skrämsel, full af aningar. När samtalet tog en annan vändning, och det första löjet aflöste stormen, färgades hennes kinder af en skär rodnad, och hon såg ut, som om hon tyckt, att en hotande fara dragit förbi och skonat oss alla.

Aldrig skall jag glömma den mjuka, kvicka rörelse, med hvilken hon ett par gånger lutade sig mot sin fästmans skuldra och lika litet den energiska min, med hvilken hon syntes gifva honom rätt, när han sade något riktigt på allvar. Det var en blandning af mod och skygghet, spänstighet och vekhet, öppenhet och slutenhet, hvilken gjorde mig helt förbryllad. Och när jag sedan blef ensam, ertappade jag

mig med att grubbla öfver denna lilla flicka, som om jag stått inför en psykologisk gata af den allra största vikt.

De voro kontraster i den grad, att jag måste le, när jag tänkte på, huru de tagit sig ut vid sidan af hvarandra. Och dock kunde jag icke frigöra mig från den tanken, att mellan dessa till utseendet så skiljaktiga människor fanns ett likhetsdrag, som kanske förenade dem just i den punkt, där jag hade minst sympati, atminstone för den af dem båda, hvilken jag egentligen kunde säga mig känna. Och jag bibehöll hela tiden en egendomlig förnimmelse af att hon allra mest syntes liksom med blicken stödja honom, just när jag var af en mening, hvilken så starkt som möjligt afvek från hans. Detta minne af vår samvaro blandade sig på ett egendomligt sätt med hela mitt sympatiska intryck af den unga flickan i öfrigt, och det gaf mig kanske genom det slags motstånd mot min person, som däri röjdes, en böjelse att vara reserverad äfven i mitt omdöme om henne själf.

Det fanns i synnerhet en liten omständighet, hvilken hade passerat vid själfva middagen, och som med en särskild styrka efteråt tryckte sig fast i min erinring. Inryckt som jag plötsligt hade blifvit i min forne väns nuvarande lif, trängde sig det ena minnet efter det andra in på mig, och jag kände det nästan naturligt, att jag åter var en medlem af denna värld, från hvilken jag gjort mig så mycken möda att afstänga

mig själf. Jag följde med i hans tankegång, och den eggade mig som förr både till beundran och opposition. Jag såg hans ögon lysa, när han höjde sitt glas och drack mig till, och jag kände med en förvåning, om hvilken jag var medveten, nästan utan att den störde mig, att jag hyste ett outplånligt intresse för denne mans öde, och att en olycka, som träffade honom, måste beröra mig djupt, när eller hur den kom till min kännedom. Under inflytande af denna känsla frågade jag honom plötsligt, hur han trifdes med sitt nya arbete. Men jag hade knappt nämnt tidningens namn, förrän jag såg, att det flög öfver hans drag som en skugga af sorg, och till min bestörtning upptäckte jag i hans ansikte ett uttryck, som jag aldrig sett hos honom förr, och som jag aldrig trott, att jag skulle få se. *Det var trötthet*, och detta drag dröjde kvar, medan han synbart tänkte öfver, hvad han skulle svara. Det var så olikt honom, att han slutligen själf blef medveten om det intryck han gjorde, och i det han plötsligt flyttade sina ögon, så att de fullt och klart sågo in i mina, svarade han mig, att han måste trifvas, och därför trifdes han.

Han sade detta med en ton af skärpa, som dolde en grämelse vida bittrare än många ord, och jag kom plötsligt att tänka på, med hvilken energi han förr i världen skulle hafva gifvit sitt hjärtas känslor luft. Nu fortsatte han i lugnare ton att tala om att ingen ställning i lifvet kan gifva en

individ det fulla svängrum, som han för sin person önskar, och då han mycket väl måste veta, att jag följt med tidningens utveckling och alltså kunde sluta mig till, att den var raka motsatsen mot hvad han en gång hoppats, fortfor han:

»Jag skrifver numera alldeles betydelselösa saker i tidningen, och jag behöfver därför aldrig komma i konflikter.»

När han sade detta, flög igenom mig minnet af det samtal vi en gång haft, och jag förstod, hur djupt han måste känna désillusionen, när den kunde taga sig ett så stillsamt, liksom inbitet uttryck. Men denna désillusion berodde, syntes det mig, icke på annat än på en gränslös öfverskattning af förhållandenas proportioner och den blindhet för sin egen persons kraf, som alltid varit utmärkande för honom. Denna désillusion hade han icke behöft att genomgå. Det hade endast kräfts ett grand af den själfbevarelseinstinkt, som han alldeles syntes sakna, för att han icke skulle hafva slösat med några förhoppningar på ett företag, hvars krassa natur borde hafva legat i öppen dag för hvarje nykter betraktare. Jag kände allt detta så lifligt, att det för ett ögonblick bragte mig i harnesk mot hans lidelsefulla begär efter att liksom vilja pressa sin idealitet in i hela lifvet omkring sig, och när jag tänkte på, hur trankilt de flesta gå igenom en sådan skola, därför att den icke ger dem andra lärdomar än de väntat, kunde jag ej hjälpa, att ett satiriskt

leende kom på mina läppar. Möjligen låg däri någon grad af ringaktning, som jag icke kunde behärska. Ty jag märkte plötsligt, att den unga flickans ögon betraktade mig med ett egendomligt forskande uttryck, och som om hon velat gifva honom all den skadeersättning för lifvets orättvisor, som en människa kan få, böjde hon sig ned och kysste hans hand, utan att synas medveten om alla de ögon, hvilka omkring oss iakttogo den oväntade handlingen. Hon visste blott, att hon ville gifva sin hyllning åt hans person, och hon gjorde det kanske också för att straffa mig.

Tore ryckte till, som om han blifvit bränd, och det kom ett drag af vemodig ömhet i hans ansikte, något af tacksamhet som för en upprättelse, och det var tydligt, att han utan ord förstod innebörden af hennes handling, meningen därmed, hela den fullständiga harmoni, som syntes komma och gå mellan dem båda. Han fick i sin blick ett uttryck, som erinrade om hans gamla sorglösa trots, och den stämning, hvilken hotat att bemäktiga sig oss alla, var som bortblåst. Jag kände i denna stund verkligen så mycken sympati för det unga paret, att jag af ren instinkt höjde mitt glas nästan med en vördnadsfull rörelse emot dem båda, och jag såg på hennes fuktiga blick, när hon log emot mig, att hon trodde sig hafva missförstått det leende, hvilket framkallat denna lilla scen.

Den verkade i stället nästan som ett föreningsband mellan oss alla tre. Den förde oss in i en blid samhörighetsstämning, hvilken kom oss att glömma allt som var smått, lågt och föraktligt utom och inom oss själfva, och det var kanske ur den, som hela denna dags rika och lifliga samvaro hämtade sin näring. När vi skildes, skedde det med en värme, hvilken säkert var uppriktig å ömse sidor.

För Tore Gam är jag viss, att det stod som en helt naturlig sak, att denna dag skulle återförena honom och mig på allvar. Och det föreföll mig ett ögonblick själf, som om en dylik önskan fanns äfven hos mig. Men knappt hade jag blifvit ensam, förrän jag öfverfölls af en plötslig känsla — skulle man kunna tro det? — af förargelse. Jag var ond på mig själf, som hade låtit mig lockas in i ett förhållande till dessa båda människor, hvilket förr eller senare skulle ställa mig i en fullständigt falsk dager. Jag var ond på Tore Gam, som hade öfverrumplat mig, och till och med mot den unga flickan, hvilken ju var oskyldig i alltsammans, kom jag i en afvog sinnesstämning. Jag tyckte att jag låtit dupera mig af två unga älskande, hvilka alltid presentera sig fördelaktigt i vårstämning, af vinet, som under middagen flutit tämligen rikligt, ja, af själfva solen, hvilken bidragit att narra mig ut och förvandlat min arbetsdag till en festdag. Med ett ord — jag hade låtit locka mig till en hel dags

fullkomligt omotiveradt känslorus, och morgondagens ånger infann sig redan på samma dags afton.

I fullkomligt sinnesuppror började jag att utan att tillkalla min värdinna städa undan i mitt rum. Jag tvättade glasen, ställde undan flaskorna, öppnade fönstren för att få bort tobaksröken, och jag blef icke lugn, förrän jag åter fått draga ned gardinerna, tända lampan och återtaga den plats vid mitt skrifbord, som jag på förmiddagen blifvit tvungen att lämna. Det var, som om jag icke kunde känna mig tillfreds, förrän jag fullständigt utplånat alla spår af dessa båda människor, hvilka syntes mig hafva gjort intrång i mitt lif.

Men jag fann snart, att det gick lättare att återgifva rummet dess vanliga utseende än att återkomma i den sinnesstämning, under hvilken jag på morgonen med vanligt lugn börjat mitt arbete. Som röster från någon vrå i min själ, hvilken jag eljes plägade stänga äfven för mig själf, ställde sig deras bilder framför min inbillning, och med en irritation, för hvilken jag blygdes som för en löjlighet, gick jag slutligen upp och ställde mig och såg ut genom det öppnade fönstret.

Jag stod där länge, men varluften lugnade mig icke. Den göt tvärtom ny oro i min upprörda själ, doften af träden, som redan buro tydliga knoppar, förde till mitt hjärta önskningar och behof, hvilka syntes mig kullkasta hela den sinnesro, som jag

efter skilsmässan från Tore Gam mödosamt tillkämpat mig, och stjärnorna, som strålade från den matta himmelen, syntes mig med förakt blicka ned på min obeskrifliga karaktärslöshet.

När värdinnan kom in för att bädda, retade hon mig utan att veta därom obeskrifligt genom en gemytlig anspelning på min muntert använda dag, och när jag gick till sängs, tyckte jag, att rundtom mig sväfvade alla de tankar och minnen, hvilka jag en gång för alla trott mig hafva visat bort, när jag lämnade Tore Gams och min gemensamma bostad.

VIII.

Naturligtvis ansåg sig Tore Gam böra hålla det löfte, han vid afskedet gifvit mig, nämligen att upprepa sina besök. Och naturligtvis utvecklade jag all min fintlighet för att göra hans sträfvanden i denna riktning om intet, utan att han skulle få tillfälle att upprepa något af de uppträden, hvilka föregått vår skilsmässa. Jag tog in min nyckel och öppnade ej, när han knackade. Jag förebar illamående, arbete och bjudningar, när han skriftligen inviterade mig. Ute var jag på min vakt, för att icke oförhappandes stöta tillsammans med honom. Jag gjorde med ett ord allt, som stod i min makt, och jag trodde slutligen, att han förstod min önskan och utan vidare respekterade den.

Men jag skulle snart fa se, att så icke alls var förhållandet. Denna varmblodiga natur, hvilken så helt och hållet saknade förmågan att i allmänhet misstänka ett förhållandes realitet, hade med en naivitet,

hvilken föreföll mig nästan förolämpande, satt sig in i den tanken, att han med detta enda sammanträffande helt och hållet återvunnit mig. Han var till den grad öfvertygad härom, att han sannolikt icke en enda gång tog mina afböjanden som beräknade förevändningar. Jag kunde se det på hans bref, hvilkas ton icke förändrades, i trots af att jag alltid besvarade dem i den mest konventionela form. Jag kunde höra det på hans röst, när han utanför min dörr parlamenterade med min värdinna och fick det besked, att jag var utgången.

Denna hans oatkomlighet väckte hos mig ett slags förbittring, emedan jag förstod, att jag ej kunde komma till rätta med honom, utan att tala rent ut. Och det ville jag icke. Jag undvek detta, emedan jag gent emot hela mitt handlingssätt hade hemliga — jag kan nästan säga — samvetsagg. Hvad som trots allt drog honom till mig, har jag aldrig fullt kunnat förstå. Jag har sökt förklara det genom att tyda det som ett begär hos honom att njuta af den makt, som han i umgänget förr alltid utöfvade öfver mig. Men jag var aldrig fullt belåten med denna förklaring. Å andra sidan var det just denna makt, som jag innerst ville undfly. Jag erkände detta i början icke för mig själf. Det är möjligt. Men den syntes mig ej blott som ett ingrepp i min frihet; nu mera än någonsin syntes den mig innebära en fara, som jag till hvarje pris måste undvika. Men på

samma gång visste jag innerst, om också dunkelt, att hvad jag ville, var något annat än att blifva en människa kvitt, hvars vänskap var mig besvärlig, emedan jag ej kunde återgälda den.

Jag ville nämligen helt enkelt bringa till tystnad den del af mitt eget jag, som på ett hemlighetsfullt sätt var i släkt med denne man. Jag förstod detta kanske icke helt då, men jag var heller icke omedveten därom, och när jag nu nedskrifver dessa ord, sker det med en känsla, som jag icke kan beskrifva. Ty lifvet för oss alla på vägar, hvilkas riktning vi icke se, men hvilka vi ändå följa. Som besatta af främmande makter, välja vi stundom en väg, därför att vi tro, att den leder till målet. Och ehuru vi äro lika okunniga om själfva målets beskaffenhet som om hvilken väg vi egentligen böra välja, fortgå vi dock på den vi en gång valt, äfven om en hemlig röst i vårt inre aldrig så ofta låter höra sin varnande stämma. Instinkten som ledde forna människor rätt, synes vara död hos nutidens individer. Ty den leder dem vanligen antingen till inre förtviflan eller yttre misère — och i båda fallen beror kanske detta på, att vi förlorat förmågan att lyssna.

Jag hade under denna tid hunnit långt på den karrier, hvars perspektiv jag sett öppna sig framför mig under den tid, då Tore Gam och jag skildes. Jag hade utgifvit flere afhandlingar, fått ett par af dem med beröm aftryckta i utländska facktid-

skrifter, och jag nämndes redan som auktoritet på det område, hvilket jag gjort till min specialitet. Och jag har aldrig smickrat mig med att vara okänslig för denna fördel. Men jag hade samtidigt ej sällan den förnimmelsen, att jag icke kastat mig in i studiet af forntiden med den glada viljekraft, som drifvit entusiastiska män att ägna sitt lif åt vetenskapen för att få sätta sin egen personlighet som insats i den stora utveckling, hvilken de på en gång öfverskåda och känna sig tillhöra. För mig hade forntiden spelat rollen af morfin för att döfva den oro, hvarmed nutiden uppfyllde mig. Ju mera jag begagnade detta narkotiska medel, desto starkare doser behöfde jag, och när jag nu mot min vilja åter igen mötte den man, hvilken af alla jag känt villigast underkastat sig det lidande, som ligger i att lefva med sin samtid, kände jag med ett slags förtviflan, att det motsatta intresse, hvilket syntes följa honom som en egen atmosfer, grep mig, kastade mig in i tankar, som jag under åratal hållit undan från mig själf och nästan hotade att kullkasta hela den konstlade mur, med hvilken jag afstängt mig från allt, som jag med allt större energi förklarade icke angå mig. Ja, jag kände nästan med förbittring, att denna villighet att påtaga sig allt detta lidande, som kommer af att tänka och känna med allt och alla, var något, för hvilket jag innerst hyste vördnad, och det fanns ögonblick, då jag fick tvifvel om det berättigade i att döda

denna känsla. Det föreföll mig stundom, som om i denna känsla låg en artskillnad mellan människor och människor, och i den irriterade sinnesstämning, hvari jag befann mig, framkastade jag för mig själf understundom den frågan, om ej i just denna villighet låg kärnan af den stora religiositet, som jag beundrade hos det tidehvarf, hvilket var mitt studium och min specialitet.

Men jag *ville icke* låta dessa tankar regera mig. Jag jagade dem bort, som man förjagar de ungdomliga dårskaper, hvilka äfven vid mognare år stundom kunna förvirra den lugnaste tankegång. Jag satte mig till motvärn mot mig själf och mot denne andres hemliga välde öfver mitt jag, och när jag satt på mitt ämbetsrum eller var ute i världen, dogo dessa fantasier bort, som när i en operasalong harmonien i en finals pianissimo öfverröstas af det pratsamma bullret vid ridåns fall. Jag hade valt min väg, och jag visste endast, att jag ej kunde söka en annan, som var ännu ovissare.

Under denna tid träffade jag en enda gång Tore Gam. Han kom emot mig i ett gathörn, och det var för sent, för att jag skulle kunna undvika honom. Hans ansikte lyste upp, men i samma stund, hans blick mötte min, var det som om hans egen slocknat, och med ett besynnerligt förvirradt uttryck besvarade han de likgiltiga ord, hvarmed jag inledde ett samtal. Hvad som legat i mitt sätt eller väsen, kan jag

naturligtvis icke säga. Men hvad icke alla mina undanflykter, mina bref, min tillbakadragenhet hade kunnat uträtta, det gjorde detta korta möte, hvarifrån jag icke kan erinra mig ett enda af de ord, som fälldes. Han gick ifrån mig med en min, som i trots af den tillfredsställelse jag kände, öfver att allt emellan oss ännu en gång var slut, dock icke kunde undgå att hos mig kvarlämna det pinsammaste intryck. Det var en sorg, som var äkta, och en désillusion som han ej gjorde sig mödan att dölja. Han var i den grad upptagen af sina egna tankar, att han höll på att glömma att säga farväl när vi skildes. Det var tydligt, att hans instinkt denna gång varit vaken, och att han ej gjorde något försök att motsäga den. Men jag kan ej neka, att hos mig, som kände hans oförmåga att erkänna realiteter, väckte detta en ej ringa förvåning.

IX.

Jag har sedan dess aldrig sett honom mera än ett par gånger, och när detta skedde, var det alltid med långa mellanrum. Mellan det sammanträffande, jag förut skildrat, och dét jag nu erinrar mig, låg en tidrymd af flera år. Under denna tid visste jag, att Tore Gam slutat i den tidning, han en gång tillhört, och man berättade olika variationer om anledningen därtill. En gång hade han utgifvit en bok — af det slag, som publiken icke läser, och förläggarna af naturliga skäl heller icke betala. Jag hade afhållit mig från att läsa den, men man sade att den var pessimistisk. Sedan dess hade jag förlorat spåret af honom, och jag visste blott att han var gift, hade familj och bodde åtskilliga mil från Stockholm på landet.

Vårt sista sammanträffande var emellertid bland dem, på hvilka man efteråt ogärna tänker. Det blottade den art af olyckor, som icke talas om högt, och när

man hos gamla vänner möter sådana öden, står man maktlös, och man tror först att man öfverskattat situationens hopplöshet, eller man vill åtminstone tro det. Jag skulle heller icke vilja återerinra mig denna detalj, om jag ej önskade att nedskrifva allt som är nödvändigt för att förstå detta egendomliga förhållande mellan två människor.

Jag måste då först säga, att jag under dessa år så godt som alldeles glömt Tore Gam, och när jag någon gång tänkt på honom, skedde det med den känsla af antipati, som en gång hade afbrutit vårt umgänge och vår vänskap. Han var för mig nästan död, och när tystnaden småningom började breda sig omkring hans namn, som en gång nästan hotat att på sitt sätt blifva berömdt, då såg jag däri endast en naturlig följd däraf, att våra förhållanden stänga vägen för dem, hvilka tro sig kunna gå sin väg fram utan att taga de hänsyn, hvilka för hvarje framgång äro nödvändiga. Utan att de ana det, stöta de ifrån sig just dem, af hvilka de kunna hafva mest nytta, och jag förstod lifligt att Tore Gam aldrig hade haft några relationer, eller om han haft några sådana, icke förstått att behålla dem. Alla de känslor, hvilka en gång inom mig satts i rörelse af denne man, hade så att säga torkat ihop till detta lugna resonnemang, och jag var, när jag någon gång hörde talas om honom, nöjd att vi voro så vidt skilda att jag ej tvangs att bära något ansvar för eller taga del i hans öde.

Under sådana omständigheter var det naturligt att jag skulle blifva ytterst öfverraskad, när jag en dag fick besök af min forne vän. Visserligen hade vi stundom sett hvarandra, någon gång till och med sällskapat. Men jag hade upphört att tänka på honom som förr, och därför hade detta sammanträffande icke kvarlämnat något synnerligt intryck. Detta hans besök, som inträffade endast för några månader sedan, minns jag lifligast kanske därför att jag redan då hade ett intryck af att det skulle blifva det sista. Han kom emellertid denna gång icke in utan att knacka, och han sprang mig icke till mötes för att med båda sina händer gripa om min. Den min af en förälskads lycka, hvarmed han förr trampat golfvet i mitt rum, hade vikit för något obeskrifligt skyggt, som om han fruktat för att vara mig besvärlig eller till och med antipatisk, och när jag bad honom sitta ned, gjorde han det med en frånvarande uppsyn, som om han icke riktigt kunde förstå, att han egentligen satt hos mig. Medan vi fällde några intetsägande ord om alldagliga ting, hade jag emellertid godt tillfälle att betrakta honom, och ehuru han var oklanderligt klädd, märkte jag dock på frånvaron af den prydlighet i småsaker, hvilken förr alltid plägat utmärka hans dräkt, att hans förhållanden ej måtte varit de bästa. Hans ansikte bar ett outsägligt pinadt och trött uttryck, hans hår hade grånat vid tinningarna, och kring ögonen

märktes dessa nålfina fåror, som tyda på bekymmer och lidanden. Jag var alldeles viss, att hur fullständigt jag än förut lyckats glömma honom, skulle hans besök dock denna gång efteråt vålla mig det slags fantasins smärta, som dylika besök ej kunna underlåta att kvarlämna. Men jag var på samma gång fast besluten att icke låta mig öfverrumplas och jag stålsatte, redan från första stunden jag såg honom, mina nerver, så att ej något af den gamla svaghet jag hyst för hans person, mot min vilja skulle glimta fram.

Jag hade dock ej behöft detta försiktighetsmått. Ty i samma stund han började tala, slog det mig att hans stämma icke var densamma som en gång väckt genklang äfven inom mig. Den var som ett brustet eko af något, hvilket ej mera fanns kvar. Samma besynnerliga intryck gjorde för öfrigt hela hans person. Hans rörelser syntes härma dem jag en gång sett och kände så väl, och hans leende var pinsamt, emedan det formligen såg ut som om ansiktsmusklerna arbetat automatiskt, utan att sättas i rörelse af någon själ. Ju längre jag såg på honom, desto klarare arbetade sig hos mig fram en bizarr föreställning, hvilken jag med all makt ville tillbakavisa, men inte kunde. Jag tyckte att jag satt ansikte mot ansikte med Tore Gams vålnad. Ju mera jag sökte tillbakavisa denna tanke, desto starkare trängde den sig in på mig. Jag kom i en inre skakning, som på

ett besynnerligt sätt syntes mig stå i samband med den känsla af olycksöde och fara, hvilken förr några gångar bundit sig samman med intrycket af denne mans person. Det var som om hans gestalt växt för min inbillning, stigit upp ur soffan, där han satt, och fyllt hela rummet med en onämnbar fasa. Och midt under det att dessa tankar behärskade mig så häftigt att jag måste göra våld på mig för att åtminstone synas lugn, tyckte jag att hans ögon betraktade mig med ett envist, misstänksamt och lurande uttryck. Hans drag förvredos till något ondskefullt, som var alldeles obeskrifligt, och det föreföll mig nästan som om ett fosforartadt sken blänkt kring dessa ögon, hvilka betraktade mig bakom glasen i en pince-nez.

Då hörde jag hans stämma uttala ord hvilka med ens flyttade mig tillbaka till verkligheten. Med en torr, kärf, nästan frånstötande röst sade han något om att han haft det svårt och att han kom för att bedja mig om ett litet lån. Jag hörde hur han ansträngde sin röst för att göra den så lätt i tonen som möjligt, och jag fick ett intryck af att han endast med motvilja hänvände sig till mig. I huru hög grad han uttömt alla resurser, kan jag naturligtvis icke säga, men hans ton förvånade mig. Det låg något i den af förtviflans trots, som bröt fram midt igenom hans trötthet och synbara nedslagenhet, och som berörde mig ytterst osympatiskt. Det låg däri ett kraf

på min person, hvilket eggade mig till motvärn, och jag tror att jag helt enkelt afslagit hans begäran, om han ej i detsamma kommit att tala om sin hustru och sina barn. Han gjorde detta i en låg ton, som plötsligt blef vek, och han darrade till, som om han haft svårt att hålla tillbaka sina tårar.

Jag har aldrig kunnat stå emot tanken på allt det elände, som medföljer en familj i nöd, och fattigdomen är bland de få lidanden i världen, som synas mig omöjliga att uthärda. Följande en plötslig impuls, tog jag fram min blankettbok, som jag städse bär i plånboken, och skref därpå en anvisning på en i mitt tycke obetydlig summa. Den måtte dock hafva haft ett annat värde i hans ögon. Ty hans ansikte lyste plötsligt upp, och det var med ett försök att återkalla sin gamla hjärtliga ton i rösten, som han tog min hand och tackade mig. Men i nästa ögonblick återfick han sitt förra uttryck och jag såg nu till min förvåning, att det var grubblande. Det var, som om han haft sin blick riktad någonstädes mot en osynlig makt i sitt inre, och de minuter han satt kvar, talande om likgiltiga saker för att, som jag förstod, ej allt för hastigt afbryta besöket efter mottagandet af penninghjälp, blefvo så långa, som om timmar glidit förbi. När jag nu betraktade honom, tyckte jag mig uppdaga en likhet mellan honom och en person, hvilken jag sett strax före ett utbrytande van-

sinne. Det var en man, som led af förföljelsemani och trodde sig vara ett guds redskap, en man, hvilken aldrig haft andra lidanden än inbillningens. Och i det jag jämförde mitt minne af denne man med mitt intryck af honom, som stod framför mig och med en omsorg, som om han varit rädd att förlora den, om han lämnat den ur sin hand, stoppade min anvisning i sin portmonnä, smälte dessa båda öden, inbillningens och verklighetens, samman i min föreställning, och jag undrade, om jag nu såg Tore Gam för sista gången.

I ett slags begär att ej synas frånstötande, bad jag honom aflägga sin rock och stanna en stund. Han bar så tydligt prägeln af en slagen man, att jag icke kunde ens misstänka att något af hvad förr varit oss emellan, kunde komma tillbaka. Men som om mina ord väckt i hans tanke ett minne af något som han förut glömt, ryckte han till, och med brådskande min knäppte han rocken omkring sig. Det måtte hafva varit något pinsamt han erinrade sig. Ty han såg på en gång förvirrad och olycklig ut, och med en röst, som var helt olika hans föregående, frampressade han:

»Min hustru väntar mig hemma.»

Jag blef förvånad. Ty jag visste ju att han ej bodde i Stockholm. Men han gaf mig icke tid till förklaringar, utan tog helt enkelt min hand och gick mot dörren. När han försvann genom den, märkte jag att han i trots af regnet gick utan paraply.

Sedan dess har jag aldrig återsett honom, och det intryck hans besök kvarlämnade, glömde jag förr än jag hade väntat. Det enda hvaröfver jag någon tid grubblade, var det apatiska i hela hans väsen jämte den omständigheten, att han ej nämnde ett ord om att återbetala penningarna. Jag saknade dem visserligen icke, men det liknade icke Tore Gam.

X.

Alla de scener och intryck, hvilka jag ofvan försökt att skildra, tillhöra på ett egendomligt sätt denna natts underbara händelser. Medan jag satt i min hvilstol och mina sinnen småningom lade sig till ro efter den öfverretning, hvari jag förut befunnit mig, medan buteljen, som stod bredvid mig, småningom blef halftömd, framträdde de alla för min inbillning, icke som jag sedan nedskrifvit dem, ordnade och i följd, utan i brokig förvirring aflösande hvarandra, som bilderna i en camera obscura, hvilken fortfar att gifva nya bilder så länge handen som för den, icke tröttnar. Men ehuru minnena icke kommo i den följd, som jag upplefvat dem, var det dock det egendomliga, att de ej rörde sig alldeles oordnadt om de mest olika föremål, hvilket mestadels plägar vara fallet, när fantasien kastar sig in i det förgångna och ger som en revy öfver vårt förgångna lif. Det var tvärtom, som om jag icke egentligen sysslat

med mina egna tankar. Det var Tore Gams tankar, hvilka jag tyckte gingo igen i min egen själ, och så starkt var jag behärskad af de ord, hvilka jag förut på aftonen hade hört, att de nu icke längre hade den för mig vare sig skrämmande eller rent af antipatiska klang, som förut alltid varit fallet, när mina tankar någon gång gingo åt detta håll.

Tvärtom kände jag mig nästan böjd att denna natt taga parti för Tore Gam och mot mig själf. Det kom öfver mig något af denna lugna, lidelsefria stämning, när alla lifvets små sorger och sträfvanden, allt groll emot människor, all fåfäng äflan, som fyller hvardagen med sin tyngd och sin bitterhet, långsamt faller bort, och man känner sig tom och rik på samma gång, tom på alla de intressen, hvilka eljes tyckas så öfverväldigande, rik på ett sätt, för hvilket lifvet ej synes hafva plats. Det föreföll mig, som om mina minnen af Tore Gam och det förut omtalade samkvämet stodo i ett egendomligt samband med hvarandra. Allt hvad som förr plågat mig i mitt förhållande till denne man, i hans person, i hans olikhet med mig själf, i hans sträfvanden och hans sätt att taga sin värld, tog till min egen förvåning i denna stund nästan karaktären af något eftersträfvansvärdt, som jag till min egen skada hade kämpat emot. Och det föreföll mig på fullt allvar, som om jag i något hänseende skulle hafva varit bättre, fullkomligare och ädlare,

ifall jag icke hade stött denna människa ifrån mig i lifvet.

Jag tänkte på de vänner, hvilka jag sedan mött, och jag måste erkänna att ingen af dem haft den förmågan att liksom störande ingripa i hela mitt tankelif som just Tore Gam. Jag kom att minnas alla de tankar, hela det system till en uppfattning af historien och världen, hvilket under mina studier långsamt arbetat sig fram i min hjärna som en frukt af hela den detaljkunskap, hvilken var mitt arbetes eröfring. Hela min detaljkunskap fanns i mina verk, men min egen persons innersta tankar voro uteslutna, och jag plägade i mina företal framhålla detta som min metod. Jag måste le, när jag kom att tänka på hurudan min verkliga ställning skulle hafva varit, om dessa tankar förelåge i tryck, såsom de ordnade och bestämda småningom stadgat sig i min själ. När jag först började träda fram inom den vetenskapliga världen, kunde jag erinra mig, att jag beslutat mig för att gömma alla mina idéer, som kunde väcka anstöt, till dess att jag fått en position, och i denna afsikt hade jag en tid nästan förefallit mig själf som en Brutus, hvilken i känslan af sina afsikters rena styrka med lugn kunde bära skriande radikalers misskännande omdömen. Men när jag verkligen fick en position, blef min omsorg att bevara densamma till min egen fägnad onekligen större än min lust att använda den för ädlare syften. Och följden häraf

var den, att hela min »personlighetsinsats» var lika ogjord ännu, som när jag fordom sökte öfvertyga Tore Gam om förträffligheten af den metod, som är gemensam för den svenska försiktighetens koryféer.

Besynnerligt! Det hade naturligtvis under årens lopp icke kunnat undgå mig, att en position är något som man först då kan äfventyra, när man icke äger någon, och jag hade, om ock en smula ironiskt, mången gång tackat himmelen, som hindrade mig att förstöra mina möjligheter att nå densamma, innan jag ännu smakat sötman af att ens äga den. Jag hade äfven länge sedan kommit öfver den barnsliga ståndpunkt, hvilken gör sig samvete af ärligen tillkämpade fördelar i lifvet. Men i dag — eller rättare i natt — erfor jag en känsla, för första gången kanske på många år, som om jag icke längre vore lika trygg i min ställning till mig själf eller världen — eller möjligen bådadera. Besynnerligt! Det föreföll mig, som om det verkligen skulle vara möjligt, att jag ej satt så säkert i sadeln, som jag själf trodde, som skulle något komma att inträffa, hvilket störde min jämvikt och handlöst kastade mig ut i — gud vet hvilka — okända äfventyrligheter.

Jag befann mig med ett ord nästan i samma slags upphetsning, som när jag för en stund sedan gick ensam på gatan och kämpade emot de besynnerliga intryck, som då stormade öfver mig — det var något jag höll på att förlora, något, som jag kanske

också skulle vinna. Alla de minnen, hvilka strömmat genom min själ, förmådde icke förjaga denna härskande grundstämning. De tvärtom stärkte den, försågo den liksom med ytterligare bevis och gåfvo den fyllighet och omfattning, fullbordande det välde, som den under hela aftonen utöfvat öfver mig. Och medan jag fortfarande satt kvar och mina nu tröttade tankar kretsade kring samma ämnen, märkte jag att det i grund och botten var samma föreställning, som från början förskräckt mig så häftigt, hvilken fortfarande höll mig fången. Jag menar den föreställningen, att jag icke var ensam. Dörren, som stått öppen, när jag kom hem, lämnande fritt tillträde åt hvem som ville stiga in, nyckeln, hvilken jag på ett så besynnerligt sätt förlorat och återfunnit — allt detta hade hela tiden legat kvar i mina tankar, utgjort den hemliga orsaken, att jag denna natt satt uppe, ett rof för hemligt grubbel. Ännu en gång öfverfölls jag af denna besynnerliga känsla, hvilken ensamheten stundom medför, denna rädsla för mörkret, af hvilken vi alla lidit, men för hvilken vi aldrig upphöra att i ett slags besynnerlig självblygsel förebrå barn och dem, hvilka bibehålla barnens friska instinkter. Återigen föreföll det mig som om någon vore dold inne i mina rum eller ock stode gömd utanför min dörr, beredd att stiga in och fullfölja sina afsikter mot mig, hvilka de nu voro, så fort jag släckte ljuset och försökte sluta mina ögon till sömn.

Ehuru jag hade en den mest brinnande lust att gå ut, väcka min värdinna och låta undersöka hela huset, skulle jag naturligtvis lika litet hafva gifvit vika för denna lust, som du, min ärade läsare, vid ett dylikt tillfälle skulle velat samtycka att för utanförstående blotta den hemliga värld af vidskepelse och mystisk fruktan för det okända, som säkerligen mera än en gång öfverfallit dig lika starkt, som nu var händelsen med mig. Jag var genomträngd af den lifvets första maxim, som heter obenägenhet att göra sig löjlig, och som skapar all feghet, från den moraliska, hvilken skyddar våra fördomar och gör oss känslolösa mot olyckan, till den intellektuela, hvilken hindrar oss att gå öfver de gränser, bakom hvilka vårt vetande slutar. För mig syntes det i detta ögonblick som en mycket allvarlig sak, att det fanns stora delar i mina två rum, hvilka lågo i mörker. Men jag skulle ingalunda hafva velat hafva något vittne på denna min svaghet. Jag hade genomsökt detta rum, letat under möblerna, lyst bakom förhängen och dragit undan gardiner. Jag var visserligen säker på att ingen dolde sig i detta rum, men ehuru jag mycket väl kunnat antaga, att någon stått bakom min rygg, när jag förfärad störtade in och stängde dörren, och ehuru jag i så fall måste antaga, att denne någon då måste finnas kvar därute, var det dock ej detta som egentligen sysselsatte mig. Det var förskräckelsen för att gå till sängs och

släcka ljuset eller endast sluta ögonen, som höll mig kvar på min plats, och känslan af detta mörker, som jag ej tålde, var så stark, att jag, ehuru jag blygdes öfver denna svaghet, hade skjutit stolen alldeles intill väggen för att känna mig trygg, att ingen stod bakom min rygg. Från skymningen bakom portièrerna, som dolde dörrens halfva öppning in till min sängkammare, väntade jag liksom att något oförutsedt skulle visa sig, och jag spanade ängsligt ditåt i den dubbla själsspänning, då fantasin framkallar skräckbilder, under det att förståndet samtidigt är sysselsatt med att reducera dem till ett intet.

Ur dessa mina tankar väcktes jag plötsligt af ett ljud, som gällt och klart skar genom den förut fullkomliga tystnaden. Bordstudsaren inne i mitt rum slog tolf, och jag spratt upp, som om denna alldagliga händelse varit endast en fortsättning på de tilldragelser, hvilka förut enat sig om att föra mig ända in i den fanatiska mörkrädsla, hvilken jag endast sällan erfarit och som jag ej kunde påminna mig hafva dukat under för på många, långa år. Det var alls icke att klockan slog tolf, som kom mig att rycka till. Jag kom ej ens ihåg att det var den traditionella spöktimmen, som detta klockslag invarslade. Och äfven om detta fallit mig in, tror jag ej att detta skulle hafva kunnat öka den sinnesoro, i hvilken jag befann mig. Hvad som förvånade mig var, att klockan *endast* var tolf, och att

således blott en timme hade förgått, sedan jag kom hem. På endast en timme hade jag alltså passerat genom hela stadier af mitt förgångna lif. Den ena aflösande den andra i okronologisk förvirring, hade dessa senare ställt sig upp för min inbillning. De hade varit följda af hela serier af tankegångar, där jag både försvarade och anklagade mig själf. Det hade förefallit mig, som om timme efter timme gått, under det jag långsamt skrufvat visaren på mitt lifs urtafla tillbaka. Utan att jag märkte det, hade, som jag tyckte, timmarna gått, och i stället hade min hjärna i feberhast tecknat dessa bilder för min själ och beledsagat dem med en text, hvars skärpa icke mildrades af den snabbhet, med hvilken tankarna jagat hvarandra. Jag kunde icke reda ut detta, att allt hade gått så fort. Och nu erinrade jag mig plötsligt, att när jag senast såg på klockan och fann henne vara endast några minuter öfver elfva, hade jag äfven då förvånat mig öfver att tiden gått så långsamt, ehuru detta intryck den gången glidit mig förbi, utan att beröra mig allvarligt eller ens väcka min uppmärksamhet. Det var alltså, som om tiden denna dag gick långsammare än vanligt. Timmarna hade så mycket att säga mig, att de hvar efter annan dröjde längre kvar i min själ än hvad som syntes förenligt med det begränsade tidsbegrepp, som kallas en timme, och när de drogo bort gjorde de mig uppmärksamma på sin bortgång, som om de

velat uppmana mig att lyssna till deras tysta språk.

När man på detta sätt känner tidens välde, under det man för liksom en långsam strid med sig själf, då blir man till sist så trött, att man förstår den gamla myten om gudsmannen, hvilken för att aftvinga Herren hans löftes uppfyllande lät en annan stödja sina trötta armar, så att han måtte orka att hålla den sjunkande solen kvar till den stund, då hans vilja gått i fullbordan. Men denna trötthet beledsagas också af en intryckets fylliga rikedom, som midt i ögonblick af ångest och fasa är så starkt, att nuet synes vara utan fortsättning. Bortom den tid, som är, hittar man ingenting, och att lifvet vid dagningens inbrott skall återtaga sitt gamla utseende, förefaller så omöjligt, att man tycker det vara sannolikare om efteråt ingenting alls skulle ske, utan det stora nirvana fortsatte, utbytande ångesten för mörkret mot sin stora, hvilande förnimmelse af mörkrets känslolösa ro. Jag tror, att man erfar något liknande, om man är nog lycklig att bibehålla medvetandet, när man dör, och det är säkert, att när man som nu jag, brottas med sitt eget lifs stridiga krafter, erfar man den känsla, som är en försmak af döden.

Med en ironisk förnimmelse af hur öfverspända alla mina föreställningar i själfva verket blifvit, började jag emellertid att kläda af mig, och när jag gått till sängs blåste jag, utan att någon synnerlig vilje-

ansträngning behöfdes, ut ljuset. Jag märkte visserligen genast, att den obestämda farhåga, som hela tiden behärskat mig, ögonblickligen, så att säga ömsade plats, så att jag nu med samma oro ville speja ut mot mitt yttre rum, som jag förut därifrån sökt genomtränga mörkret i det rum, där jag nu låg. Men jag erfor i samma ögonblick en så deciderad känsla af sömnlust, att jag ett ögonblick trodde att jag utan vidare skulle somna bort från alla de fantasier, som förut ansträngt min hjärna. Jag var dock tillräckligt nervös för att taga ned revolvern, hvilken hängde på väggen invid mig, och lägga den på mitt nattduksbord; men sedan detta var gjordt, väntade jag att sömnen skulle infinna sig.

Därute hade det emellertid börjat blåsa, och jag hörde tydligt genom tystnaden huru de gamla trädens bara grenar sopade öfver den låga byggnadens tak. Detta ljud höll mig vaken, och det föreföll mig ett par gånger, som om jag hörde fel och ljudet egentligen var något prasslande uppe pa vinden. Jag lyssnade med .spänd uppmärksamhet, och ju längre jag lyssnade, desto säkrare syntes det mig, att ljudet ej kunde vara enbart förorsakadt af blåsten. Det lät, som om man sopade, eller som om fliken af en dräkt dragits öfver något hårdt. Mina hörselnerver spändes till det yttersta, som om jag med hörseln velat genomtränga väggarna, alldeles som jag nyss ansträngt mig för att med ögonen genomtränga mörkret.

Min ängslan domnade bort för ett ögonblick, men endast för att i nästa sekund vakna till lif, och det var som om jag själf blåst upp denna ängslan, och på samma gång jag önskade det, varit rädd att den skulle slockna.

Denna ängslan var dock af en vida mildare natur än hvad jag förut erfarit. Den tog anledning af ett fönster, som skakades af blåsten, af en flöjel, som jag hörde gnissla på taket, och det hvinande ljud, som vid stark blåst pressas fram ur en lång skorsten. På utsidan af väggen, alldeles ofvanför min hufvudgärd, fanns ett särskildt rör, hvilket ledde ut röken från kakelugnen till mitt sofrum. Det hade blifvit uppfördt när jag flyttade in, och man varit tvungen att insätta en kakelugn för att göra rummet beboeligt under vintern. Från detta rör hörde jag ett svagt tjutande ljud, hvilket blandade sig med de öfriga. Mina öron voro i öfrigt nu så känsliga, att jag förnam alla de ljud, hvilka annars genom vanan pläga undgå oss, och jag inbillade mig till och med, att jag hörde rörelser och stämmor inifrån min värdinnas rum, från hvilket jag var afstängd genom dubbla väggar. Om jag verkligen hörde något eller blott inbillade mig det, är mig omöjligt att afgöra. Men jag förnam en konsert af ljud, som om min hjärna flyttat sin verksamhet från synen till hörseln, och ju mera jag sökte döfva min egen känslighet, desto starkare opererade mina nerver.

Jag vet ej hur jag skall kunna skildra hvad som nu följde. Det var en så egendomlig serie af förvånande samstämmighet i händelsernas gång, och ändå störtade intrycken öfver mig i ett virrvarr, som blef mig alldeles öfvermäktigt. Jag hade visserligen länge lagt märke till några egendomliga, långt utdragna skrik, hvilka ibland syntes komma från själfva luften utanför mitt fönster, ibland ljödo som om de kommit från en annan del af byggnaden, i hvilken jag bodde. Dessa skrik kunde ej komma från någon människa, de ljödo snarare som om de utstötts af någon fågel, och några gånger tyckte jag mig utanför fönstret eller uppe vid takrännan — jag kunde ej afgöra hvilketdera — höra ett prasslande, hvilket var helt olika det enformiga rasslet af grenarna, som ströko öfver tegeltaket. Dessa ljud kommo med långa mellanrum, och jag var i början öfvertygad om, att de härledde sig från ett par ugglor, hvilka under vinternätterna plägade hålla till i de gamla träden utanför min bostad. Jag hade ofta hört dessa fåglars läten, men denna natt var det mig omöjligt att känna igen dem som de tjut, hvilka jag så ofta förut hört, utan att därvid fästa det ringaste afseende.

Då hörde jag plötsligt ett starkt skrapande ljud. Om det kom från fönstret eller dörren, om det var på väggen eller i närheten af kakelugnen, var mig omöjligt att urskilja. Allt hvad jag förut legat och

ansträngt mig för att höra, försvann ögonblickligen ur min öfverretade så att säga hörselfantasi, och jag förstod med ens, att nu hade jag ändtligen att göra med en realitet. Jag förstod, att det nu verkligen fanns något, som jag till hvarje pris måste utforska hvad det var, och jag tyckte på samma gång att det var besynnerligt, att något sådant skulle inträffa just nu — som i en spökhistoria — när jag var förberedd därpå som genom varsel. Min tankegång syntes mig nu vara alldeles klar, och jag trodde mig hafva jagat all mörkrädsla i vanlig mening på flykten. Jag beslöt mig helt enkelt för att hålla mig stilla, så att den som försökte bryta sig in icke skulle störas i sitt förehafvande, och när jag nu lyssnade, skedde det med fullkomligt klar beräkning att utleta hvad som försiggick, och därefter lämpa mina mått och steg. Ljudet förnyades emellertid icke på en stund, men i stället hörde jag tydligt trippande steg i snön utanför fönstret. De upphörde för ett ögonblick, och i nästa sekund urskilde jag samma skrapande, hvilket nyss kommit mina fantasier att försvinna. Denna gång tyckte jag mig tydligt höra, att någon var sysselsatt med att bereda sig inträde genom fönstret i mitt yttre rum.

Jag grep revolvern, och i den öfvertygelsen, att ljuset, om det tändes, endast skulle blottställa mig, satte jag mig upp i sängen för att bättre kunna höra och på samma gång vara beredd på försvar. Min

lediga hand sträckte jag ut efter tändsticksasken, hvilken jag antog mig vid något tillfälle kunna behöfva, och jag kunde ej återhålla en ed, när jag af ovarsamhet stötte ned den på golfvet. Jag behöfde den egentligen icke för tillfället, men dess försvinnande syntes mig öka faran, och jag inbillade mig, att det ljud den förorsakade, när den föll mot mattan, kunde höras ut och möjligen varna tjufven. Ty jag önskade nu, att något måtte inträffa, helt enkelt för att få slut på min uppjagade själsstämning. Om ljudet upphörde, visste jag att fantasin skulle hålla mig vaken hela natten.

Medan jag satt uppe förnyades emellertid det skrapande ljudet. Och det skrämde mig denna gång på ett helt annat sätt än nyss. Jag hörde nämligen nu tydligt att det icke kom från fönstret. Det kom från väggen, strax bakom mig, från kakelugnen eller det rör, hvilket som en pelare eller en fabriksskorsten höjde sig upp öfver taket, bildande ett knä emot väggens sida, och detta ljud var en blandning af något skarpt, som skrapade, och något mjukt, som släpade. Det lät som vingar, hvilka fåfängt slogo mot något hårdt, stora, starka vingar, hvilka ansträngde sig för att bryta ett fängsel, och den tystnad, hvilken följde på dessa ljud, var förfärligare än något annat. Den fyllde mig åter med de skräcksyner, hvilka förut förföljt mig. Jag frös och lade

mig ned, oviss, huruvida jag skulle stiga upp eller ännu en stund afvakta om icke en naturlig lösning skulle finnas på denna besynnerliga gåta.

Men just som jag lade mig ned, kände jag som om en skarp pust hade dragit öfver mitt ansikte. Jag försökte tro att jag själf framkallat luftdraget genom min häftiga rörelse. Men som när vaxstickan slocknade i det kalla luftdraget, tyckte jag att en osynlig mun blåst mig i ansiktet, och medan jag ånyo spände hvarje nerv för att genomtränga det mörker, hvilket omgaf mig som med lefvande väsen, hörde jag tydligt hur dörren mellan mitt yttre rum och tamburen öppnades. Utan att jag kunde höra ljudet af något steg, visste jag dock, att den som öppnat dörren, fanns i mitt yttre rum, och att han sökte mig. Jag tyckte, att han sökt mig från den första timme jag trädde in i min bostad, och jag kan ej beskrifva den besynnerliga känsla af en mänsklig varelses stumma närvaro, hvilken fyllde hela min själ och nästan som en svag elektrisk ström meddelade sig åt mina öfverretade nerver. Jag stirrade mot dörren, icke längre med oro, utan med den resignerade fasa, med hvilken man möter det oundvikliga i lifvet. Jag stirrade ditåt till dess att hela rummet utanför portièren syntes mig liksom fylldt af en besynnerlig glans, hvilken återspeglade sig på min näthinna som en rund sol, i hvars midt härskade mörker.

Om han hade gått in genom dörren eller ej, vet jag icke. Ty jag hörde eller varseblef ingenting, alltsedan jag hört den yttre dörren öppnas, förrän jag plötsligt såg Tore Gam stå lifslefvande framför mig pa golfvet. Jag vet blott, att han kom fran mitt inre rum, och att hans framträdande synts mig lika naturligt, som hvad allt det föregående hade synts mig gåtfullt och underbart. Han stod i samma något luggslitna, till halsen hopknäppta rock, som han burit vid sitt sista besök hos mig. Hans hufvud var obetäckt, och hans ansikte bar samma frånvarande, grubblande uttryck, som skrämt mig vid hans sista besök. Men denna gång sökte hans ögon mina, och de betraktade mig med en genomträngande blick, som kom mitt blod att stelna i dödens fasa.

Fastän det var alldeles mörkt, såg jag honom så tydligt, som om det varit full dager, och det ljus, som följde honom, var blekt och omöjligt att jämföra med något annat sken jag någonsin sett. Det följde hans rörelser, tycktes nästan bära honom fram, och i det han tog ett steg mot sängen, betraktade han mig fortfarande med samma outgrundliga, genomborrande blick, och jag tyckte med förfäran, att han ville säga mig något, som han icke kunde. Samlande all den ångest, som tryckte mitt bröst liksom under en börda, pressade samman mina läppar och öfvergöt hela min kropp med en

fuktig svett, höjde jag handen, hvilken höll revolvern, och i detsamma brann genom rummet ett skott, insvepande hela den hemska synen i en molnsky, ur hvilken flammade eld.

XI.

I samma ögonblick föreföll det mig, som om den syn, hvilken skrämt mig, med ens slocknat. Jag fick en förnimmelse, som om ett järnvägståg med rassel och dån rusat förbi, svepande kring mig sin våta dimma af ångande rök. Men när jag såg upp, var det åter alldeles mörkt omkring mig, och jag erfor samma känsla af det normala lifvets återvändande, som när man vaknar upp efter en ohygglig dröm. Endast lukten af krutrök, som fyllde rummet, öfvertygade mig, att åtminstone något af hvad som händt mig, varit verklighet.

Härom öfvertygades jag också ganska snart genom ett häftigt bultande på dörren af min värdinna, hvilken rusat upp i tanken att jag begått självmord, något som hon syntes hafva ansett ej oförenligt med mina anlag och fallenheter. I en ursinnig ton, fullkomligt olik min vanliga, bad jag henne lämna mig i fred under förklaring att det hela var en tillfällighet. Hon lät emellertid ej afspisa

sig så lätt, utan uttömde sig i en massa förklaringar, hvarför nyckeln setat kvar i låset vid min hemkomst, något, hvaraf jag dock endast förstod, att allt måtte hafva gått fullt naturligt till. Detta intresserade mig emellertid icke det ringaste. Jag var så upprörd, att jag icke en gång kom att tänka på, till hvilka besynnerliga rykten det nattliga skottet kunde gifva anledning, och krypande på golfvet, där jag slutligen fann den förlorade tändsticksasken, utstötte jag förbannelser öfver människor, hvilka icke ville låta mig vara i fred.

Besynnerligt nog somnade jag in efter detta. Jag sof tungt och utan drömmar samt vaknade vid att min värdinnas dotter var sysselsatt med att som vanligt göra upp eld i min kakelugn. Långsamt klarnade mitt medvetande från den första dunkla förnimmelsen att något hade händt, som låg utom det hvardagliga, till den nyktra eftertanken huru jag för mig själf och dessa två kvinnor, hvilka kände min besynnerliga handling, skulle kunna på ett lämpligt sätt förklara nattens uppståndelse. Men eget nog var denna sista tanke, hvilken hos mig under vanliga förhållanden säkerligen skulle hafva undanträngt hvarje annan, denna gång alls icke den envåldshärskande. Som om jag tillhört en annan värld, sag jag med likgiltiga ögon ned på dessa hvardagliga ting, hvilka eljes för mig plägade hafva den största betydelse, och långt ifrån att hafva något behof att bortförklara

en löjlighet, var det mig nästan en njutning att tänka på, att denna lilla uppasserska, som låg på knä framför kakelugnen, kanske trodde att hennes mors mångårige ordentlige hyresgäst i natt kommit drucken hem och roat sig med att ligga i sin säng och skjuta med revolver. När hon höll på med brasan, ville elden emellertid icke tända. En tjock rök spred sig ut genom rummet, och jag hade ingenting annat att göra än att bedja henne så fort som möjligt aflägsna sig och lämna mig ensam.

När hon gått steg jag genast upp, och det första jag gjorde var att taga reda på, hvar kulan hade träffat. Att jag icke genast på natten företagit en sådan undersökning, berodde — jag nödgades i det klara dagsljuset, som strömmade in genom mina fönster, erkänna detta — på fruktan. Ingen mänsklig makt skulle då hafva kunnat förmå mig att lämna området närmast omkring min bädd för att beträda den plats, där Tore Gam så oförmodadt visat sig för mig, och äfven nu var det ej utan en obehaglig känsla, som jag gick den korta vägen från sängen och ut i mitt yttre rum. Jag sökte länge, innan jag fann det hål som kulan gjort i väggen. Den hade gått igenom portièren och fastnat ofvanför mitt skrifbord, så nära ramen till ett porträtt af min far, att jag tyckte, det var ett rent mirakel, att jag ej träffat själfva porträttet. Jag fick också söka detta märke efter nattens händelse så länge, att jag ett ögonblick med en besyn-

nerlig vidskeplig rysning började tro, att den mot hvilken skottet varit riktadt gått bort med kulan i sin kropp. Med en underligt främmande känsla betraktade jag detta hål, innanför hvars kanter blyet syntes, och jag mätte med ögonen afståndet från bädden och till den plats mot hvilken jag riktat skottet, samt från denna plats och till det lilla hålet ofvanför mitt skrifbord. Jag sökte nu närmast att reda mina tankar, och jag grubblade naturligtvis öfver sammanhanget i hvad jag hade sett. På inga villkor ville jag erkänna, att jag innerst trodde, att den sällsamma synen, mitt upprörda sinnestillstånd, min tankes sysslande med forna minnen och tilldragelser och så vidare, på något sätt skulle kunna stå i samband med Tore Gams verkliga öde. Genomträngd af den öfvertygelsen, att hvarje annan tillvaro än den synliga var en fantasins absurditet, hyste jag en bestämd misstro till allt hvad jag hört berättas om varsel, om personer hvilka visat sig för andra i sin dödsstund med mera. Och det var i själfva verket icke det ringaste onaturligt, om jag, så som mina tankar blifvit ledda åt ett enda håll, hade fått en hallucination af den människa, som förut i öfver en timme sysselsatt hela min tankegång. Jag hade kommit att tänka på denne man, som en gång spelat en rol i mitt lif, och det öfverspända samtal af Schöngeister, hvari jag deltagit, hade gifvit mina sinnen en mottaglighet för sentimentala intryck,

hvilken rent af öfvergått till självförebråelser. Härmed hade på det enklaste sätt i världen förbundit sig föreställningen om de svåra och tryckande förhållanden, om hvilka jag vid hans besök genom penninglånet hade fått en aning. Under hela den tid, då jag satt och tänkte på Tore Gam, hade jag mer än en gång erinrat mig honom med den fantasins liflighet, som gör, att man nästan tycker sig se en person lifslefvande inför sina ögon. Hvad under då, om jag sedan, när alla dessa underliga ljud, hvilka störde min sömn, satte inbillningskraften i den häftigaste rörelse, verkligen tyckte mig se honom och i den öfverretning, hvari jag befann mig, aflossade det olycksaliga skottet? Hade jag ej trott mig vara utsatt för ett inbrottsförsök, hade jag naturligtvis icke tagit revolvern i hand, och hade jag icke glömt, att jag höll den i hand, hade jag aldrig gjort den omedvetna rörelse, hvilken kom hanen att slå emot tändnålen. Med vett och vilja hade jag ej skjutit, rörelsen med fingret mot trycket hade varit alldeles automatisk. Allt detta var i självfva verket ytterst naturligt och psykologiskt fullt förklarligt.

Det enda, som fortfarande ej ville lyckas mig att förklara, var den omständigheten, att när Tore Gam visade sig för min inbillning, fick jag det intrycket, att han hade något att meddela mig, som han ej lyckades uttala, och ju mera jag tänkte häröfver, desto obegripligare syntes det mig. Jag

upphörde dock snart att tänka häröfver. Ty jag önskade ännu att få någon förklaring öfver de ljud, hvilka under natten satt mig i en sådan förskräckelse, och som jag efteråt nästan glömt för den häftiga skräck, hvilken atföljt, hvad som sedan passerade. Jag erinrade mig, att jag i det tillstånd, midt emellan sömn och vaka, hvilket föregår insomnandet, hade hört något af samma på en gång flaxande och släpande ljud, men att jag då var för trött för att längre tänka däröfver. Jag satte detta i förbindelse med att brasan ej velat brinna, och jag beslöt att göra noggranna efterforskningar. Så fort jag blef klädd, gick jag därför ut och undersökte noga platsen utanför mina fönster samt bakom byggnaden invid den vägg, utmed hvilken min bädd stod. Jag fann i snön icke ett enda spår som kunde tyda på att en människofot här hade gått fram. Men i stället syntes en del underliga fåror och spår, hvilka jag endast kunde förklara som kommande från något djur, och i det jag sökte så noga som möjligt åter erinra mig arten af det ljud, hvilket först förskräckt mig så häftigt, fick jag en plötslig misstanke, hvilken jag ögonblickligen ville hafva bekräftad. Till den ändan undersökte jag noga det långa rör, som ledde från min kakelugn upp öfver taket och fann snart strax invid knäet, som röret bildade, en lucka, hvilken efter en stunds arbete utan svårighet lät sig lösgöras. Med en ifver, som om lif och död

berott på konstaterandet af den upptäckt, jag hoppades göra, drog jag en handske på min högra hand och stack den så långt jag kunde upp i röret. I början kunde jag icke känna någonting och jag funderade redan på att låta någon loda hela röret uppifrån, då plötsligt vid en häftig rörelse som jag gjorde med armen, röret kom i skakning och någonting mjukt föll ned mot min hand. Jag grep tag i föremålet och drog med något besvär fram en död uggla.

Jag kan ej beskrifva med hvilken triumf jag höll detta bevis på tomheten i alla mina fantasier fram för min ännu motsträfviga inbillning. Detta var det således som jag hört. Detta hade försatt min hjärna i en sådan öfverretning, att jag tyckt mig höra fotsteg, bräckjärn som arbetade, ja, till och med röster af rådslående människor. Detta hade narrat mig att skjuta af det fördömda skottet, hvars eko naturligtvis skulle gå som en legend öfver hela Stockholm. Detta var slutligen orsaken att min kakelugn rykt in, och att brasan slocknat.

Fullt besluten att icke yppa detta äfventyr för någon, förrän jag tilläfventyrs i något intelligent samkväm skulle behöfva ett ironiskt exempel för att på ett slående sätt visa inbillningens makt äfven öfver den mest skeptiske, tilltäppte jag åter den lilla gluggen på röret, kastade ugglan på sopbacken och gick in för att själf göra eld i kakelugnen, utan att behöfva anlita främmande hjälp.

Hela dagen var jag i en besynnerligt munter och upprymd sinnesstämning. Jag kände mig spänstig och fri, icke blott i mina tankar, utan rent af kroppsligen. Grunden till detta låg sannolikt däri, att jag tyckte mig hafva kommit ur det obehagliga dilemma, som består uti att nödgas räkna med faktorer, till hvilka man icke trott sig behöfva taga den ringaste hänsyn. Visserligen var jag icke fullständigt rätttrogen i fråga om den så kallade materialistiska världsåskådningen, och jag hade många gånger förargat bekanta och vänner genom att antyda mitt tvifvel angående rationela förklaringar på vissa fenomen. Men detta hindrade ej att jag nu kände en verklig lättnad, när jag slapp att erkänna mig själf hafva stått ansikte mot ansikte med ett dylikt. Andevärlden och allt hvad därtill hör, kan nog vara intressant att tala om, och dess mystik har onekligen något tilldragande. Men i hvardagslifvet passar denna värld icke, det kan nu inte hjälpas, och hvad mystiken angår, så är den verkligen behagligare att svärma om vid en brasa än att direkt komma i beröring med. Besynnerligt nog kom jag härvidlag icke att tänka på, att om jag också hade funnit den döda fågeln i röret, så stod ändå själfva synen kvar lika oförklarad ändå. Eller om jag kom att tänka därpå, så sköt jag ifrån mig denna tanke, lät den alldeles ligga och behärskades fullkomligt ologiskt af glädjen att hafva vunnit det uppslag, som syntes

gifva en logisk lösning åt det hela. Jag tillbragte dagen alldeles som vanligt, somnade i god tid, sof alldeles oanfäktad af alla drömmar och vaknade morgonen därpå med känslan att lyckligt hafva kommit ifrån en hel serie af obehag.

Detta allt hindrade emellertid icke, att Tore Gam hela dagen förut hade upptagit en god del af mina tankar. Men det var på ett helt och hallet så att säga opersonligt sätt. Jag tänkte öfver hans öde, och jag bragte honom på tal med andra, i syfte att få höra, huru han hade det, och hvad som blifvit af honom. Jag tog till och med en förevändning för att på gatan närma mig en af de personer med hvilka jag visste, att Tore Gam en tid hade umgåtts, endast för att få tillfälle att framkasta en fråga om, hvad han nu förehade. Jag fick emellertid icke veta något, som kunde gifva mig någon ledtråd. Samtidigt sysselsatte mig naturligtvis också den omständigheten, att jag just nu skulle börja att taga del i en persons öde, hvilken på så lång tid varit nära nog borta ur mina tankar. När allt kom omkring var jag mera angelägen att finna ledtråden i min egen tankegång, än hvad jag i verkligheten intresserade mig för Tore Gams öde, och det var med mig som med så många andra, att jag förblandade min egen psykologiska vetgirighet med ett varmt personligt intresse. Att det senare löper fara att dödas af det förra,

hade jag då ännu icke erkänt eller ens kommit att tänka på.

Detta — att på så sätt vara upptagen af en annan — var långt ifrån obehagligt. Och vid uppvaknandet följande dags morgon förvånade det mig icke alls, att samma intresse fortfarande sysselsatte mig. Hvad som däremot väckte min undran, var, att med detta intresse nu blandade sig en helt annan känsla, nämligen något af den besynnerliga oro, som slutat med att ställa Tore med en vålnads realitet lifslefvande inför mina ögon. Som en svag reminiscens eller ett redan bleknadt minne, af hvad jag en gång sett, gled ett ögonblick synen från den oroliga natten förbi min blick, och med en känsla af min egen svaghet märkte jag, att jag ännu icke var fullt säker för de intryck, hvilka förut under några timmar alldeles bragt mig ur jämvikten. Det föreföll mig, som om jag under hela den dag, hvilken följt på den hemska natten omedvetet sträfvat emot något, för hvilket jag i stället bort böja mig; hela tiden under det jag klädde mig på morgonen, förföljde mig synen af min olycklige vän, och jag var ytterst nervös vid tanken på, att denna syn kanske hörde till dem, hvilka först efter en lång tid skulle kunna aflägsnas ur min inbillning. Min värdinna kom in med kaffebrickan, på hvilken efter vanligheten morgontidningen låg hopviken, och för att gripa första bästa medel att förströ de tankar, hvilka på nytt börjat att oroa mig,

vek jag upp den och började öfverfara spalterna.

Jag vet ej, hur jag just kom att stanna vid rubriken »*Beklaglig olyckshändelse*», da detta slags notiser eller telegram i regeln alltid hört till dem, hvilka jag samvetsgrant plägat öfverhoppa. Jag stannade emellertid vid den, och jag har sedan ofta undrat öfver, att jag vid läsningen af denna notis ej förlorade mitt förstånd. Där stod nämligen följande: »I går just när uppgående nattaget kom in på X. station, märkte tågbetjäningen, att en person, hvilken förut vandrat fram och åter på perrongen, som om han väntat på tåget, vid dess ankomst steg ned på banan och, innan någon hann hindra honom, lade sitt hufvud på skenan, där tåget omedelbart därefter rullade fram. Den så olyckligt omkomne var skriftställaren Tore Gam, hvilken en tid med sin familj bott i denna trakt för att finna hvila och ro till fortsatt literärt arbete. Om motiven till den ohyggliga handlingen känner man intet. Man vet, att den aflidne länge lidit under ekonomiska svårigheter. Men man har anledning antaga, att det ödesdigra beslutet fattats i ett anfall af sinnesförvirring . . .»

Härefter följde de sedvanliga data ur hans lif jämte några sympatiska ord, på öfligt sätt tolkande allmänhetens sympati för en afliden man af pennan. Det hela var mycket kort, och underrättelsen hade tydligen i sista stund och på telegrafisk väg

kommit redaktionen tillhanda. Jag läste emertid icke dessa ord. Jag hörde blott som på afstånd ett oartikuleradt rop, hvilket förekom mig så fasansfullt, att jag rusade upp från min plats och i första ögonblicket omöjligt kunde förstå, att det verkligen kommit från mig själf. Och det var icke fasan öfver ett olycksöde, i sig självt aldrig så förfärligt, hvilket afpressade mig detta rop. Det var känslan af, att jag stod ansikte mot ansikte med denna lifvets gåtfulla blick, hvilken jag aldrig velat möta. Det var, som om bindeln blifvit sliten från mitt eget ödes outgrundliga ansikte och jag visste i detta ögonblick fullkomligt säkert och visst, att jag på detta ännu knappast torra tidningsblad hade läst *begynnelsen* till en historia, hvilken skulle tala direkt till mig. Och kramande papperet mot mitt ansikte, brast jag i en konvulsivisk gråt. Det var, som om den löste någon hårdhet inom mig, något som lagt sig stängande kring mina känslors härd, och det var med en sista röst af självbevarelsedrift, som jag beslöt mig för att icke resa ned till den ort, där min vän bott för att på ort och ställe förfråga mig om hans hustru och barn.

XII.

De dagar, hvilka nu följde, stå för mig i fullkomligt dunkel. Jag utförde de arbeten, som jag ej kunde lämna å sido, men jag gjorde det automatiskt, och när jag kom hem, vandrade jag omkring i mitt rum, ur stånd att sysselsätta mig med samma sak ens en timme i sträck. Den aning jag känt, eller det medvetande jag haft därom, att mellan min natur och den aflidnes fanns ett föreningsband, som hvarken öppen brytning eller olika lefnadsöden helt och hållet kunde afskära, erkände jag numera, och jag skulle hafva velat göra om halfva mitt lif för att återfinna den inre frid, som jag tyckte mig hafva förlorat.

Ty på ett sällsamt sätt syntes det mig nästan som en själfklar sak, att det var jag som bar skulden i detta öde. Jag tänkte mig, att om jag hade förblifvit hans vän, skulle detta aldrig hafva inträffat, och

jag sysselsatte mig med planer, huru jag skulle kunna närma mig hans hustru för att åtminstone få göra mitt till att hon och familjen ej skulle behöfva lida nöd. Men jag återhölls från denna tanke genom en känsla af blygsel. Jag visste ju, att hon måste hafva fått del af våra misshälligheter, af hela den karaktärskamp, hvilken en gång skilt hennes man ifrån mig. Och jag ryggade tillbaka för den tanken, att hon kanske skulle tillbakavisa min erbjudna hjälp så som jag visste, att Tore Gam, om han nu lefvat, nu mera skulle ha gjort det. Det enda jag tyckte mig kunna göra, var att sända en krans med mitt visitkort till hans graf, och jag blef på ett ännu mera sällsamt sätt öfverraskad, när jag ett par dagar senare erhöll ett stort rekommenderadt bref med den stations poststämpel, till hvilken jag förut adresserat min krans.

Jag bar hem detta bref obrutet — det var i självfva verket så stort som ett paket — och jag bröt det, i förhoppning att det skulle innehålla ett afsked från den aflidne eller åtminstone ett par rader från hans hustru, som kunde gifva mig anledning att svara. Det fanns emellertid icke en rad till mig. Det hela var ett manuskript, eller såg ut som ett sådant, skrifvet på olikformiga numrerade lappar, och jag såg snart, att det innehöll anteckningar i form af en dagbok, fastän data ofta saknades.

Jag stängde min dörr, och med en känsla, som om jag gått till en andaktsöfning, satte jag mig ned för att läsa, hvad som på detta sätt blifvit mig anförtrodt.

TORE GAM

Jeg gav, hvad jeg havde; du tog alt mit.
Og kræv, om du tror, du har uret lidt
Vor Herre — der skapte mig slig.

Henrik Ibsen.

I.

I begynnelsen var ingenting öde och tomt.

Hur länge sedan är det nu, den tid, då ingenting var tomt? Jag kan räkna ut i min almanacka, att det endast är tio år. Men på tio år kan håret gråna vid tinningarna, och en stor rikedom kan förslösas. När sådant händer, vet man icke. Man vaknar en dag och finner tomheten, som en stor underlig fågel sitta på sängkanten och stirra med outgrundliga ögon. I början vet man ej, hvarifrån han kommer, eller hvad han vill, och man ler åt hans stumma fråga. Men ju oftare han kommer åter, desto mera osäkert blir löjet, och till sist fryser det alldeles bort, medan jag känner, huru mina egna ögon liksom gripna af en förtrollning, härma den döda blick, som ur den svarta fågelns stirrar emot mig från sängens gafvel.

Som förlamad, ligger jag stilla, och jag betraktar min hustrus sofvande anlete. Det

är lugnt och rent, hennes ansikte färgas af en lätt rodnad, och hennes smala, fina hand hvilar emot min bädd, som sträckte den sig ut efter min.

Jag känner en lust att böja mig ned och kyssa den, medan tårarna stiga i mina ögon, men jag gör det icke. Jag fruktar att hon skall vakna, kanske göra mig en fråga, som jag icke kan besvara, och jag går ut som en skugga, hvilken endast skenbart har lif. Jag kläder mig, äter frukost och går till mitt arbete.

Åter blir det afton, min hustru och jag sitta ensamma i mitt skrifrum. Jag har satt mig i mörkret, så att hon ej kan se mitt ansikte. Hon sitter och syr, och lampans sken förstorar hennes ansikte till en dunkel, mörk silhuett, hvars kanter omgifvas af ljusstrålar.

Jag sitter och ser på henne till dess att jag tycker, att hennes bild kommer allt längre och längre bort. Jag är ensam som en vandrare på en öde hed, och jag känner nattens kyla, som kommer inifrån, svalka mitt hufvud.

»Du är så tyst i kväll,» säger hon.

Och jag svarar . . . Ja, jag vet ej hvad jag svarar. Det är ett likgiltigt ord, ett ljud, en ton, som anger, att jag har hört henne, men som ingenting säger.

Utan ett ord till svar reser hon sig upp och kysser mig till god natt. Icke genast. Det har säkert förgått en half timme mellan hennes fråga och denna kyss.

»Går du inte och lägger dig?» säger hon.

»Inte ännu,» svarar jag.

Jag ser, att hon har tårarna i ögonen. Men om det gällde mitt lif, kan jag ej resa mig upp för att gå fram till henne och smeka dem bort. Och när hon gått har jag glömt hennes ord och hennes tårar. Jag har glömt att hon finns till, glömt allt, utom att jag är ensam.

Och med feberaktig ifver sätter jag mig ned vid skrifbordet. Jag är trött af att gå fram och åter på golfvet och tala vid mig själf, trött vid att mumla ord, hvilka jag själf besvarar, och som fylla min ensamhet som med legioner af osaliga andar. Det är en hvila att allt mänskligt lif somnat omkring mig, det är en hvila att skrifva ord, som icke skola nås af ett mänskligt öga, endast vara till för att lugna blodets ström i mina ådror och stilla den kramp, som sammandrager mitt hjärta.

Från sängkammaren hör jag bladen vändas i den bok, som min hustru läser. Det dröjer länge, innan detta prasslande ljud upphör. Jag förstår, att när hon läser länge, är det icke därför, att boken intresserar henne. Som en strykande hand känner jag hennes tanke glida öfver min nacke och rygg, och jag vet, att i hennes själ kämpar begäret att bryta min tystnad med fruktan att genom frågor skrämma mig bort. Och när rasslandet omsider tystnar, hör jag hennes röst, som ropar mig godnatt. Den är lika mild som vanligt, har

icke så mycket som en bismak af gråt eller snyftning, men i dess ton finns en besviken saknad, som sluter sig inom sig själf i tyst grämelse, en saknad, som hon ville ha delat med mig. Jag ville, jag kunde tala, men jag kan ej. Och för att blifva min egen plågsamma självförebråelse kvitt går jag in och kysser henne på pannan.

Sedan sitter jag åter vid mitt skrifbord. Natt efter natt sitter jag där. Det blir stillare och stillare ute på gatan. Oljan sjunker i lampan, till dess att veken ligger i ett tomt rum, och den gamla klockan i salen slår timme efter timme.

Jag skrifver och skrifver. Papper efter papper lägger jag oläst ned i den enda låda som eljes alltid är stängd. Och allt hvad jag skrifver handlar bara om detta:

I begynnelsen var ingenting öde och tomt.

Men nu är det annorlunda.

Och så länge jag skrifver, känner jag icke min egen smärta, ej heller ser jag fågelns stirrande ögon, som förfölja mig i mörkret.

II.

Men det har icke alltid varit, som det nu är.

När jag gifte mig, var jag ung, min hustru var ung, och hela världen var ung, som den troligen blir en gång i hvarje människas lif. Jag tog min hustru om lifvet, hon stödde sin axel mot min, och jag var så stark, att jag till hälften tyckte, jag bar henne, när vi gingo fram på en väg, där solen pärlade fram mellan skuggande grönt, och vänliga människor höllo rast med oss, när vi behöfde hvila på färden, som i sig själf var oss en lek. Som två barn gingo vi fram genom lifvet, obekymrade och lätta till sinnet. Vi hade godt ressällskap och gladt följe på vägen. Och det föll oss icke in, att vårt ressällskap hade andra tankar än glädjen öfver samvaron och lyckan att få vandra fram på en väg, hvilken ingen visste hvart den bar.

När jag nu ser mig omkring, förefaller det mig, som låge den väg, vi gå, i dunkel.

Vi luta oss fortfarande emot hvarandra, men vi hafva ännu icke lärt oss, att de vänliga människorna försvinna med solskenet.

Jag minns ännu den dag, då min hustru första gången vände sin tårade blick emot mig och sade:

»Här har blifvit så underligt omkring oss. Det är, som om alla droge sig bort och försvunne.»

Jag tog henne om axlarna och tryckte henne till mig. Jag kan ännu se platsen på Katarina kyrkogård, där vi stannade.

»Vi ha ju hvarandra,» svarade jag.

Hon såg upp på mig med en tacksam blick. Men i hennes öga låg icke blott svårmod, utan en undvikande fråga, som visade mig, att hon förstod, hvad min ton röjde, och orden förtego. Hon förstod, att jag tänkt detsamma, att jag led däraf som hon, att en människas kärlek icke räcker, när världen utanför de tvenne är tom.

Och sakta steg inom oss båda aningen om en skugga, som långsamt men säkert faller mot aftonen.

III.

Men aftonen var icke inne. Och dock föll skuggan öfver vårt lif.

Om vi båda vetat på förhand, att vi hörde till dem, öfver hvilka denna skugga sänker sig tidigare än öfver andra, det vet jag icke, därför att jag ännu aldrig har vågat att fråga. Men när min hustru sitter ensam, och hon icke vet, att jag betraktar henne, har jag ibland tyckt, att öfver hennes ansikte gled som en aning om detsamma, hvilket dag och natt fyller min egen själ. Och en gång brände mig på tungan den frågan: hur länge har du vetat detta, vetat det medan ungdomen ännu lade sin glans i din djupa blick, och spred sol öfver vår lefnad? Har du anat det, innan du kunde veta, eller har du först sent känt, att hvad du en gång höll för glädje, var bedrägeri?

Jag vet ej detta, jag vet blott, att jag aldrig kunde fråga, och därför stängde jag

min tanke inne hos mig själf, och en tanke som stänges inne, fräter omkring sig. Den fräter all lifvets styrka och märg, den fräter bort själfva känslan för lifvet, och den lämnar efter sig ett besynnerligt tomrum, som man i början undrar öfver och tror, att man misstager sig, när man känner.

Hur jag själf kommit att se, att allt omkring mig är tomt, eller när jag väcktes att se det, är, hvad jag helst af allt skulle vilja veta. Ty intet vill man hellre än förstå sitt eget lif. Men när jag tänker därpå, minns jag bara en scen, hvilken hände med min minsta gosse, ett litet vekt barn, som ännu icke kan tala. Han är så oändligt vänlig, den lille, och därför har det alltid gjort mig ondt om honom. En dag gick han med sin sköterska ute på en väg, och en fint klädd herre gick förbi. Gossen såg upp i hans ansikte, stannade, räckte fram sin lilla hand och sade goddag. Den främmande log godmodigt, men tog icke den erbjudna handen och svarade icke. Gossen kunde icke förstå detta, utan trodde, att den andre icke hade bemärkt hans afsikt, och han förnyade sin hälsning och rörelsen med handen. Men när ändå intet svar kom, endast samma roade, öfverlägsna leende, då stod den lille stilla. Handen höll han fortfarande framsträckt, och med undrande sorgsna ögon såg han efter den främmande, hvilken obekymrad gick vidare.

Allt detta var helt naturligt, sådan världen nu en gång är. Men på mig efter-

lämnade denna scen det pinsammaste intryck. Jag erfor en känsla af medlidande, hvilken jag icke skulle kunna gifva ett fullständigt uttryck. Det var för detta lilla barn, som var mitt, och som skulle få genomgå hela den skala af missräkningar, hvartill denna lilla scen blott var ett anslag, hvilket angaf tonen i hans lifs melodi. Jag tyckte mig läsa i hans ansiktsuttryck, att han hörde till de olyckliga, hvilka icke kunna erkänna som bagateller, hvad andra gärna vilja affärda med detta namn. Jag tänkte på mig själf och fick nästan det intrycket, att jag själf stått som han vid alla de afgörande ögonblicken i mitt lif. Ty som han har jag sträckt min hand mot alla, som kommo i min närhet, som han har jag låtit mina läppar tala förtroendets omisstänksamma språk, som han har jag upprepat, hvad jag trodde, man missförstod, och som han har jag statt ensam kvar och med undrande ögon blickat efter människorna, hvilka gingo mig förbi, utan att trycka min hand eller besvara min hälsning.

Stackars lilla barn, tänkte jag, du, som brås på mig. Du kommer aldrig att förstå den värld, i hvilken du lefver. Öfver dig kommer skuggan i lifvet att falla, förr än aftonen kommer. Ty skuggan faller, när kraften är förtärd, och det är den store slösaren som lättast blir fattig. Jag vet, att jag är fattig, men jag har icke kunnat hindra min olycka, ens när jag kände, att slöseriet förde mig till den fattigdom, som

är farligast af alla, nämligen fattigdomen med pretentioner.

Ty pretentionerna hade jag kvar, pretentionerna från min rikedoms dagar, när jag hade råd att slösa, och då jag aldrig trodde, att min själs rikedom kunde taga slut.

IV.

Den 2 oktober 1890.

Från min rikedoms dagar minns jag framför andra en vän, hvilken var mig för mer än alla andra. Han gaf mig mera, än alla andra människor gifvit mig, därför att han var rik själf, och jag såg honom rik. Slösande som den gifmilda naturen själf skänkte han bort af sina skatter, och det fanns ingen gräns för hans vänskaps ädelmod. Jag har aldrig känt mig olycklig, så länge jag visste att han fanns. Men när han en dag stod fattig och jag fick se honom fattig, var det, som om jag vetat, att rikedomen en dag skulle tryta äfven för mig, och med fasa nitade sig den synen fast i min själ.

Man sade mig, att han hade förlorat förståndet. Men jag kunde icke tro det. Jag förstod det icke ens, när jag såg honom öga mot öga, och han talade till mig vanvettiga ord. Jag förstod det icke, därför att jag tyckte, det var omöjligt, att jag

skulle kunna förlora så mycket. Jag förstod det icke, därför att jag icke kunde tänka mig in i att hans själ var stängd ute från min, liksom min från hans.

Man hade berättat mig, huru allt hade tillgått. Man hade beskrifvit hans lif under de sista månaderna, och om detta visste jag endast, att han hade icke skrifvit till mig. Jag satt midt emot honom i hans rum, och mina fingrar lekte med de papper, som lågo på bordet. Då föll ett ark postpapper fram, och det stannade på bordsskifvan midt under mina ögon. Böjande mig ned, stirrade jag därpå. Det innehöll blott ett par ord: öfverst datum och därunder *Broder Tore.* Sedan var sidan oskrifven.

Och jag såg på daton att det var skrifvet under den mellantid, som jag icke kände.

Hvad jag gjorde eller sade under det jag betraktade detta papper, det minns jag icke. Men jag vet, att det sade mig allt. Här hade han setat och tvungit sina tankar till ro för att skrifva mitt namn, och medan redan mörkret nalkades hans själ, hade han tänkt på mig. Han hade kämpat denna förtviflans kamp för att kunna stanna på den rätta sidan om den gräns, hvilken skiljer människa från människa. Men den mörka makten i hans inre hade segrat lika hemlighetsfullt, som när det sista andedraget blåser den döendes sista ord bort. Det var, som om jag förstått hvad han

velat säga, anat hela det kval, som fyllt honom och tagit honom i sitt våld. Och på samma gång gick igenom mig som en blixt af lycka vid tanken på, att han i sin djupaste nöd hade velat tala till mig. Det syntes mig, som om ingen kunnat visa mig större heder.

Utan att Reinhold märkte det, tog jag det lilla pappersarket och stack det innanför min rock, medan mina ögon skymdes af tårar.

Men när jag nu sitter här och skrifver för att glömma mig själf och allt, som vållat mig ve, då stiger för mitt minne dragen af denna vän, hvilken jag aldrig skall återse. Det är, som lutade han sig fram ur skymningen, och med armarna stödda mot bordet framför mig, betraktar han mig medan jag skrifver. Han nickar till mig, och jag känner, att mitt öde utan att jag vet huru, är bundet vid hans. På något besynnerligt sätt känner jag äfven detta som en heder, och jag ser med öppna ögon in i det mörker, hvilket förenar de människor, som lidit af lifvet.

V.

Den 13 oktober 1890.

Det förefaller mig, som om mitt lif på något för mig själf ofattbart sätt hade blifvit smutsigt. Jag gör ingenting af hvad jag vill, men allt som jag icke vill, gör jag. Och det finns ett språk ur bibeln, hvilket under dessa sista dagar ofta återkommit i mina tankar. Det lyder: När du var ung, omgjordade du dig själf och gick, dit du ville. Men sedan du blifvit gammal, skall en annan omgjorda dig och leda dig, dit du icke vill.

Det synes mig, som om dessa ord varit sagda, för att just jag en gång skulle få spegla mig i dem och genom dem döma mitt lif, och det synes mig också, som om just i dessa ord låge förklaringen, hvarför jag tycker, att det låder smuts vid hela mitt lif. Jag kan icke blifva denna tanke kvitt. När jag sitter vid min pulpet på byrån, och min penna mekaniskt löper fram och åter öfver papperet, då skrifver jag, hvad

som blir mig satt i händerna. Jag skrifver referat, jag gör resuméer ur de utländska posterna, jag trycker kraftiga rubriker öfver banala händelser, skildrar en lustig varieté-scen, öppnandet af en ny restaurant, det nattliga uppträdet på en bakgata eller folkmassans hållning på en kunglig cortège. Jag gör detta hvarken bra eller illa, men jag gör det utan känsla för mig själf, utan tanke på annat, än att den dag, som är, skall försvinna, liksom den i går var, och så snart ske kan, glida bort i mörkret af de dagar hvilka jag numera icke kan skilja från hvarandra. Jag har gifvit tappt på mig själf, och jag frågar mig, hvarför just jag icke kan stå ut med detta lif, då så många andra gått samma bana, utan att tappa den spännkraft, hvilken bär dem uppe i lifvet.

Jag sitter vid min pulpet. Framför mig har jag en tom vägg, bakom mig faller dagern in från ett högt fönster, och omkring mig hör jag ljuden af andra pennor, som raspa mot papper, af röster, som samtala, af steg som dö bort i korridoren. Jag hör allt detta, och min penna hvilar, som om jag sutte i tankar, formande en ledig fras eller grubblande på det bästa uttrycket för en liflig idé. Men jag skrifver icke. Jag har glömt, hvad jag skulle skrifva, hvad jag tänkt, hvad jag börjat, hvad jag ämnat. Och jag spinner på en ändlös tanketråd, hvilken löper rundt som maskinremmen mellan tvenne surrande hjul. Hurn länge jag har setat så, vet jag icke. Men när

jag för handen till pannan är den betäckt med en kall, fuktig svett, och jag ser som främmande gestalter springa fram och åter på ögats näthinna, bizarrt tolkande de tankar, som icke skola fästas på papperet, förrän nattens timme kommer, och jag ändamålslöst och utan mening skrifver för att döfva den oro, hvilken håller mig vaken på mitt rum.

Jag hör som i ett slags hallucination klangen af guld. Denna klang vet jag mycket väl, att den är en inbillning. Ty det ljud jag hör, är egentligen rasslet af papper, hvilket kommer af de många tidningsbladen, som läsas och vändas af flitiga händer, lydande uppmärksamma och väl dresserade hjärnor. Men fast jag vet, att denna klang som jag hör, är en inbillning, gripes jag däraf, och denna klang får, tycker jag, ett slags förklaring, när jag betänker, att det finns något, som heter bladguld, och finns det då en konst att göra guld, hvarför skulle det då icke också kunna finnas en konst att förvandla tankar till guld, tunt, fint bladguld, hvilket rasslar som papper och icke har annan mening än att tjäna som underlag för de stora, vackra tryckta papper, hvilka under namn af aktier visa resultaten af den öfvervägande summan af samtidens andliga arbete? Och jag fantiserar om en saga, som jag skulle vilja skrifva och få tryckt i en aktad tidnings spalter. Och den skulle lyda så:

Det var en gång en man, som hette Faust. Hans tankar voro visare än andra

människors och hans mål större. Mefistofeles hade fört honom kring i världen, han hade älskat Margareta på jorden och manat Helena ur grafven för att få trycka i sin famn den skönaste kvinna, som fornvärlden födt under tider, då lifvet var så fullt, att intet grubbel grumlat tillvarons njutning. Och nu sitter han ensam vid sitt skrifbord och drömmer sin sista stora dröm: att få sprida till *alla*, till *alla*, den välsignelse, som vetandet aldrig kunnat gifva honom själf.

Då träder Mefistofeles ånyo genom hans dörr, träder in lugn och rak med sitt mångtydiga leende och sätter sig i fönsterkarmen midt emot grubblarens stol.

Och han lär honom den stora och nya vishetens ord, att mänsklig odling icke skapas af individer, som lefvat och läst, utan af den stora massproduktionen af den förenade myrstack, hvilkens ord nedskrifvas, tryckas och spridas inom loppet af några timmar.

Faust betraktar Mefistofeles med misstro, som anade han en frestelse. Men tanken synes honom så gigantisk, därför att han själf sätter in hela sin själ på den utopin, att tankens skatt skall blifva allas gemensamma tillhörighet, och emedan hans hjärta är varmt och rikt, lyssnar han till den kloke förslagsställarens kalla beräkningar.

Men när Mefistofeles ser Faust i kretsen af de kamrater, hvilka som medarbetare

i den nya världstidningen skola sprida mästarens tankar kring hela jordens rund, då ler han sitt första segervissa leende. Ty nu vet han, att Faust på allvar är död, att den okuflige giganten ändtligen är gifven honom i våld. Och han håller länge i sin hand det första rentrycket, på hvars öfversta kant står att läsa: *Redaktör och ansvarig utgifvare: Faust* . . .

Jag tänker mig detta nedskrifvet, och jag söker att sätta mig in i den tanken, huru det skulle se ut om dessa fantasier stodo tryckta i den tidning, jag själf tillhör. Jag tänker på, hur det bara skulle vara, om jag lämnade in denna godbit till redaktören med vördsam anhållan, att han ville se efter, om det ej skulle passa i hans tidning, och jag vet, att i dessa ord har jag i omklädnad sagt mitt hjärtas innersta mening, bizarr, öfverdrifven, otidsenlig, må så vara, men dock min mening.

Och när klockan blir tre, och jag är ledig från dagens arbete, reser jag mig upp med den besynnerliga känslan, att jag icke kan gå hem och sitta ensam med min hustru.

Hvarför jag just i dag ej kunde det, vet jag icke. Jag har ju dock nu börjat att vänja mig vid den tanken, att jag icke är någon »Ritter vom heiligen Geist», utan en fattig tidningsneger, som låter udda vara jämt och gör sin skyldighet. Men i dag är det mig, jag vet icke hvarför, omöjligt: jag behöfver vara ensam. Och utan

att betänka mig vidare, telefonerade jag hem, att jag skulle blifva borta till middagen, och jag gick ensam ut, följande stråkvägen af promenerande fram öfver Kungsträdgården.

Det var länge sedan jag gick där, emedan jag på sista tiden undvikit de platser, där människor trängas. Jag plägar smyga mig på mindre besökta gator mellan mitt hem och arbetslokalen. Behöfver jag en promenad, har jag brukat gå utom tullarna genom de norra kvarter, där höga hattar och kända ansikten äro sällsynta När jag nu kom midt i denna trängsel af män och kvinnor för dagen, hela denna här af människor, hvilka bestämma tonen, smaken och opinionen i Sveriges hufvudstad oktober 1890, dessa människor, hvilka i framtiden skola betyda intet, men nu betyda allt, då erfar jag en besynnerlig känsla, som om jag besökt en plats, hvilken för mig gömde länge sedan bortglömda minnen.

Det är mycket länge sedan jag själf gick här och ansågs tillhöra den förhoppningsfulla ungdomsskara som vid sitt första framträdande alltid visar sig bestämd att en gång intaga sin plats bland de promenerande, hvilka här dagligen underhålla intresset för sina personer och namn, endast genom att flanera och finnas till. I första början verkade denna promenad uppfriskande på mina trötta nerver. Det återgaf mig min självkänsla att utbyta hälsningar med kända personligheter, att betraktas med

afundsamma blickar af alla dem, hvilka icke kommit inom den osynliga cirkelns periferi, där hvarje punkt på de otaliga radierna betecknar olika afstånd i förhållande till centrum. I det glänsande solskenet som föll öfver de halft aflöfvade trädens gulröda blad, trängde jag mig fram genom massan af promenerande, och jag kände mig till mods, som om jag alltid hört hit och blott för en kort tid af en händelse varit borta. Spinnande vidare på samma tanketråd, hvilken jag följt under förmiddagen, trodde jag en stund att alla mina fantasier skulle blåsas bort af en frisk oktobervind, så att jag utan smärta eller farhågor skulle känna mig i stånd att invänta vintern, och jag öfvervägde i mitt sinne, om jag hade råd att söka mig sällskap till middagen.

Jag var ännu under inflytande af denna sinnesstämning, när jag plötsligt i trängseln framför mig upptäckte Sixten Ebeling. Han gick ensam med hufvudet en smula nedlutadt, händerna på ryggen och käppen svängande bakom sig, och innan jag hann att besinna mig, hade jag upphunnit honom och förmått honom att stanna.

Jag förstår icke, att jag ej kunde låta bli detta. Ty i samma stund lusten uppsteg inom mig, i samma stund jag tog det första steget, hörde jag som en stämma i mitt öra, hvilken ropade nej, kände som en hand, hvilken bakifrån fattade i min arm för att hålla mig tillbaka. Men jag

var så behärskad af den illusion i hvilken solskenet, folkvimlet, beslutet att vara ute hade invaggat mig, att jag tog hans arm med samma frimodiga grepp, som om jag automatiskt upprepat en åtbörd från långt förgångna dagar. Ja, jag erfor samma begär som alltid att trotsa på denna dåraktiga illusion, hvilken städse skaffat mig alla de stora och små missräkningarna i mitt lif. Men i samma stund jag mötte hans blick, sjönk mitt mod, jag blef osäker på mig själf, och när jag ändå följde min första impuls, berättade, att jag gjort mig ledig till middagen, och frågade honom, om han ej ville göra mig sällskap som i gamla dagar, då var min röst främmande och mitt ansiktsuttryck kallt. Jag var mera lik en man, som söker en förevändning för att begära ett lån, än en vän, som gläder sig att träffa en annan. Jag kan icke säga, att han var ovänlig, när han tog mig i hand, och när han svarade, att han var upptagen, borde jag naturligtvis icke hafva insisterat. Men i ett slags besynnerlig förhoppning, att han kunde förstå, att jag skulle hafva känt som en fläkt af min förlorade ungdom genom att än en gång få värma mig vid minnet af vår forna vänskap, upprepade jag min begäran och föreslog honom att göra sig ledig. Han tror naturligtvis, att jag icke längre tänker på honom, han kan icke veta, att för mig finns icke något sådant som att glömma någon af de människor, hvilkas hand jag en gang

tryckt med värme, och för honom är det kanske omöjligt att tänka, att jag behållit mina pretentioner midt i min fattigdom. Han kunde kanske icke veta, att jag just nu behöfde, att han skulle möta mig, som jag skulle gått till mötes den minsta vänlighet ifrån hans sida. Men ehuru jag tänkte allt detta, försökte öfvertyga mig själf, att jag var oresonlig, anspråksfull, öfverspänd, så kände jag dock, hur blodet sköt upp mot mitt hufvud och stockade sig kring hjärtat, när jag märkte, att han blef otålig. Det kom i hans drag detta uttryck, hvilket vi ofta taga fram som på kommando, när vi behöfva blifva kvitt en vädjan till vårt hjärta eller vårt ädelmod, och som en afvisad tiggare kände jag mig till mods, när jag gick vid hans sida och fåfängt sökte efter något, som jag kunde och ville säga.

Jag fann heller intet, och jag skildes ifrån honom, utan att kunna möta hans blick. Så liten, så fattig, så utestängd från hela lifvet kände jag mig genom denna lilla händelse, att jag för att undvika de mötandes blickar tog af på en af de små bigatorna och gick, som om jag hade gått i sömnen nedåt Berzelii park. Det föll mig in, att allt var sig likt, så som det varit för endast några minuter sedan, och jag försökte öfvertyga mig själf om, att jag gått ut för att slå mig lös, för att njuta en eftermiddags ostörd glädje. Men i samma ögonblick försvunno plötsligt alla gycklande

inbillningar, och jag kände skarpt och klart endast en sak. I ängslan för tystnaden, lugnet och mig själf hade jag gått ut för att finna buller och förströelse, se larmande människolif, höra främmande röster, och inom mig fanns endast en enda längtan, den att jag sutte hemma vid mitt eget bord och efter måltiden finge stänga mig inne på mitt rum och hvilande på min soffa låta mina tankar spinna vidare på den tråd, som jag blott kunde återfinna, när jag var ensam. Jag hade en dunkel känsla af, att jag äfven längtade efter min hustru, efter att tala med henne, betro mig till henne, bedja henne hjälpa mig att jaga bort detta underliga spöke af lifvets smärta, hvilket kastade som en skugga öfver lifvet, och allt hvad i lifvet fanns. Och hade jag mött henne då, jag hade gått henne till mötes, tagit hennes arm under min, som i ungdomens dagar hade jag fört henne med mig långt utom staden, och i ett rum, där solen föll in genom gamla aflöfvade träd, hade jag talat till henne, som jag aldrig kunnat, sagt henne, att hon ej skulle undra öfver, att jag bar sorg, då jag vid hvarje steg jag tog, tyckte mig följa lik, som skulle i jorden.

Men jag mötte henne icke, och jag blygdes att gå hem. I stället gick jag ensam in på en liten restaurant, där sedan länge alla sorgliga existenser plägat stämma möte. Jag satte mig ensam vid det bortersta bordet med flit så, att jag kunde se

ut öfver hela salen. Med ett slags besynnerlig sympati betraktade jag de många förfallna gestalter och föga tilltalande anleten, hvilka där mötte min blick. Det var, som om här alla de undangömda existenser, hvilka draga sig undan från öppna platser, funnit hvarandra, och medan jag åt och drack, blef jag varm, mätt och nöjd. Jag kände mig icke ensam. Jag var tvärtom omgifven af olyckskamrater, hvilka hunnit längre utför det sluttande planet än jag, ja, det var icke fritt, att jag erfor en känsla af aristokratisk öfverlägsenhet, när jag märkte, hur man kastade misstänksamma blickar på min ännu oklanderliga dräkt. Och allra mest njöt jag i det låga kaféet, som synes ligga alldeles under jorden, och där gasen brinner vid ljusaste middagstid. Det föll öfver mig en matt ro, som döfvade mina tankar, och när jag gick därifrån, kände jag åter motvilja mot att gå hem.

På måfå dref jag omkring på gatorna. Utan att veta hvarför jag gick, eller hvem jag mötte, vandrade jag från stadens ena ända till den andra, ständigt sökande de mest undangömda och otrafikerade gator. Det blef afton, och de promenerandes skaror glesnade allt mer. Det blef natt, och jag gick där ensam, fylld af en besynnerlig känsla af njutning, när någon af dessa nattens olycksbarn gick mig förbi, tilltalade mig eller vid skenet af en gaslykta tillkastade mig en förförisk blick. Jag kunde gå efter dessa kvinnor, genom det ena kvar-

teret efter det andra, fylld af ett obestämdt begär, på ett sällsamt sätt njutande af den råa atmosfär, som omgaf dem, och med välbehag mottagande deras simpla ord och obeslöjade tilltal. Åter spann jag vidare på min tanketråd, och jag fann en tillfredsställelse i att draga fram det obestridbara föreningsbandet mellan människor, af hvilka den ena säljer sin kropp och den andra sin själ.

När jag uttröttad i alla lemmar, tung till sinnet och fylld af alla de fantasier, hvilka oroat mig, kom hem, satt min hustru ännu uppe. Hon satt vid mitt skrifbord, och jag såg, att hon väntade mig.

Jag kan icke beskrifva, hvilken känsla af olust, som bemäktade sig mig, när jag fick se henne inne i mitt rum. Det erinrade mig om den tid, då hon alltid satt i mitt rum, utom när jag arbetade, och hon var rädd, att hennes närvaro skulle störa mina tankar. Men icke ens då var hon alltid borta. Ibland kom hon in af sig själf, och när jag såg upp från mitt papper, mötte hon mina frågande ögon med en blick, så bedjande och varm, att jag log mot min vilja till svar och med en nick vände mig åter till mitt arbete. Då satt hon stilla och tyst under timmar vid min sida, och jag kände hennes närvaro och njöt af att veta henne där. Eller ock kunde jag själf stiga upp från mitt arbete och ropa henne in, emedan jag längtade att veta henne i min närhet. Allt detta mindes jag nu, när jag såg henne

sitta här inne. Men det verkade ej med minnets blida makt. Det slog ned i mig, som när någon omildt berör ett öppet sår. Det var, som om en döfvad smärta plötsligt blifvit väckt till lif och slagit sin skarpa klo i mitt bröst. Ur stånd att dölja min misstämning, frågade jag henne i en skarp ton, hvarför hon ej gått till sängs.

Hon såg upp och fick tårar i ögonen. Dessa tårar väckte på ett besynnerligt sätt mitt raseri, och det var med en sällsam önskan att såra, se henne sorgsen, veta henne lida, som jag gick ett par steg öfver golfvet och i en hård ton förklarade henne, att jag icke tyckte om, att någon annan satt vid mitt skrifbord.

»Någon annan?» sade hon långsamt.

»Ja,» svarade jag kort.

»Någon annan,» upprepade hon mekaniskt.

Och då jag ingenting svarade, gick hon långsamt ut och stängde dörren efter sig.

Jag stod ensam kvar, och jag visste hur djupt jag sårat henne. Jag visste, att jag sårat henne lika djupt, som jag tyckte, att hela världen sårat mig själf, därför att för henne var hela världen detsamma som jag. Jag kunde hafva gått efter henne, talat vid henne, smekt henne, men jag visste, att intet ord af mig, ingen ömhetsbetygelse, ingen försäkran skulle hafva räckt till för att utplåna det intryck, jag gjort på hennes sinne. Ensam och törstande efter en människa, som kunde möta mig

med sympati, hade jag denna dag utan mål irrat omkring, och under tiden satt den enda, hvars hjärta alltid slog mig till mötes, ensam och väntade på den lyckan att blott få höra ljudet af mina steg. Jag visste det. Jag visste, att jag ref all lycka på jorden itu med att tala, som jag gjorde. Och dock gjorde jag det. Ty jag kunde icke annorlunda. Jag kunde ej finna hvila i mig själf eller i mitt hem. Jag kunde rifva sönder min lycka, drömma om lycka, längta efter lycka, men aldrig njuta den. Jag visste dunkelt, att det var så, och att mitt handlingssätt var en dåres. Men denna aning — eller detta medvetande — förmådde ej göra sig gällande och inverka på mitt handlingssätt. Det låg dödt inom mig som salt i ett öppet sår och tjänade blott att öka ångesten i mitt själstillstånd. Hela mitt nervsystem var i uppror, och jag gick länge fram och åter i mitt rum, därinne fortsättande den plågsamma irrfärd, från hvilken jag återvändt hem. Jag gick där, till dess att jag plötsligt blef skrämd af själfva tystnaden omkring mig, och i en obestämd fruktan, att något kunde hafva händt, öppnade jag dörren för att gå in i sängkammaren och förvissa mig om, att hon icke gjort sig själf något ondt.

Men när jag kom in i salen, där det var mörkt, hörde jag bakom mig ett ljud, som kom mig att spritta till. Det var ljudet af en människa, som andades. Och när mina ögon vant sig vid mörkret, såg jag

min hustru sitta på den stol, som stod närmast min dörr, och utan att göra en rörelse stirra ut i mörkret.

Aldrig har jag känt bådas vårt elände så häftigt och djupt. Det kändes, som om för ett ögonblick något mjukt och varmt vält fram inom mig, brytande igenom ett hårdt skal, och i det jag kastade mig på knä framför henne och slog mina armar om hennes lif, brusto vi båda i gråt. Fast vi icke sade ett ord, vet jag, att hon förstod mitt lidande liksom jag hennes, och vår gråt var icke en försoning. Den var ett förtviflans utbrott öfver ett gemensamt öde, som vi båda visste, att ingen makt på jorden kunde hejda.

VI.

Den 25 oktober 1890.

Mitt lidande växer. Det har blifvit till en fix idé, som behärskar mig och icke lämnar mig någon ro. Och det är i synnerhet en sak, som oroar mig mera än något annat: åsynen af de oerhörda packor af utländska tidningar, hvilka hvarje morgon, färska och olästa, vänta mig på min pulpet.

När jag vaknar om morgnarna, kan jag erfara en förnimmelse, som om en oerhörd tyngd låge öfver mitt bröst, och jag söker att somna om som ett barn, hvilket vet, att det vaknar upp till sin första, tunga sorg. Men när jag då vaknar, är det ingenting annat än denna oerhörda tidningspacke, hvilken vid ungefär samma tid, som när jag vaknar, håller på att ordnas på min pulpet. Medan jag kläder mig och äter frukost, medan jag språkar med de mina och säger dem farväl, medan jag går min vanda gång fram öfver gatorna och

söker förlänga själfva vägen genom att stanna och se in genom bodfönstren, sysselsätter mig tanken på denna packe tidningar. Ju närmare jag kommer mitt mål, desto starkare tänker jag på den, desto mera pinar mig medvetandet, att denna packe tidningar väntar på mig. Den förstoras genom min fantasi. Den blir till en symbol för all den uselhet, som under en dag sysselsätter en hel världs tankar och tvingar andra att sänka sig lika lågt för att gå denna värld till mötes, och när jag kommer in i det rum, där jag vet, att den ligger, måste jag göra våld på mig, för att ingen skall se, att jag hyser fruktan för denna här af papper och trycksvärta.

Till sist sätter jag mig ned och börjar lyfta på dessa blad, hvilka nästan förefalla mig som lemmar, tillhöriga en plågoande, hvilken jag aldrig kan möta och aldrig förgöra. Jag läser i dessa spalter, fyllda med allt det nonsens, som är samladt i de tidningar, hvilka publiken läser, detta nervkittlande, hetsande, kryddade, förvrängda och förvrängande godtköpskram, hvilket är bestämdt att intagas vid måltiderna af öfverretade hjärnor, hvilka icke ens i vaket tillstånd tåla att ett ögonblick befinna sig i hvila. Medan jag läser, försvinner småningom hela den besynnerliga känsla, hvilken kommit mig att frukta den stund, då jag skulle tvingas att röra därvid med mitt minsta finger, och jag blir hvad jag förbundit mig att vara, en ödmjuk tidnings-

neger, hvilken låter udda vara jämt och för resten gör sin skyldighet.

Jag öfvar mig i konsten att söka ut bagatellerna, som äro pikanta, och lämna allvaret, som endast är värdefullt, åt sitt öde. Och jag skrifver, skrifver och skrifver. Naturligtvis i den stil, som är angifven, och som skall begagnas. Jag gör mig en alldeles ny moralprincip. Jag skrifver nämligen aldrig mot min öfvertygelse. Detta blir mig så mycket lättare, som i hvad jag skall skrifva aldrig några öfvertygelser komma i fråga. Och det synes mig oändligen löjligt, att jag har eller haft en öfvertygelse. Det är kanske inte så säkert, att jag ens har någon sådan. Beskrifver icke Darwin utförligt och med sakkunskap, huru vissa organ hos människan saknas, under det att de finnas hos djuren. Men af dessa organ förekommer ett rudiment, hvilket på ett skämtsamt sätt erinrar om, hvad som tillhör öfvervunna stadier. Dessa organ hafva försvunnit genom att de icke blifvit begagnade, och att de icke blifvit begagnade, kommer däraf, att de befunnits onödiga vid en stigande utveckling. Så lär till exempel vara med svansen, hvilken människan slutat att använda mot ohyra, sedan hon lyckats öfva upp de för detta framfötterna till händer. Men månne icke vår så kallade öfvertygelse kan blifva en sådan svans, som krymper ihop till en löjlig, osynlig stump, hvilka döljes innanför skinnet? Man skulle kunna tro det, när

man ser, hur föga den kommer i fråga att användas. Och ännu mer, när man vet, att den är ett hinder för framåtskridandet, hvilket för till medlemskap i aktiebolagets styrelse och stambord på den restaurant, hvilken för tillfället är på modet.

Idealet för en tidning är ett helt rum fyldt med skrifmaskiner, hvilka kunna skötas af en vaktmästare genom att trycka på en enda knapp.

Midt emot mig, pa andra sidan om gången, sitter en gammal tidningsman. Jag tycker bäst om honom af alla mina kamrater, därför att han har minst att säga inom verket, men arbetar mest. Han är familjefar och har många barn. Ofta har jag sett honom komma in på morgonen med förgrämdt ansikte och trötta steg, och när han har trott sig ensam, har jag märkt, att han sitter och grubblar som jag, låtsar att skrifva, men söker i själfva verket svar på en gåta, som han icke kan lösa.

Men den gåta, han söker lösa, är penningfrågan, ty han har nio personer att föda, påstår han. Sig själf, sin hustru, sex barn och en piga. Han såg mig en gång upprörd, och emedan vi voro ensamma, antydde jag på hans fråga något om, hur jag kände mig till mods. Han betraktade mig med ett outgrundligt leende och frågade:

»Har du pengar?»

Och på mitt nekande svar gemälde han:

»Inte jag heller.»

Jag förstod honom, men frågade ändå:

»Hvad skulle du göra, om du hade pengar?»

Han såg ned i sitt manuskript och svarade, medan han skref vidare:

»Hålla mig lugn och begagna dem.»

Jag kände sympati med detta svar, emedan det var uppriktigt och stärkte min teori om organs förvandling till rudiment. Men för egen del håller jag på att åtminstone icke skrifva *emot* min öfvertygelse. Det är min sista stolthet. Att skrifva *för* min öfvertygelse är något, som jag länge sedan uppgifvit.

VII.

Den 4 november 1890.

Ändtligen har jag haft en dag, då jag andats ut, andats med fulla lungor, skrattat, jublat, nästan som i ungdomens dagar, och det har skett, tack vare dig, gudomlige Offenbach, du seklets kungliga snille, du suveräne härskare i den andes värld, som jag nu mera än någonsin kan förstå och njuta. Jag skulle vilja önska dig ur grafven för att få ägna dig min hyllning för den härliga vederkvickelse, som ligger däri att sitta i godt sällskap och under gapskratt acceptera den officiela humbugens strålande apoteos.

Man har under den sista veckan gifvit »Storhertiginnan af Gérolstein», jag har sett detta konstens mästerverk fyra gånger under denna tid, och jag börjar förstå, att Offenbach är mera populär än Wagner samt hemligheten däri, att han icke blir gammalmodig. Ty som i en hallucination ser jag, när ridån går upp och de sista tonerna af

ouverturen ännu ljuda i mitt öra, hela den värld, hvaraf posten dagligen från alla jordens hörn upprullar ett panorama för min blick. Jag ser med en art af sympati, som är mig omöjlig att beskrifva, dessa landets dignitärer, hvilka spela boll med hvarandra om kärlek, framgång, hedersposter och konungamakt. Det är ett nöje att betrakta den ståtlige soldaten, hvilken bara behöfver visa sig för att eröfra världen. Aladdins lampa besitter inga mera förtrollande egenskaper och berättigar icke lifligare till den framgång, som öfvervinner världen, än de vackra mustascherna på detta omedvetna erotiska kraftgeni. Hur osminkad är icke Eros' allmakt hos denna envåldshärskarinna, hvilken nappar den stora panaschen från sin gamle afdankade förtroendeman och i en handvändning förvandlar den okände äfventyraren till en uppgående sol. Och hur superb är hon icke, när hon räcker sin faders sabel till sin nya eröfring och för att göra honom äfven till en eröfrare manar sin släkts multnande ära ur grafven för att lysa kring hans bedårande hårfäste. Och general Brumm, den gamle hjältemodige general Brumm, mohren, hvilken i alla möjliga afseenden har gjort sin skyldighet, men ändå inte har lust att gå! Jag vill inte säga, hvem han erinrar mig om. Men jag tycker om honom. Ty det är trist att mista panaschen, när man med den mister målet för ett helt lifs ansträngningar och ärelystnad.

Hemligheten i denna värld, som är Offenbachs, är för det första, att där sker öppet och klart, allt hvad som eljes plägar döljas bakom kulisserna. Det finns ingen som blygs öfver sina skurkstreck, därför att ingen misstänker sin granne för motsatsen, och ingen begär några illusioner om sin egen person. Och just att allt hvad som sker fritt och öppet öfver hela världen, endast täckt med den lätta slöja, som uppfostran i lifvets skola snart lär oss att genomskåda, en slöja, hvilken här icke ryckes undan groft och brutalt, utan endast liksom på lek lyftes och vändes, ungefär som när en dansös visar sig så att säga barhalsad från olika synpunkter — detta är den stora charmen hos denne upptäckare af lastens, bedrägeriets cch de äfventyrliga bofaktigheternas outsägliga lockelse. Man är medbrottsling i alltsammans, och man behöfver hvarken blygas för sin granne eller för sig själf. Det är som på en hemlig orgie, där under rusets inflytande brutaliteten synes adlad af champagnens skummande öfverdåd.

Brusande, lekande, lockande och nervkittlande njutning, där allt beror på, att hvarje så kallad ädel känsla uppträder decolletée, och där man skriker af förtjusning, därför att anständighetens gräns visar sig tänjbar som ett cirkelrundt jätteband af kautschuk, hvilket kan spännas rundt kring ekvatorn. Som eko af mina dagliga beska tankar kittlar denna trolska musik mina sjuka nerver, den lockar med förföriska

toner som glittret från ett vattenfall, hvilket förlorar sig i ett osynligt djup, den försätter min själs fibrer i en inre dallring af vällust och hån, den befriar mig från alla skrupler, all tyngd, all sentimentalitet, och när den brusar öfver i en sjudande cancan i den stora final, då alla maktens representanter i yrande dans fira återvaknandet af sin omätliga, otroliga och nästan öfvernaturliga förtrolighet, då ljuder detta för mina öron som depravationens, den allmänna, själfmedvetna, åt sig själf och lifvet gapskrattande depravationens, hänsynslöst stormande triumfgallopad.

Offenbach är Frankrikes ende humorist, ty han har förstått att öfverdöfva sin egen bitterhet, och det gör godt att söfvas vid hans toner, som när hypnotisörens röst meddelar vårt hemligaste själslif den styrka, hvilken ligger i att tro sig lycklig och lugn. Och det ligger ett omätligt skratt i den tanken, att denna soldat, som eröfrat den stora panaschen och fört fädernas sabel till seger för att lugna en krönt kokotts upprörda nycker, vill gifta sig med den lilla bondflicka, som en gång tryckte sina läppar mot soldatens mustasch. Han vill detta naturligtvis icke, därför att han älskar henne och är henne trogen. Han vill det, därför att han är dum och inte förstår, att makten, äran och härligheten väntar honom från den hand, som i besynnerlig glömska af det passande stryker hans hår vid en tête

8

à tête, där han den landtliga oskulden spelar Josephs evigt löjliga rol.

Det är denna naivitet, som gör detta söndagsbarn, denna Aladdin, omöjlig öfverallt, utom där möjligheten af ärelystnad, maktkamp och storhet är förintad. Och slutet blir därför ett vansinne, hvilket meddelar sig till salongen, hvilken synes jubla af medkänsla med detta sjungande medgifvande åt samhällets helveteskult.

Det stärker mig, stålsätter, lifvar, höjer och befriar mig, hela denna hyllning af lifvets blague, hvilken eljes böjer mig i stoftet som under greppet af en osynlig jättehand. Jag går hemåt med spänstiga steg, och jag känner mig matt af njutning. Medan jag går hemåt, erinrar jag mig alla dessa härliga stycken, hvilka synas mig lysa mot aftonrodnaden af detta sekels slut som skarpa kornblixtar, hvilka gifva skenets prakt, utan att skrämma genom åskans dån eller möjligheten att tända, och min tanke stannar vid Orpheus, denna stora hädelse mot fornvärldens lif, där gudar och gudinnor klädas nakna som människor och fira sin häxsabbat vid ljudet af eftervärldens blaserade skratt. Jag tycker mig förstå, hur vår eftervärld en gång skall kikna af löje, när Jehovah och jungfru Maria, ängeln Gabriel och herdarna vid Betlehem en gång samlas i en olymp af teaterkulisser, för att framtidens dekadenssläkte skall få håna sina egna gudomligheter under masken af våra.

Jag njuter af den triumfkänsla, som ligger i blaguens eviga seger öfver den oläraktiga mänsklighetens skröpliga ideal. Jag njuter så våldsamt att det stör min sömn, och jag vaknar vid, att jag skrattat i drömmen. Men på morgonen möter jag mina utländska tidningar med ett öfverlägset smålöje. Jag läser dem med nöje, nästan med förtjusning. Jag skrattar åt deras allvar och faller i hänryckning öfver bagatellerna, och jag vet, att jag vore räddad, om jag ägde energi och förmåga att genomföra denna amputation af mitt eget själslif.

VIII.

28 december 1890.

På den väg, som Offenbach anvisat, finner jag emellertid icke räddningen. Så mycket vet jag. Langsamt, men säkert försiggår den underminering af min personlighet, hvilken jag sett begynna, utveckla sig och vinna terräng. Aldrig har jag känt det så starkt som just nu, när julen är förbi.

Denna tid är min värsta på året, och min pina började, när min hustru en dag kom och talade vid mig om, att barnen gladde sig åt julen, och att vi måste fira julen för deras skull.

När hon sade mig detta, var det, som om jag vaknat ur en bedöfning, och jag kände, att jag måste rycka upp mig till intresse, för hvad som sker omkring mig, endast för att ej skaffa de mina den förfärliga plågan att behöfva minnas en ohygglig jul. Ty hvad betydde julen för mig? En serie af ansträngningar för att skaffa

medel till dess firande, ett par dagar af den utsökta smärta, som ligger i att nödgas träda ut ur det tillstånd af sömn, som börjat bemäktiga sig mig och vaken lefva med i lifvet. Jag har nämligen kommit därhän, att allt hvad jag gör, allt hvad jag ser, allt hvad jag blott försöker deltaga i, vållar mig plåga. Denna plåga är af en mycket obestämd och obestämbar natur. Jag känner den fysiskt, när jag är ensam, och den yttrar sig som en värkande punkt, hvilken sitter i bröstet och städse förnimmes pa samma ställe. Det är en känsla, hvilken borrar sig rätt in och samtidigt sprider sig omkring, så att jag tycker den fattar hela min kropp. Den har den besynnerliga egenskapen, att den delvis, ehuru aldrig helt och hållet, försvinner, när jag är i sällskap, men på samma gång längtar jag att blifva ensam för att ostördt kunna få känna den. Det förefaller mig, som om denna fysiska smärta endast vore bihanget eller det kroppsliga uttrycket för den oerhörda plåga, hvilken marterar min känslovärld och spelar en så oerhörd rol i min fantasi. Ibland tror jag, att allt detta endast är en inbillning, men då blir själfva känslan af olust och kval så intensiv, att jag ögonblickligen får förnimmelsen af dess realitet, på ett obeskrifligt sätt lefvande och förfärlig.

Det hela är egentligen förlamning. Allt hvad jag förr kände lifligt och starkt, är mig numera endast ett svagt intryck, att jag *borde* känna, hvad som i grund och

botten förefaller mig likgiltigt. Sorg eller glädje, vänskap eller hat — allt detta är liksom stympadt inom mig, eller rättare — det har karaktären af otillfredsställande skuggförnimmelser, hvilka icke förmå att göra mig hvarken kall eller varm. I synnerhet är detta märkbart i mitt förhållande till människor. Jag vet, att jag förr haft något af intensitet i min natur, och det är kanske därför, som kontrasten nu griper mig så mycket starkare. Om jag sitter en stund i samtal med en person, hvilken förr varit min vän — jag säger med flit »förr», emedan allt i mitt lif synes mig tillhöra det förflutna — då kan det hända mig, att jag plötsligt får den förnimmelsen, att det egentligen icke är jag själf, som sitter i samtal med honom, utan en skugga af mitt förflutna jag, en gengångare, hvars egentliga jag är utslitet, ungefär som en maskin kan komma att glappa i sina fogar och ej förmår att göra tjänst som förr. Full af fasa, sitter jag då och känner, hur ett stort tomrum vidgas inom mig, jag svarar på hans ord, mekaniskt och frånvarande, så att jag tycker mig höra min egen röst, se mina egna anletsdrag göra automatiska grimaser och mina händer utföra onaturliga rörelser för att inbilla honom, att den döda massa, han har framför sig, ännu är vid lif, och jag förvånar mig hela tiden, att han ingenting märker. I synnerhet är det ohyggligt, när jag måste skratta. Ty jag hör alltid detta mitt eget skratt, och jag lyssnar

därpå med misstänksam uppmärksamhet för att utröna, om det ej ligger en falsk ton däri, som kan röja mig. Ett sådant samtal vållar mig en ansträngning, hvilken pressar svettdropparna fram på min panna och medför en utmattning som efter utsväfningar och nattvak. I synnerhet är det förvånansvärdt, huru jag numera mottager en förolämpning. Jag kan på intet sätt afvisa den, min förmåga att endast gifva den enklaste replik är som en stympad lem. Men jag mottager vid sådana tillfällen liksom ett osynligt sting, hvilket träffar djupt. Det är som ett sår, hvilket ej synes lämna minsta rispa i huden, när någon betraktar det, men som, när främmande ögon upphört att finnas i närheten, vidgar sig, fördjupas och förorsakar mig de mest olidliga kval. Det försätter mig i ett raseri, som förskräcker mig själf. Jag ser rödt för mina ögon, och mordfantasier förfölja mig under sömnen. Eller också blir jag som lamslagen. Jag sjunker ihop för det minsta ord, i hvilket jag spårar ens den ringaste missaktning, och jag är lika urståndsatt att glömma som att göra mig den förfärliga känslan kvitt. Det är en vrede hvilken har hela karaktären af en förtärande sorg. Den väckes af en bagatell, men har på samma gång den besynnerliga egenskapen, att den vidgar sig ända därhän, att den synes omfatta hela den olycka, hvilken gnager mitt lif. Den sätter sig fast inom mig, den följer mig i säng, när

jag vill sofva, och när jag vaknar upp, är det den som har väckt mig med svedan af ett glödande järn.

Men värst är det, att jag förlorat känslan för mina närmaste. På den plats, hvilken förut intagits af denna känsla, har kommit en isande kyla, hvilken gör mig hård, och en bitterhet, som afklipper hvarje föreningsband mellan dem och mig. Jag sitter som inne i ett berg, hvarifrån jag hör röster, hvilka vilja locka mig ut i solskenet. Men detta solsken värmer mig icke, och rösterna hafva förlorat sin förmåga att locka mig ut. En dimma skymmer mina ögon, så att jag icke kan se. Föremålen omkring mig taga fantastiska former, och människorna se i denna dimma ut som spökgestalter, hvilka glida mig förbi, utan att jag förmår närma mig dem. Denna dimma har stigit upp ur mitt eget inre eller blåst samman från det okända mörkrets rike — jag vet det icke — och jag inser att det är fåfängt att forska därefter, men ju längre den omgifvit mig, desto mera har den tätnat. Den började med att skymma bort den yttre världen för min blick, men utan att jag märkte det, har den höjt sig eller sänkt sig så tung, att äfven de, som förut stått mig allra närmast, blifvit borta för min syn, förblandats med detta klibbiga mörker, ur hvilket de skymta som konturlösa block. Ur denna dimma hör jag rösterna af min hustru och mina barn, och i dessa röster ligger anspråket, att jag skall

vara dem nära och höra dem som i forna dagar.

Men jag hör dem icke som förr, ty i denna dimma förlorar äfven ljudet sin naturliga klang, och med den ohyggliga känsla, hvilken medföljer skrällen af en mistlur, som ryter i fjärran på ett upprördt haf, hör jag de mina börja tala om julen.

»Hur långt är det till julafton, pappa?» säger min äldste gosse, när han en morgon står bredvid mig och afvaktar det intressanta ögonblick, då jag skall föra rakknifven öfver min intvålade haka.

Han har vant sig att vara inne hos mig denna stund på morgonen, eller rättare, det var en tid, när jag vänjde honom därvid själf. Och jag ser på honom, att han märker, att min smekning, när vi mötas, blifvit automatisk, och att jag själf är borta i mina tankar. Han märker det, ty han har i sitt sätt emot mig fått något frånstötande, hvilket förefaller mig på en gång pinsamt och naturligt. Men han kan icke veta, att han gör mig ondt, när han frågar, huru långt det är kvar till julafton, och jag märker, utan att låtsa om det, hur han från sidan ser upp på mig med en undrande och skrämd blick för att få veta, hvarför jag icke svarar. Men när han icke ser någon förändring i mina drag, upprepar han sin fråga och säger ännu en gang med en liten omkastning af orden, som trodde han, att jag då skulle höra bättre:

»Vet pappa, hur långt det är kvar till julafton?»

Smärtan, som denna påminnelse väcker hos mig, är i detta ögonblick så stark, att jag icke kan behärska mig. Jag lägger bort knifven för att icke göra honom eller mig själf illa, utom mig, i ett raseri, som har något af ett såradt djurs utbrott, ryter jag till honom: »Tig!» Och darrande af en alldeles obeskriflig sinnesrörelse, fattar jag honom hårdt i armen och kastar honom utanför dörren, hvilken jag stänger. »Gå din väg och låt mig vara i fred!» säger jag.

Men när jag blir ensam, darrar jag så häftigt, att jag icke kan hålla i knifven. Jag ser framför mig hans på en gång trotsiga och skrämda ansiktsuttryck, och jag tycker, att hans ögon berätta, att han anar min ångest, som han icke kan förstå. Men genom dörren hör jag dämpadt ljuden af hans snyftningar, och jag vet, att jag skrämt julglädjen bort ur hans hjärta. Min hustru kommer in och frågar, hvad gossen gjort. Gossen kommer in och gråter, utan att kunna förklara sig. Själf går jag min väg, för att komma bort, och jag önskar mig tusen gånger vara död, innan deras minne af mig blir idel afsky och bitterhet.

Ty jag är dem alla emot, jag vet, att jag står i vägen för deras glädje, och att när dörren faller igen vid min bortgång, blir luften i mitt hem lättare att andas. Jag vet det, och jag vänder min bitterhet mot mig själf, som till ingen nytta i världen,

lik eng vampyr suger blodet ur de minas oskyldia lif. Jag vänder på denna hatkänsla mot mig själf, till dess att den med en besynnerlig inkonsekvens, hvars tydlighet dock ej kan hejda mina tankar, förvandlar sig till förbittring mot de mina. För första gången i mitt lif erfar jag denna fanatiska känsla af onaturligt hat mot mina egna barn, detta rashat mot den kommande generationen, hvilket kanske en gång skall blossa upp i en hel generations utpinade hjärta och hjärna som ett efterspel till det könshat, hvilket satt onaturens märke på en hel periods människor och literatur. Jag känner det icke längre, som om jag stode i vägen för dem. Det är tvärtom de mina, som stå i vägen för mig. Med något af samma känsla, som när man löst en gata, hvilken länge synts dunkel, griper jag denna tanke, håller den liksom upp och betraktar den, och ju längre jag betraktar den, desto mera känner jag mig viss, att jag har rätt.

I slitningen mellan dessa känslor har jag genomlefvat hela denna jul. Jag har känt detta hat mot hvarje paket, som bars hem för att glädja mina barn, jag har känt det, när jag hörde hela huset genljuda af det buller, som präglar sista dagarna före jul, detta buller, hvilket förr alltid för mig invarslade högtidens varma känslor och oskrymtade fröjd. När min hustru satt med barnen kring bordet i salen, och under deras händer växte en hel hög af skimrande papper, hvilket dolde alla de läckerheter som

skulle hänga i julträdets grenar, då erfor jag åter denna besynnerliga känsla, hvilken stängde mig ute från dem alla, gaf mig min ensamma plats som i en vrå, från hvilken jag med afundsamma blickar betraktade de andras miner, hvilka ingenting kunde störa.

Och detta hat var icke oblandadt. Det hade en tillsats af sorg, så djup, att jag hvarje ögonblick fruktade, att tårarna i ohejdad ström skulle störta från mina ögon. Jag gick hela tiden med gråten i halsen, och jag pinades som en vandrare, hvilken går törstig på en dammig väg och icke finner en droppe vatten att läska sig med. Jag kände hur afvogheten mot dem alla vek, och hur jag älskade dem, varmare, fullare, mera hängifvet än någonsin tvärs igenom detta hat, hvilket jag hyste, emedan de med sin närvaro liksom hindrade mig att begrafva mig själf. Deras glädje pinade mig outsägligt, och deras röster skorrade i mina öron, som när en febersjuk vrider sig i smärta för ljudet af endast ett blad, hvilket vändes i en bok. Men denna dag längtade jag efter att för åtminstone en stund kunna kasta all tyngd, all hårdhet bort, och jag kände mig så vek om hjärtat, att jag gång efter annan måste gå in till mig, för att ingen skulle se det.

Men alltsedan det ögonblick, då jag låtit förleda mig till det utbrott, som för en dag skrämde bort julglädjen för min gosse, hade jag lagt band på mig. Jag ansträngde

mig för att synas taga del i allt, och jag tror, att barnen läto öfverlista sig. Jag var rädd att bli ertappad. Ty jag kände, att min självbehärskning i den grad var försvagad, att ett ingenting kunde bringa mig ur jämvikt, och jag vakade misstänksamt på hvarje min, hvarje ord för att se hvilket intryck jag gjorde. Detta självstillstånd var ohyggligt, och det innebar en öfvermänsklig ansträngning. Det var att göra sig hård, när man var vek, kall, när man grät efter värme, lugn, när hvarje nerv darrade af öfverretning. Men jag lyckades däri, och när julaftonen kom, blef den en glädjens dag för dem alla.

Hela denna dag står för mig i den minnets förfärliga dager som eljes med sin fasa plägar falla endast öfver vissa hemska, men korta ögonblick i vår tillvaro. Jag kan se den ännu, följa den timme efter timme, och under de dagar, som förflutit sedan dess, har jag i fantasin återupplefvat den gång på gång. Gossarna stormade emot mig, när jag kom ut ur sängkammaren. De ropade icke, men deras ansikten lyste, och uttrycket i deras ögon sårade mig som med hvassa taggar. De kysste mig, och den minsta hängde sig om min hals. De lämnade mig för att samlas vid julgranen, som de klädde, och jag stod ensam bland deras glädje, urskuldande mig med, att jag var herre och icke kunde glädjas öfver småsaker som barn. Timmarna på hela denna dag gledo förbi en

efter annan, alla lämnande spår, som gnagde och tärde mig, bärande inom sig liksom ämnen till leda och irritation. Jag minns middagen med dess stora grenljus, den präktiga julskinkan, portvinet och smörbakelserna. Jag minns det ögonblick, da barnen skulle visas in i barnkammaren för att en enda stund på denna frihetens och barntyranniets förklarade hedersdag lämna oss andra tid att förbereda aftonens öfverraskningar. Jag gick in till mig under förevändning af julhemligheter, stängde dörren och lade mig på min soffa. Med ögonen stelt riktade framför mig låg jag länge, och det föreföll mig, som om allt, hvad jag erfarit på denna dag, för en kort stund var långt borta. Jag hade åter kommit in i mitt hvardagslifs vanliga gängor, och hvad som förut hade oroat och tryckt mig, hade försvunnit, sjunkit bort i det tomma enahanda, som förr varit min plåga, men nu utgjorde min enda tillfredsställelse. Och medan jag låg så, slöt en kort sömn mina ögon, vaggande mina sinnen till ro. Jag drömde icke, men jag kände hela tiden under denna sömn, att något ovanligt väntade mig. Jag kände mig till mods, som om jag varit försänkt i någon trolsk dvala, hvilken icke skulle upphöra, förrän en främmande makt väckte mig mot min vilja. Tungt låg denna slummer öfver mina ögonlock, och när jag hörde röster, hvilka ropade mig, måste jag göra våld på mig själf för att skaka af mig den besynnerliga känslan,

att jag var bunden vid denna bädd och ej kunde komma upp. Som förd af en främmande vilja gick jag från mitt rum, där jag släckt alla ljus för att få ligga i mörkret och kom ut i salen, där julljusen redan börjat tändas i granen, medan mina gossar stodo stumma af hänryckning och betraktade de tindrande lågorna, hvilka glänste fram bland granens grönska. I ett enda pinsamt ögonkast öfverskådade jag hela denna bild: det festsmyckade rummet, som glänste af den renlighet, hvilken endast finnes i ett hem, korgen med paket, ljusen i kronan, julträdet, bordet med konfekttallrikar, äpplen och valnötter, den hvita duken, de slipade glasen, barnens glada ansikten och min hustru, som med ett lyckligt, strålande leende lutade sig mot min axel och såg upp i mitt ansikte, som om hon väntat att finna sin ljusa hemkänsla besvarad. Jag såg det alltsammans, och som en främmande log jag mot dem alla. Som rädd att störa deras glädje, satte jag mig ned och skuggade med handen för ögonen, liksom om ljusen gjort mig ondt. Men på samma gång kände jag, som om dimman, hvilken sänkt sig öfver min själ, väl icke gled bort, men liksom lättade, ljusnade, tunnades. Med en outsägligt pinsam känsla märkte jag, att jag väl var en främmande här, men dock icke en likgiltig. Med hela styrkan af min själs innersta behof sträckte sig min längtan efter den sinnesstämning, som jag visste hörde till julen, men som

jag förstod icke skulle blifva min, och fjärran från det som var, genomlefde jag under några ögonblick en hel serie af de kvällar, då jag ännu var en lefvande bland de lefvande och kunde skapa åt mig själf den outsägliga lycka, som ligger i att vara lycklig med andra. Min fantasi slog en bro mellan det förflutna och det närvarande, men jag stod själf kvar vid det förflutna, och det, att jag visste, att jag icke kunde komma öfver denna bro, icke om jag ansträngde min viljas yttersta kraft, det gjorde mig denna kväll, på en gång så vek och så hård, sa varm och så kall. Som en dröm gledo aftontimmarna mig förbi, och när jag sist blef ensam med min hustru, och hon tryckte sina läppar mot mina, tackande mig för den jul, som var och dem, som varit, då blef det mig så häpnadsväckande onaturligt, att hon icke märkte, hur tvungen min hållning var och hur tom min blick. Att hon ingenting märkte, att hennes egen varma känsla göt illusionens glans äfven kring min egen person — detta band på ett sällsamt sätt min tunga. Julljusen släcktes denna kväll, och vi sutto ensamma, sedan barnen somnat. Men icke ett ord kom öfver mina läppar.

Och jag hade dock längtat efter den stund, då jag skulle blifva ensam med min hustru, längtat därefter från det ögonblick, då jag kände, att det dock fanns ett begär hos mig själf att bryta den tyst-

nad, hvilken stängde mitt hjärta från hennes. Men ju varmare hennes blick lyste mot min, desto längre borta tycktes hon mig vara, och desto starkare erfor jag den känslan, att där hon var, där kunde jag icke nå henne och hon icke mig. Stilla och vemodig, ett rof för en underlig ångest, hvilken rymde både det förgångna och det kommande, satt jag sist vid hennes sida och höll hennes hand i min. Jag var rådlös för mig själf, visste ej, hvad jag skulle säga eller göra, visste blott att jag önskade mig många mil därifrån.

Då hörde jag som i fjärran hennes röst säga:

»Tore! Hvad vi ändå äro lyckliga!»

Och när jag icke svarade, upprepade hon:

»Äro vi icke lyckliga? Säg!»

Jag drog henne mekaniskt till mig och svarade:

»Jo.»

Aldrig skall jag glömma det ljusa leende, som besvarade denna min osanning, aldrig heller den underliga, förvridna känsla, hvilken jag erfor, och som öfvertygade mig, att mitt svar innebar en självuppoffringens heroism.

Men inne i mitt rum grät jag för första gången ensam, grät ut hela min öfveransträngning från denna förfärliga dag, som bådar frid på jorden och en god vilja åt alla människor.

IX.

Den 19 februari 1891.

Julen är länge sedan förbi, och den triviala hvardagstystnad, hvilken följer på våra onaturliga försök att under veckor gjuta helgdagsstämning öfver uppjagadt umgängeslif, verkade i början hvilande på mina nerver. Dagarna gingo med en snabbhet, som väckte min glädje. De rycktes bort en efter en, och jag har icke haft styrka att fästa erinringen om deras tyngd i mitt sinne. De hafva glidit mig förbi, utan att lämna spår, och utan att såra. Men de hafva alla dragit mig allt närmare branten af den hvirfvel, hvilken jag ibland tycker mig höra liksom koka under mina fötter, och utan att jag vetat det, har den tid som jag trott gå spårlöst förbi, märkt mig på ett mera ödesdigert sätt än de dagar, hvilkas från alla andra särskilda smärta jag minnes.

Jag vet detta, af hvad som nyligen hände. Det var visst i går, men det före-

faller mig, som om veckor försvunnit sedan dess. Så nytt, så olika allt hvad jag förr erfarit, är det sinnestillstånd, hvilket nu behärskar mig.

Jag satt en afton ensam i mitt rum. Som vanligt hade jag stängt min dörr, och från hvardagsrummet på andra sidan salen hörde jag min hustrus röst, som berättade sagor för barnen. Jag hade gått in till mig under förevändning att arbeta, men jag arbetade ej. I stället tog jag plats i det bortersta soffhörnet, som lampans skärm sänkte i skugga, och utan att veta det sjönk jag ihop där, grubblande på allt det, som aldrig lämnade mig ro. Jag visste ej, hvad tiden led, men i den fullkomliga tystnad, som härskade, och som endast afbröts af de ljud, hvilka dämpadt stego upp från gatan, som låg fyra våningar under mina fötter, hörde jag namnet på den saga, min hustru läste. Jag hörde blott ordet »Gråkappan», hvilket hon uttalade med något högre röst än de öfriga. Men detta enda ord grep in i mina tankar och länkade sig samman med den kedja af föreställningar, som förut måtte hafva sysselsatt mig. — —

Ur mörkret, när husbonden kom och skulle åka hem, reste sig plötsligt denna skugga och hejdade hästarna. Mörkret var så tjockt, att mannen i vagnen ingenting såg, utan grep tyglarna och svängde piskan för att tvinga djuren fram. De stegrade sig under slagen, och vagnen stöttes bak-

länges. Men de gingo icke ur stället, ty den graa skuggan hindrade dem, och när husbonden ansträngt sina ögon för att genomtränga mörkret, såg han denna gräa skepnad afteckna sig mot det svarta, färglöst och matt, men tydligt och skarpt, och när hans ögon upptäckte skuggan, fick dess stämma ljud, och dess ord hunno hans öron genom natten.

Jag sökte länge i mitt erinring, innan jag kunde finna, hvarför denna saga, som jag hört många gånger förr, syntes mig uppväcka ett alldeles särskildt minne af något, som länge sedan passerat. Jag kunde också fortsättningen på sagan, men jag mindes den icke på samma sätt. Det var, som om denna episod, hvilken är äfventyrets begynnelse, på ett hemlighetsfullt sätt setat dold i min själ och hängde samman med de mörka bilder, hvilka i ensamheten växte för min inbillning. Jag tyckte mig känna denna egendomliga fasa, hvilken fyller oss i mörkret, när vi stå ansikte mot ansikte med det okända, som hejdar våra steg och tvingar oss att stå stilla, medan vi med ansträngning af alla krafter vilja tvinga oss förbi den makt, som tager gestalten af en människa, hvars anlete vi ej kunna urskilja, men hvars röst når oss i ensamhetens tystnad.

Och medan denna sagoscen fyllde min fantasi, såg jag plötsligt klart och tydligt ett upplyst rum. Det var fylldt med gamla stela möbler med mässingsbeslag och randiga

öfverdrag. En hög säng med hvitt täcke och på gafveln en gudinnebild i ljust, inlagdt trä, stod mot den ena väggen, och midt emot denna vägg satt i en soffa under ett porträtt af en ung dam med en enorm hårkorg och långa, gyllene örhängen en gammal, fin gumma. Hennes hufvud var täckt af en hvit spetsmössa och hennes axlar insvepta i en rosig schal. Hennes hand låg mot handen på en liten sexårig gosse, hvilken blickade upp mot hennes gamla ansikte, och hans undrande ögon vidgades, när hon berättade om mannen, som skulle resa hem och mötte Gråkappan i skogen. Med en underlig rysning märkte jag, att det var jag själf, som setat så en gang, och jag kom ihåg, hvad det säges betyda, när en människa ser sig själf. Men denna känsla var endast en förbigående. En underlig ro uppfyllde mig, och jag hörde icke längre hvarken ljuden från gatan eller min hustrus röst, som berättade slutet af sagan om Gråkappan för mina barn. Allt utom och inom teg, och i denna tystnad slöto sig mina ögon af sig själfva, och jag visste, att jag domnade bort.

Jag sof icke. Ty jag minns att mina gossar kommo in till mig, och som om de förstått, att de icke skulle störa mig, kysste de mig utan att tala, och den äldste stängde dörren, när de gingo ut.

Sedan minns jag ingenting, förrän jag vaknade ur min underliga dvala vid att min hustru stod framför mig. Hennes an-

sikte var alldeles blekt, det uttryckte den skräck, som jag mötte i hennes ansikte, när jag första gången sade henne ett hårdt ord, och jag gjorde ett våldsamt försök att rycka mig upp ur den bedöfning, hvilken äfven i detta ögonblick skilde mig ifrån henne. Då märkte jag med undran, att jag grät. Utan att jag hade känt det själf, runno tårarna en efter en utför mina kinder, och min kropp skakades af snyftningar, som jag ej kunde behärska. Det var, som om hela mitt väsen varit i upplösningstillstånd, och som ett barn lät jag mig tagas af mjuka armar och lät mitt hufvud sjunka mot en moderlig famn.

Jag förstod hela tiden, att nu var allt mitt motstånd förbi. Jag förstod också, hvilken oerhörd smärta jag vållade min hustru genom att på detta sätt, utan förberedelse eller varsel, låta henne veta, att hon lefde samman med en slagen man, som aldrig mera skulle kunna se lifvet i ansiktet. Jag kände som en aflägsen beröring från den sista rest af stolthet, hvilken under månader gjort min yta stel och lärt mina ansiktsmuskler att utföra de automatiska rörelser, hvilka bedraga världen. Men frestelsen att slippa förställa mig var i detta ögonblick så omätlig, att ingen tanke fanns kvar, som kunde sätta en damm för min uppriktighet, och med en känsla af lättnad, som syntes mig öfvernaturlig, tyckte jag, att min egen plåga gick från mig och till henne. Jag tror, att de människor måtte

känna något dylikt, hvilka få dö, när de behöft det som bäst.

»Du är sjuk,» hörde jag min hustru säga, och jag tryckte mig i stället för svar närmare intill henne.

»Hur länge har du varit sjuk?»

»Alltid,» svarade jag. »Så länge jag kan minnas.»

Jag tyckte, att jag talade sant, och att i dessa ord låg hela min olycka.

»Hvarför har du ingenting sagt?»

»Jag ville, att du skulle se det själf.»

Hon betraktade mig med en undrande blick, och jag förstod, att hon började ana sammanhanget.

»Ingen har sett det,» fortfor jag. »Ingen ser det. Och just för att ingen ser det, ökas min sjukdom. Jag kan icke arbeta, icke tänka. Jag ser ingen och ingenting i allt som omger mig. Alla äro mig likgiltiga, allt är mig likgiltigt. Hvarje steg jag ta'r, gör mig ondt. Hvarje ord, jag hör, plågar mig som stick af skarpa vapen. Hvarje ansikte, jag möter, har fått likfärg. Jag är död, men man tror mig lefvande, och jag kan icke öfvertyga andra, att jag är död. Hvarför begrafver du mig icke?»

Jag kände, hur hennes armar släppte sitt tag, som om hela den inre förlamning, hvilken försiggått med mig inför hennes ögon, utan att hon kunnat se den, haft något smittsamt, som meddelade sig från

mig och till henne. Och med en stämma, hvilken lät klanglös och tunn, frågade hon:

»Är jag dig också likgiltig?»

Jag förstod åter, att den smärta, jag vållade henne, var gränslös, var som att med berådt mod gifva henne döden. Men jag var i den grad både fysiskt och andligt utmattad, att jag nu icke kunde svara henne det ord, som skulle hafva återgifvit hennes blick dess lif och hennes ord dess värme. Jag betraktade henne förtviflad, utan att svara, och på samma gång jag led af hennes lidande, kände jag mig förbittrad öfver, att hon kunde beröfva mig den vederkvickelse, som låg i att komma ifrån själfva den ansträngning, hvilken behöfdes för att reda min egen gåta. Och i det jag reste mig upp, mumlade jag:

»Jag rår inte för det. Tro mig! Det gör jag inte.»

Åter lutade jag mitt hufvud mot hennes bröst, girig att återfinna den känsla af befrielsens lättnad och ro, som jag behöfde. Hennes arm föll ned öfver min axel, men den låg där maktlös och tung, och med outsäglig förtviflan tyckte jag mig känna, hur hennes ömhet för mig sakta gled bort. Utan att tänka däröfver, hade jag trott, att den alltid skulle stå mig åter. Och jag tyckte mig försvinna i intet utan motståndskraft och utan att sörja däröfver.

Hur länge vi sutto så, vet jag icke. Men när vi gått till sängs och släckt lju-

set, lågo vi båda vakna, utan att tala. Jag hörde, att min hustru icke sof, men jag kunde icke tilltala henne, och när morgonens gråa dager lyste in i vårt rum, låg hon med slutna ögon för att slippa besvara min hälsning.

X.

Den 1 mars 1891.

Som ett skott ur dimma når mig i dag den underrättelsen, att Reinhold är död. Han har dött på en anstalt för sinnessjuka, och jag vet, att jag trott sant, när jag sade, att jag aldrig skulle återse honom.

Jag kom hem som vanligt. Men jag måtte hafva sett alldeles förstörd ut. Ty min hustru frågade mig, hvad som händt. Det gör hon eljes icke. Ty hon vet ju, att jag icke är frisk och icke kan se så glad ut. Men när hon frågar, är det, som om någon strött salt i ett öppet sår, jag känner, hur mitt ansikte förvrides af vrede och smärta och jag ser, hur barnen betrakta mig med förfäran. Jag gör våld på mig och behärskar mitt ansikte.

»Reinhold är död,» svarar jag kort.

Jag vet, att min hustru förstår, hvad jag känner i detta ögonblick. Men jag kan icke tala henne till. Jag känner mig mot-

spänstig mot den blotta tanken, att hon skall förstå mitt lidande, vill icke, att hon skall dela det med mig. Efter middagen stänger jag mig inne på mitt rum. Och när min hustru efter många timmar knackar på min dörr, svarar jag henne, att jag skrifver på Reinholds äreminne.

Det är icke sant. Jag ligger på min soffa, som förlamad af ett våldsamt slag, och jag söker komma underfund med, hvarför jag på så länge icke tänkt på Reinhold. Samtidigt tycker jag, att jag alltid tänkt på honom, att han varit mitt tysta vittne under alla de ensamma aftnar, jag setat vid mitt skrifbord och talat med mig själf.

Och när jag kommer ut, säger min hustru:

»Får jag se, hvad du skrifvit?»

Jag betraktar henne ett ögonblick och svarar så:

»Det var icke sant. . Jag har ingenting skrifvit.»

Och hon förstår mig som alltid, förstår med sin ögonblickliga, säkra instinkt, hur djupt jag varit skakad, och att jag åter med afsikt stängt henne ute från min sorg. I det hennes läppar darra, och hennes blick glider mig förbi, säger hon:

»Skulle du sörja lika mycket, om jag dog?»

Jag vet, att jag skulle göra det. Jag vet också, att jag ingenting kan göra, som skulle krossa henne så djupt som att lämna

hennes fråga obesvarad. Men jag har icke energi att frampressa ett ord till svar, och full af bitterhet och förtviflan tiger jag.

Medan kvällen går, sitter jag vid hennes sida och tänker med harm på hennes kvinnliga fråga. Och jag säger till mig själf, att Reinhold aldrig skulle framställt en dylik.

XI.

Den 2 mars 1891.

Reinholds död lämnar mig ingen ro. Fast jag aldrig drömt om, att jag mera skulle återse honom, känner jag mig på ett oförklarligt sätt efter hans död mera ensam än någonsin. Och för att döfva den förfärliga oro, som plågar mig, griper jag till pennan och försöker rita det äreminne, som jag talade om till min hustru. Jag tycker, att jag har något, som jag borde få förlåtelse för, att jag svikit denne vän, hvilken aldrig svek mig, att jag vill göra något godt igen, som jag förbrutit. Jag vet icke, hvad det är. Jag vet icke att jag förbrutit något mot honom, eller om det är döden, som narrar mig att känna det så.

Men gripen af ett underligt begär att pina mig själf med att framkalla minnet om den döde, skrifver jag, och jag lägger dessa blad in i boken om mig själf.

XII.

Ett ungdomsminne.

Den 3 mars 1891.

Det fanns en tid, när jag lefde i den illusionen, att man kan rädda till lifvet den människa, hvilken för en själf är liktydig med bevarandet af tron pa lifvet själft. Men det är länge sedan nu, och när jag tänker därpå, grips jag af medömkan med den, hvilken som jag skall vara dömd att försöka det omöjliga.

Jag vet ej, hvarför jag just i dag skall sörja den man, hvilken tog min ungdoms vänskap som ingen annan, den ende, af hvilken jag icke fått minnet af ett missförstånd eller en tid, då mellan oss härskade den trötta ljumhet, hvilken andens halfherrar finna naturlig. Jag ser honom för mig i dag, som jag ej gjort på länge, ser hans långa, magra gestalt, hvilken såg ut att endast kunna bäras upprätt, emedan han liksom aldrig visste, hvar han skulle

göra af den, när han satt, ser hans knotiga, skägglösa ansikte med de svällande läpparna och de fanatiska ögonen under ett lågt hårfäste. Jag tycker mig ännu höra hans stämma från den tid, då vi möttes på främmande jord och tillsammans drömde Alexandersdrömmar om de eröfringar, hvilka blifvit oss lofvade i purpurglansen af ungdomens fantastiska tro.

Reinhold hette han, och jag skrifver hans namn med den heliga känsla, som kommer af, att jag vet mig rita grafskriften öfver en död. Aldrig har jag emellertid känt en mera lefvande människa, och aldrig har någon mer än han lärt mig, att det är sådana, som lifvets stygghet obevekligt sträfvar att döda. Det lyckades med Reinhold, ty han var vek af natur, och hans känslor gingo utom måttet. Lifvet dödade honom, och som en osynlig länk binder ödets tråd mitt eget vid hans. Det är mig ännu, som lockade mig hans blick att icke öfvergifva honom, icke lämna honom ensam i det mörker, där han famlar.

Jag kände det så, när underrättelsen första gången kom till mig, att han var, hvad jag kanske nu håller på att bli, och därtill ensam i främmande land, och den känslan fyller mig ännu, när jag vet, att ödet arbetar på att förena oss åter. Ty det är detta jag vet, detta, som lockar mig att drag för drag återerinra mig hans person. Han var vetenskapsman, astronom, och hans namn hörde en gång till dem, hvilka

troddes skola stiga i glans, och det var nog icke många, som anade, att denna våldsamma natur, hvilken var lika kampduglig som njutningskraftig bar inom sig fröet till sin egen undergång.

Men saken var den, att denne bålde kämpe, hvilken en gång skrämt universiteten genom sin radikalism och flyttat till utlandet för att ensam gå sin väg, oberoende af alla småsting här hemma, hade ett barns sinne, och han var lika känslig för motgångar och öm för slag, som hans egen hand var snabb att utdela sådana. Lifvets nålsting blefvo därför hos honom till obotliga sår, hvilka växte och frätte samt slutade med att döda honom.

Jag glömmer aldrig den dag, då brefvet kom från Petersburg med underrättelsen att denna människa var bruten. Den känsla, som genomfor mig, var lik den, hvilken jag erfarit nu. Skillnaden var den, att da var jag ännu med i lifvet. Och jag kan ännu minnas, huru jag kände det. Det var, som om det stora molnet, hvilket skall komma, med ens svept hela min ungdom i likdräkt, och det var, som om hans olycka skrämt upp inom mig en slumrande fruktan, som om hans vålnad trädt mig nära och hviskat mig i örat en varning, för mig själf. Jag greps af ett vildt begär att göra det omöjliga möjligt, att se honom, tala vid honom, återgifva honom lifvet, och jag förstod på samma gång dunkelt, att hvad jag ville trotsa mig till af ödet, af Gud, af

den makt, som länkar våra hemligaste vägar, det var befrielsen från den tanken, att den människa, hvilken i lifvet gifvit mig mest, skulle mottaga sin undergång som inseglet på slumpens föraktliga makt.

Jag minns nu blott, att jag reste och att jag länge stod och knackade på Reinholds dörr. Då intet svar kom, öppnade jag sakta dörren och steg in i ett stort rum, hvilket såg ut som en gammal målaratelier, och hvars väggar rundt omkring voro nästan klädda med böcker. Solen sken in genom en stor glasruta, hvilken som ett bredt tvärband delade taket i två hälfter. Längst in varseblef jag en fördjupning, i hvilken jag skymtade en säng, och när jag kom närmare, såg jag, att Reinhold ännu låg. Hans drag uttryckte ingen märkbar öfverraskning öfver att se mig, han reste sig blott upp i bädden och betraktade mig, utan att yttra ett ord.

»Reinhold!» sade jag med så lugn röst, jag kunde, och gick fram för att fatta hans hand.

Han tog min och såg mig med en underlig blick i ögonen.

»God dag,» sade han med en stämma, hvilken han tydligen ansträngde sig att göra vänlig. Men han gjorde inga frågor, tycktes öfverhufvud finna det alldeles i sin ordning, att jag kommit.

Jag svarade på hans enstafviga tilltal så godt jag kunde, talade om mitt hem, om våra vänner i Stockholm, hälsade honom

från alla, och då han fortfarande teg, satte jag mig ned bredvid sängen.

»Det var snällt, att du kom och hälsade på mig,» sade han slutligen med samma klanglösa röst. Därefter lade han sig ned, lutad mot armbågen, vände sitt ansikte mot mitt och betraktade mig en lång stund, utan att tala.

Instinktlikt förstod jag, att det icke var lämpligt att störa honom, att han af något för mig okändt skäl önskade, att jag skulle tiga. Jag fick också god tid att återvinna herraväldet öfver mina nerver, som voro nära att svika mig.

Jag såg mig omkring i rummet, och jag funderade öfver, hvarför Reinhold valt just en atelier till sin bostad. Det var tydligt, att på länge hade ingen arbetat härinne. Betäckta af ett tjockt lager af damm stodo böckerna orörda på sina hyllor och syntes med sina liflösa, regelrätta rader bilda ramen kring ett lif, hvars kraf hela världen förut icke räckt att tillfredsställa, men som nu nöjde sig med den tysta hvilan i en bädd och de outtalade tankar, som hvirflade i en sjuk hjärna. På bordet stod en gammal tub, vänd uppåt, och med en känsla af beklämning förstod jag i ett ögonblick, hvarför astronomen valt en atelier till sin bostad. Jag förstod, att genom detta vanmäktiga instrument plägade han rikta sin blick mot himlahvalfvet, och att genom detta glastak samtalade han med samma stjärnor, hvilkas gång han förut beräknat, och hvars

hemligheter han utforskat. Med en plötslig intuition uppfattade jag allt detta, och jag kände mig som på besök i en aflidens graf. Då föll slutligen min blick på det påbörjade brefvet med mitt namn och ingenting mer. Och jag fick en känsla, hvars kväfvande ångest jag ännu tycker mig förnimma.

När jag ändtligen vände mina ögon tillbaka mot bädden, måste jag lägga band på mig för att ej rycka till. Reinhold betraktade mig allt fortfarande, och det hade kommit ett listigt forskande uttryck i hans förr så öppna, förtroendefulla blick. Då förstod jag icke denna blick. Men nu förstår jag den. Fortfarande utan att säga ett ord, lät han sina ögon undersöka mitt ansikte, som om han ansträngt sig att komma till botten med en hemlighet, hvilken han anade. Och nu först, sedan mina ögon vant sig vid skymningen i hans vrå, såg jag, hur hela hans ansikte hade förändrats.

Ögon, mun, panna och hår, hvarje drag var sig likt! Men det, som gaf lif och karaktär åt denna yta, hade försvunnit. Själfva sammanhanget — allt som förut gifvit prakt åt dessa oregelbundna drag, hvilka ägt något af den gömda lidelsen i vissa af Rembrandts porträtt, hade utplånats som af en osynlig hand. Och sag man in i hans ögon, hade man en förnimmelse, som om själen ansträngt sig att gifva dem lif, utan att lyckas. Det var en låga, som saknade näring, en eld, hvilken höll på att brinna ut.

Jag minns ännu hans utseende, och det liknade, hvad jag sett i spegeln, när jag betraktat mig själf.

Men då måste jag se bort. Nu skulle jag ej ha behöft göra hvad jag då gjorde. Ty hans blick hvilade ännu på mitt ansikte. Det var, som om han icke behöft blinka, utan kunnat stirra, som en död man stirrar, med öppna ögon, hvilkas lock aldrig falla ihop. Jag hade en känsla af, att jag ville stiga upp, lägga min hand på hans hufvud, pressa det ned mot kudden och därefter sakta och mildt sluta igen dessa ögonlock, sluta dem för evigt och sedan stänga dörren om ruinerna af denna människa som varit.

Hade jag det kunnat, skulle han kanske icke locka mig till sig som nu. Men jag vet nu, att jag stirrade mot en verklighet, som hade i sig någonting af detta, hvilket våra fäder nämnde att se sin egen fylgja.

Sist drog Reinhold plötsligt en djup suck. Öfver hans mun kom ett sorgset och allvarligt uttryck, som erinrade om honom själf i hans vekare ögonblick, och med en min, som om han hängåfve sig åt en känsla af ro, hvilken han länge umburit, sade han:

»Nu vet jag, att jag kan tro på dig. Du vill mig inte något ondt.»

»Visste du inte det förut?» svarade jag för att säga något.

»Det vet man aldrig,» sade han häftigt. »Men nu har jag sett på dig.»

Han beledsagade dessa ord med en nick och en gest, som inneburo, att han ägde gåfvan att ransaka hjärtan och njurar, och för att dölja min egen rörelse tog jag honom om båda axlarna, klappade och skakade honom och gaf honom alla möjliga skämtsamma smeknamn, hvilka jag erinrade mig från vårt gamla kamratlif.

Han log för första gången, sedan jag kom in i rummet. Hans leende hade alltid förr haft något af obekymrad lefnadslust, som smittade. Det var samma muskelrörelse ännu, men hans dåvarande leende erinrade om det forna, som en pressad, förbleknad blomma kan påminna om den lefvande.

Sedan kom det trötta, frånvarande uttrycket tillbaka i hans ansikte, och i det han lutade hufvudet mot kudden, sade han:

»Jag har lidit så mycket, och jag är så trött.»

Och efter en stunds tystnad:

»Därför ligger jag mest. Jag är alltid trött.»

»Hvad gör du då?»

»Jag tänker.»

»Det är inte bra att tänka för mycket, Reinhold.»

Han skakade på hufvudet.

»Det förstår du inte. Det är det enda, jag har att lefva för.»

»Arbetar du aldrig?»

»Nej, det roar mig inte längre. Jag bara ser på stjärnorna ibland, när jag blir trött på att tänka.»

Han pekade på tuben.

»Man ser stjärnorna så vackert genom den där. Och jag ser inte bara stjärnor.

Jag såg på honom, och jag var långt ifrån att förstå, hvad han menade. Nu skulle intet af hans ord förefallit mig sällsamt.

»Jag ser också människor,» fortfor Reinhold, »jag ser dem i stjärnorna. Människor, hvilka jag älskat i lifvet. Goda och vackra människor och sköna tankar. Jag tänker dem om igen, och jag tycker, att jag kan läsa i stjärnorna som i en bok. Och mycket bättre! Jag blir så trött af att läsa.»

Han suckade och tog sig åt hufvudet.

»Det värker så förfärligt här,» sade han.

Och i det han kastade en skygg blick omkring sig, tillade han:

»Och så har jag så underliga drömmar.»

»Det har du alltid haft,» sade jag, och jag önskade i min dårskap att förströ hans tankar.

»Jag hade det i lifvet också,» svarade han.

»Ja, men du lefver ju ännu, Reinhold,» sade jag, fortfarande behärskad af samma dåraktiga illusion. »Och du skall bli frisk igen och komma ut.»

»Det där förstår du inte,» genmälde han. »Jag ser, att jag kan tro på dig. Men du förstår mig inte.»

Han reste sig upp, och hans ansikte fick ett ansträngdt uttryck, som om han velat förklara sitt eget lifs hela invecklade problem.

»Om man lefver eller inte, ser du, det vet man aldrig riktigt. Det finns många människor, som gå omkring och tro, att de lefva. De ha emellertid dött en gång, fast de ej kunna komma ihåg, när det skedde. Sådana människor ha haft stora sorger, och sorgerna komma, när ingen vet. Men en dag märker man, att det är mörkt rundt omkring, och att man inte har några vänner. Och då har man egentligen dött, utan att veta, när det skedde.»

»Har du inga vänner?»

Han reste sig plötsligt, så att han satt rätt upp i sängen. Det kom ett förgrämdt, hemskt uttryck i hans ansikte.

»Det är djäflar,» röt han med stentorsstämma, »djäflar, som narra de goda människorna. Ty det är de goda människorna, som aldrig ha några vänner. Det förstår man icke, medan man lefver. Men sedan man dött, vet man, att vännerna voro djäflar. Vet du inte det?»

Han steg ur sängen och började under häftiga åtbörder att kläda på sig.

»Du är kanske inte död än,» fortfor han. »Jag har inte hunnit se det ännu. Men när jag slutat min undersökning, skall jag säga dig det.»

Hans ord träffade mig icke då. Jag lade endast märke till, hur bristfällig hans dräkt var.

»Jag tycker om att gå så här enkelt klädd,» sade han, när han märkte mina blickar.

Därefter ställde han sig framför mig och frågade utan förberedelse:

»Tycker du, att jag ser tokig ut?»

Jag svarade nej, medan jag kände, hur gråten ville kväfva min röst, och sedan han ännu en gång försäkrat, att han visste, att han kunde tro på mig, föreslog han, att vi skulle gå ut. Han ville bara undvika att träffa några landsmän.

»De äro djäflar allesammans,» utlät han sig. »Det vet du inte. Men de ha förföljt mig en gång omkring gatorna under flera dagar. Det var i vintras. De vaktade mig hemma också, så att jag måste fly ensam långt utanför Petersburg. Där sof jag två nätter i snön. Sedan dess har jag tagit ur nyckeln. Men jag hör dem nog, hur de tassa i trapporna och knacka på dörren. Men jag är dem för slug. Jag ligger här inne i min säng och skrattar. Och när jag är glad ibland, öfvar jag mig att skjuta med en bössa. Jag skjuter inte, förstår du. Jag bara siktar och smäller med hanen, så att jag skall kunna knäppa dem en gång, när det behöfs.»

Under detta hade jag stannat framför en broschyr, som låg på bordet. Det var en astronomisk afhandling, tryckt på franska,

hvilken en gång gifvit Reinhold ett namn i den vetenskapliga världen. Jag tog den i hand och betraktade den med en känsla, som om jag återfunnit honom själf från forna dagar. En outsägligt pinsam beklämning öfverföll mig, och för att leda hans tankar in på ett annat spår sade jag:

»Minns du den tiden?»

Reinhold stod stilla och såg en stund på den lilla boken. Det spända uttrycket i hans ansikte ersattes af ett tungt svårmod.

»Det var, när Reinhold var ung,» sade han och log stillsamt.

XIII.

Den 1 mars 1891.

För första gången har jag hos min hustru iakttagit något, som liknade vrede eller irritation emot mig. Det drabbade mig nästan som ett slag, hvilket för ett ögonblick väckte mig åter till lifvet.

Vi sutto i afton tillsammans, och jag såg, att hon undvek att vända sina blickar mot mig. Jag kände på samma gång, att det var något hon ville säga mig, som hon icke kunde. Djupare och djupare böjde hon sig ned öfver sitt arbete, och till sist såg jag på rörelsen af hennes rygg och axlar, att hon grät. Jag visste icke hvarför hon grät, endast att det var för mig.

Hon grät länge, utan att jag låtsade se det. Men till sist blef denna stumma förtviflan mig outhärdlig, och jag frågade:

»Hvarför gråter du?»

Hon svarade icke först, arbetade endast på att kväfva snyftningarna. Så såg hon på mig med en ond blick, som gick mig genom märg och ben, och sade:

»Är det sant, att allt blifvit dig likgiltigt?»

Jag förstod henne icke.

»Du sade så för ett par dagar sedan,» fortfor hon.

Då förstod jag. Och fruktan af att pinas till en ny bekännelse gjorde mig kall.

»Jag kan icke säga dig mera, än hvad jag nu har sagt.»

»Och ändå sörjer du Reinhold,» utbrast hon med darrande läppar. »Det är således endast jag, som är dig likgiltig.»

Jag kunde ingenting svara, och vi skildes denna kväll utan en smekning.

Men när jag blifvit ensam, grubblade jag öfver detta, hvarför Reinholds öde icke var mig likgiltigt, då allt annat lämnade mig kall. Jag söker efter ett svar, och jag tycker, att sådant borde finnas. Men jag finner intet. Jag vet blott, att jag icke kan låta bli att minnas honom, genomgå drag för drag detaljerna i vårt sista möte. Om dagen fyller hans öde mina tankar, och om natten rufvar det i mörkret kring min bädd. Jag känner mig besatt af den döde, och jag tycker, att det är han, som skrifver genom mig.

XIV.

Fortsättning på ett ungdomsminne.

Den 5 mars 1891.

Åter minns jag denna underliga dag i den stora staden vid Newa, och jag ser mig själf vid Reinholds sida, ätande middag på Palkin. Jag ser honom böja sig fram emot mig med den på en gång brinnande och slocknande glans i sina ögon, hvaraf jag aldrig blifvit minnet kvitt. Han har fått en likör till kaffet. Han höjer sitt glas mot mitt och ser så lycklig ut, att jag får tårarna i ögonen. Han liknar sitt eget forna jag.

Men plötsligt förändrades hans ansiktsuttryck, han blef allvarsam, och det var tydligt, att någon tanke plågade honom. Upprepade gånger strök han sig med en obeskrifligt plågsam rörelse öfver pannan, och jag började nästan tro, att vinet inverkat på honom.

»Du vet inte hvem jag är,» sade han helt oförberedt. »Men jag skall säga dig det.»

Dessa ord uttalades i en ytterst hemlighetsfull ton, och i det han sänkte rösten nästan till en hviskning, yttrade han:

»Du vet inte, att jag en gång förr har varit halshuggen.»

»Det är mycket länge sedan,» sade han efter en paus.

Hur Reinhold tydde den tystnad, med hvilken jag mottog detta meddelande, vet jag icke. Jag vet blott, att jag nu förstår, hur han då måtte hafva lidit. Men då kände jag blott, som om en mur rest sig mellan oss båda med hvarje ord vi uttalade för att närma oss hvarandra, och jag jämförde detta samtal med de tusentals andra, hvilka jag sett stänga människors själar från den vederkvickelse, som kallas ömsesidigt förstående. Skillnaden var blott, att i detta samtal låg den absoluta skilsmässan, kärf och brutal utan möjlighet till en förändring.

Men Reinhold fortsatte:

»Det är meningen, att jag skall korsfästas framdeles. Det har Gud sagt mig. Han har märkt, att försoningen inte var fullständig, och att världen behöfver räddas en gång till.»

När jag ingenting svarade, pekade han ut genom fönstret med en gest, som om han velat famna himlahvalfvet.

»Du tror, att du vet något om världarnas uppkomst,» sade han. »Men du misstager dig. Ty du tror inte på Gud. Men Gud sitter däruppe och tänker, och

alla världar, som rulla omkring i rymden, äro endast delar af Guds oändliga tanke. När därför människorna tänka en ny och vacker tanke på jorden, då springer en ny stjärna fram på himmelen. Den fanns där nog, fast ingen förut kunde se den. Ty alla stjärnor, som synas, äro tankar, hvilka goda människor tänkt.»

»Jag har tänkt fram många stjärnor,» tillade han hemlighetsfullt.

Och nu kom en berättelse, som isade mig genom märg och ben och gjorde mig blek af skräck vid tanken på alla de kval, som ett människoöde kan gömma. Reinhold talade om sina motgångar, hur han hade älskat sin vetenskap, och huru han hade blifvit hånad, därför att han var så stor, att ingen kunde förstå honom, förrän en gång hans timme slog och döden kom med eftervärldens upprättelse. Sedan talade han om sina vänner, hur han älskat dem, men hur de svikit honom alla. Då hade han blifvit ensam. I början hade det endast förvånat honom, att ingen märkte, hur han satt ensam och utanför de andras krets. Han gick som långt borta från världen, och allt hvad som hände, lämnade honom mer och mer oberörd. Som ett skal af likgiltighet växte kring hans tankar och känslor, och när något bröt igenom detta skal, var det blott ett hat till allt och alla. Och detta hat frätte bort hans gamla jag.

Han flydde från Petersburg och bosatte sig på en stepp, genomskuren af en bred,

långsamt rinnande flod. Och i ensamheten kommo andar och besökte honom, andar, hvilka han kände genom deras verk, och som hyste medlidande med den öfvergifne. Det var en underlig samling: Rembrandt och Byron, Galilei och Newton, Svedenborg och Tegnér, Nero och Paulus. Alla, som hade syndat på jorden och nu brunno i helvetet, alla, som varit olyckliga och burit världens lidande inom sig, alla dessa, reformatorer och vetenskapsmän, skalder och konstnärer, alla samlades de hos Reinhold. Reinhold kände deras lif och deras tankar, förstod hvad de lidit och att det var onda människor, som gjort dem olyckliga.

Sist kom också den törnekrönte med långsamma fjät. Han skred fram på den vida steppens gräs, och mot den långsamt rinnande flodens mörka vatten lyste hans hvita mantel. Stilla kom han och lade sin hand på den ensammes hufvud. Då blef det ljust omkring Reinhold som inom honom. Och han förstod, att han icke blott samtalat med de store döde. Han hade själf lefvat deras lif.

»Det var jag, som var Galilei,» sade han. »Det var jag, som skref Byrons dikter. Det var jag, som hyllades under namn af Nero vid fäktarspelen i Rom.»

Jesus var den, som stannat hos honom allra längst. Han lärde Reinhold att söka ensamheten och tänka, och när hans tanke omspann all rymdens världar och deras skimrande ljus, da var det hans vetande,

som skulle pånyttföda den syndiga världen. Då skulle den stora försoningens timme slå, och alla, som nu gingo och hånlogo, skulle böja sig i vördnad inför honom, den ensamme astronomen, hvilken burit all världens ve.

»Det är jag, som är frälsaren,» slöt han. »Jag var det icke *då*, när *Han* lefde. Men nu är jag det. Förstår du mig?»

Reinholds patos verkade nu stilla och mildt, skilde sig alldeles från den häftighet, med hvilken han talat under förmiddagen. Därför grep det hela mig också så mycket starkare. Men samtidigt kände jag ett vanvettigt begär att få skratta bort det absurda i hela denna tankegång och konversation. Jag hade ej följt honom under mellanstadierna, mindes honom blott som den kraftigaste bland de kraftiga, hos hvilken endast blödigheten och exaltationen ibland kunde verka skrämmande. Och nu såg jag honom, sedan denna blödighet tagit öfverhand och låtit honom förvandla till öppna sår alla de lifvets knappnålssting, hvilka de hårdhudade icke ens märka, lugn och behärskad blicka in i hela detta kaos af elände.

Det föreföll mig, som om jag blott skulle behöfva säga till honom: »Allt detta är ju bara dumheter!» Säga det med all den ångest och ömhet, hvilken jag kände, för att jag skulle få se honom rikta sin gamla humoristiska blick emot mig och säga, att han skämtat.

Men lifvet skämtar icke med oss människor. När det leker med oss, leker det grymt. Och mina tankar, som jag aldrig uttalat, hade nått honom ändå. Ty när jag såg upp, märkte jag, att han betraktade mig från sidan med en lurande, misstänksam blick, som om han genomskådat mina tankar, och när jag betalat, och vi i den ljumma höstnatten följdes åt uppför Nevsky, teg han envist eller talade i en helt ny ton om idel alldagliga saker.

Jag blef så beklämd, att jag till sist sökte en förevändning för att bli honom kvitt. Men när vi sagt hvarandra farväl, stod jag länge och såg efter honom. Själf gick jag hem till mitt hotell och försökte, utmattad som jag var, att få sofva. Men det dröjde länge, innan jag somnade, och vid uppvaknandet mindes jag, att jag i drömmen sett Reinhold ligga lik på steppens gräs vid stranden af en mörk, lugn flod, som i sakta ström gled fram mellan låga stränder.

När jag nu tänker därpå, är det icke Reinhold jag ser. Det är mig själf.

XV.

Den 7 mars 1891.

Jag trodde, att allt nu var dödt mellan min hustru och mig, och jag harmades icke. Jag var för trött därtill, och jag förstod, att upptäckten för henne varit för brutal, för att den skulle kunna gå förbi, utan att väcka hårdhet inom henne emot mig. Jag förstod också, att denna hennes sinnesstämning innerst berodde därpå, att hon icke fått ögonen öppna för hela vidden af den olycka, som hon kallat min »sjukdom».

Fransmännen hafva ett ord, som heter *détraquement*. Det är svårt att öfversätta, ty vi äga icke något substantiv för att beteckna det tillstånd, som utgöres af att hafva kommit i olag. »Förvirring» tillfredsställer mig icke, och ordet »sinnesförvirring» är styggt att använda om sig själf. Jag kallar det alltså för »détraquement», och jag vet åtminstone själf, hvad det betyder. Med en underlig kallblodighet ned-

skrifver jag detta ord och låter det stå som en rubrik öfver mitt eget själstillstånd. Ty min hjärna är i olag, mitt hjärta fungerar icke, mina känslor gifva en falsk klang som af för länge slitna silfverslantar, och hela mitt inre är så olikt allt, hvad jag förr betraktat som mitt jag, att man måste vara så van vid dess fysionomi, som jag är själf, för att se likheten med den ursprungliga Tore Gam. Olyckligtvis kan ingen mäta sig med mig i detta afseende. Därför är det också så farligt för mig att visa mig, sådan jag är. Och så svårt.

Emellertid ser ingen skillnaden, eller har hittills åtminstone icke sett den. Det hände mig till och med här om dagen, att en person för att smickra mig lyckönskade mig till att hafva blifvit så mycket mera umgängsam. Han påstod, att jag föreföll honom vida angenämare än förr, och jag tror, han antydde, att jag nått den period, då öfverdådet »sätter sig». Jag hörde på, utan att ens svara honom, och jag vet med säkerhet, att jag icke förändrade en min. Hade jag svarat honom, tror jag, att han skulle hafva känt sig något öfverraskad, om jag sagt honom orsaken till min tystnad. Mitt förakt för allt och alla — mig själf inberäknad — är så starkt, att jag ej ens orkar lägga det i dagen. Därför har jag tröttnat på motsägelser, hvilka jag förr icke kunde återhålla. Och när man icke motsäger en människa, får man anseende för urbanitet, ja, äfven för intelligens. Massan

kallar alltid den intelligent, hvilken på ett passande sätt delar dess meningar.

Men detta kan icke fortfara. Det är ett tillstånd, som förr eller senare spränger mig i sär, kastar mig in i det ohyggliga själens stadium, hvilket leder till full isolering. Det är ett eget förhållande, att man i samhället »isolerar» de personer, hvilkas fixa idéer hota att blifva farliga. Det är konsekvent handladt, ty endast att hysa en idé, som är fix (= en öfvertygelse, som icke kan rubbas) innebär en isolering, och allt samhälle är byggdt på förnekandet af individens rättighet att isolera sig själf. Trotsar han detta förbud, blir det samhället, som gör honom till viljes och isolerar honom fullständigt. Det sker också både med dårar, talanger och brottslingar, de enda kategorier af mänskligheten, som någonsin väckt mitt intresse.

Men att se, känna, veta, med hela sin till det yttersta ansträngda omdömesförmåga kallt och klart vara öfvertygad om, att detta inre isoleringsarbete redan är påbörjadt inom en själf, detta innebär en fasa, från hvilken den öfriga fänaden lyckligtvis är förskonad. Det är heller icke nog med att veta detta. Man ryser också för detta hemska afstängande af alla de kanaler, hvilka leda till lif, lycka och mänsklighet. Och det är ej ens omöjligt att stå utanför det hela i sin tanke och bedöma dessa små drag, hvilka bevisa tillvaron af ett détraquement. Ännu ohyggligare är det att se,

huru dessa smådrag så att säga suppleras af nya. En liten oregelmässighet efterföljes gemenligen af flere, och de sista blifva vanligen af betänkligare natur än de första, knappt märkbara, skenbart obetydliga aberrationerna. Jag har följt utvecklingen af dessa aberrationer hos mig själf, och vore jag psykiater, eller hyste jag intresse för nervpatologins detaljer, skulle jag kunna nedskrifva en vacker serie.

Visste jag nu mindre säkert, än hvad jag verkligen gör, hur det är fatt med mig, skulle jag lätt kunna tro, att jag vore på bättringsvägen. Ty banala dårhusläkare tro, att man är frisk, när man kan tala om sitt eget tillstånd. Men jag vet mycket väl, att min bekännelse för min hustru, hvilken för den lättrogne kan synas innebära ett hälsotecken, egentligen var mig aftvungen, och att den för öfrigt ej berodde på annat än att jag i ren svaghet talade, hvad jag ville förtiga, och tog den hjälp, som skaffade mig åtminstone illusionen af ett ögonblicks lindring.

Men det pinsammaste af allt är, att jag med hvarje dag allt tydligare ser, att min hustru uppfattat denna händelse helt annorlunda. Väl blef hon först stött tillbaka på den för en kvinna sårbara punkten att tro sig vara försmådd eller glömd. Men utan att jag sagt henne något, har dock hennes instinkt småningom lärt henne, att hon i vanlig mening icke är glömd, att hon ingenting har att förebrå mig. Hon förstår,

att jag älskar henne, så mycket jag nu kan älska, hon förstår, att det är min olycka, att jag icke kan låta min ursprungliga känsla bryta igenom det skal, som skiljer mig från världen, lika litet som jag skulle kunna känna den sunda människans fröjd at solljus och fågelsång. Hur hon förstått detta, kan jag icke säga. Jag har föga kunnat förklara mig mera än jag gjorde, när hon med öfverrumpling tog min hemlighet. Men hvad hon då såg, har legat kvar inom hennes känsla och fyllt hennes hjärta, till dess att hon anat sig till hela vidden och arten af den olycka, hvilken jag lider under. Och hon har förstått den så helt, att detta förstående småningom kväft hennes motvilja mot min köld. Jag märker det på den skygga blick, hvilken ej kan dölja, att hela hennes ömhet mot mig från lyckligare dagar vaknat till lif och dessutom fått en tillsats af den styrka, som ligger i medvetandet, att hon måste stödja mig. Detta är henne så nytt, därför att jag förr alltid varit den, som burit henne — den tiden, då jag ännu ägde starka armar och själf bars af lifvets egen intensitet. Men detta, att hon *måste* stödja, ger henne kraft, och ju mera hon glömmer sig själf, desto starkare svallar hennes hängifvenhet öfver. Det syns ej blott på hennes blick. Jag kan se detsamma på hennes gång, hennes hållning, se det på det tungsinta, men förhoppningsfulla allvar, som präglar hela hennes ansikte, märka det på de många små omsorger,

hon börjat ägna åt mig, känna det i värmen af hennes hand, när hon utan att fråga, utan att tala om det, som allra mest sysselsätter oss båda, smeker min panna eller min kind.

Och hon bäres uppe, därför att hon väl förstår *mig*, men icke sett in i den tanken, att mitt tillstånd är hopplöst. Hon bäres uppe af illusionen, att allt hvad som är, skall tagas bort, som när en vänlig hand aflyfter en olidlig börda från ett dignande lastdjur, och hon vill, att det skall ske genom henne. Hon ser, att jag är bergtagen, att jag sitter inne i trollets sal, att jag tömt glömskans bägare till botten, och att jordens glädje och kval icke längre kunna nå mig därinne. Hon ser detta, hon ser, att icke ens hennes egen ömhet når mig, och hon har dödat den kvinnliga fåfängans småsinta harm öfver att hafva känt denna ömhet mötas af oåtkomlighetens kyla.

Men hon tror, att genom denna bergets vägg skall hon sjunga mig ut, så som sagans jungfru löste hamnen från den förtrollade prinsen. Hon tror, att hon skall tvinga förtrollningen att vika, och att med kärlekens makt skall hon mana alla onda andar bort, och hon ser redan den dag, då hon står inne i bergets fuktiga sal, för hennes tro och hopp faller bergväggen undan, och med mig vid sin arm, stiger hon lycklig och stark som förr ut i det fulla solskenet.

Hon tror detta, och jag kan icke rubba hennes tro. Jag har en gång sagt henne

allt, och jag kan icke döda henne inför mina ögon, ty jag kan icke säga henne än en gång, att allt hvad jag sade var sant, och att det är hon själf som diktat denna sagans fortsättning, hvilken håller henne fri från förtviflan. Och om jag också försökte, skulle det icke lyckas. Ty hennes tro skulle le åt min visshet och lefva inom henne med den okufliga kraft, hvarmed lefnadsbegäret håller den stora, strålande illusionen vid lif.

Hon satt i går afton i mitt rum, och hon lät mig i ro sysselsätta mig med hvad jag hade för händer. Hvad hon tänkte, vet jag icke. Jag tror, att hon led outsägligt af att icke våga tala. Jag tror också, att hon möjligen innerst fruktade att framkalla ett svar, som kunde störa hennes tro. Men jag kände hela tiden, som om något nytt, för mig länge okändt, berört mig genom själfva hennes närvaro, och jag förstod plötsligt, att hennes tankar, hvilka nästan tycktes vidröra mig under denna långa tystnad, arbetade som i jubel på den enda förhoppningen om min räddning. Och det slog mig, att detta måtte vara något af den hänförelsens fanatiska tro, hvilken i gamla dagar sades kunna öfvervinna världen.

Som om hon dock icke kunnat behålla sina tankar helt och hållet för sig själf, böjde hon sig fram och lade sin hand på min.

»Jag tror och vet, att allt skall bli bra,» sade hon.

Dessa ord verkade på mig, som om jag hela tiden, hon setat bredvid mig, hade hört henne säga detsamma. Jag var förberedd på dem som på något, hvilket måste komma, jag kände, att det var ett vågstycke för henne att uttala dem, och att hon darrade af änslan för mitt svar. Därför ljög jag fram ett jakande svar, nöjd att åtminstone ett ögonblick hafva kunnat göra henne lycklig.

XVI.

Slutet på ett ungdomsminne.

Den 20 mars 1891.

Min hustru tror, att jag kan räddas. Hon tror också, att hon kan rädda mig.

Och hon har sagt mig detta just nu, när jag klarare än någonsin sett mitt öde i ansiktet. Hon har sagt det, just när jag känner mitt eget öde växa samman med den man, för hvilken jag en gång ville göra, hvad hon nu vill göra för mig. Vet jag det icke på förhand? Vet jag icke, att ingen kan skingra mörkret i en annans själ, icke moderns trofasta ömhet, icke vännens uppoffring, icke hustruns hela kärlek? Har jag icke försökt det själf?

Jag kan icke säga henne det. Men under mina händer växer bilden af det öde, som skall blifva mitt, så visst det en gång var Reinholds, och jag ser mina egna drag däri som i en spegel, hvilken icke ljuger.

Och först af allt minns jag, hur jag morgonen efter den sista dag, vi upplefde samman, på det hotell, där jag bodde, fick ett bref. Och det var från Reinhold.

Hur han fått veta, hvar jag bodde, har jag sedan aldrig kunnat förstå. Troligen hade jag sagt det någon gång under dagens lopp, ehuru minnet af denna detalj sedan försvunnit. När uppasserskan bar in kaffebrickan på morgonen, lämnade hon mig emellertid ett bref, som hade Petersburg i poststämpeln och Reinholds handstil på kuvertet. Det måste hafva varit skrifvet omedelbart efter det ögonblick, då han sade mig farväl.

Jag greps af onda aningar och bröt det genast.

Det började med en upprepad förklaring, att han lämnat mig sitt förtroende, därför att han trott sig kunna lita på mig. Därefter följde en alldeles förvirrad passus, hvari han sökte bortförklara, hvad han sagt kvällen förut. Det gjorde ett alldeles ohyggligt intryck. Än talade han om, att han hade endast velat pröfva mig, när han sagt, hur många gånger han förr lefvat på jorden. Än berättade han i mystisk ton om hemligheter, som han ej ännu yppat, men kanske skulle yppa i sinom tid. Än föll han in i ett uttryckssätt, som tydligt visade, att han var genomträngd af föreställningen om sin gudomliga mission. Till sist skref han, att det var ett brott af honom att hafva omtalat, att han var frälsaren,

och att Gud därför befallt honom att fara långt bort för att ännu en gång frestas i öknen af djäfvulen. Brefvet var undertecknadt »din namnlöse vän», och nedanför underskriften var i torr, affärsmässig ton bifogad den underrättelsen, att när detta bref kom mig tillhanda, skulle han hafva rest.

Jag vet ej, hvilken fantastisk föreställning som omedvetet måtte hafva behärskat mig under hela denna tid, då Reinholds öde innehade det främsta rummet i mina tankar. Det man gärna vill, tror man gärna, heter det. Och det är ej omöjligt, att jag ledts af någon oklar föreställning om, att jag skulle kunna vinna Reinholds förtroende och småningom föra hans tankar in i en lugnare fåra. Jag tror till och med, att så var, och att jag blott af misslyckad blygsel hindrades att erkänna det för mig själf. Att jag under den föregående dagen lyckats förmå honom att äta och dricka, hade jag betraktat som ett godt tecken, och själfva hans bekännelse, hade förefallit mig innebära en vändning till det bättre, endast därigenom att han talade så uppriktigt och utförligt om sig själf.

Det är möjligt, att jag drefs af en sådan föreställning att kunna gagna. Det är också möjligt, att jag behärskades af fruktan för det minne, som Reinholds öde — om det vore oåterkalleligt — skulle efterlämna i min själ. Jag vet det icke. Jag vet blott, att jag drefs af en illusion, och att jag ej insåg min vanmakt.

Jag läste igenom brefvet upprepade gånger, och jag fick tämligen klart för mig, att han under hela den föregående dagen ansåg sig hafva varit frestad af djäfvulen, d. v. s. af mig. Det fanns nämligen ett ställe i brefvet, som jag vid första genomläsningen hade förbisett. Där stod, att jag omtöcknat honom med vin och starka drycker för att fresta honom att tala. Och jag kände redan tillräckligt af Reinholds dåvarande terminologi för att fatta den egentliga meningen.

Det var icke första gången i mitt lif, som jag gjorde den erfarenheten, att naturen går sin gång till död och förödelse af det ädlaste jorden bär, utan att fråga efter vårt opåkallade motstånd. Denna erfarenhet hör emellertid till dem, hvilka man i kritiska ögonblick ej har så lätt att tilllämpa. Så t. ex. vet nog min hustru detta. Hon kan bara icke tillämpa, hvad hon vet, gentemot mig. I fall man om en främmande läser motsvarande symptom i en tidningsspalt, så rycker man på axlarna och säger, att »fallet är klart». Men möter man det i lifvet, och gäller det någon, som varit och är oss dyrbar, då ställer sig vår önskan i vägen och skymmer utsikten, så att de enklaste fakta försvinna i skymundan af våra egna känslor.

Stackars Reinhold! Jag hade plågat honom genom mitt tysta motstånd mot hans ord, liksom han plågat mig med sitt tal. Han hade kanske önskat, att jag skulle

fatta hans hand och säga honom, att jag trodde på honom, liksom ynglingen hyser den barnsliga lusten att höra dessa ovärderliga ord från den vän, hvilken han älskar med hela styrkan hos sin osårade natur. Reinhold ansåg mig falsk, därför att jag ej kunde spela denna komedi. Ack, jag skulle efteråt gärna hafva fallit ned och tillbedit honom, om jag därmed kunnat skaffa honom blott ett ögonblicks glädje. I stället hade jag setat och grubblat öfver, hur jag skulle kunnat korrigera hans tankar och leda honom åter på den väg som kunde återföra honom till lifvet och människorna. Hvilken omätlig dårskap!

Stackars Reinhold! Han hade känt hvarje motgångens stöt som ett dråpslag, och därför hade lifvet öfvermannat honom och böjt honom på knä, så att han först i ångest tiggde om miskund. Men när ingen miskund gafs, reste han sig i hårdhet, och hans förstånd var mörkt. Hans egna och omgifningens proportioner växte i detta mörker, till dess att de svarade mot de dråpslag, han själf känt, och som kanske i grund och botten endast varit, att han stött sig på kantigheter. Och nu skulle hans öde gå sin fullbordan till mötes lika visst som den sten sjunker till botten, hvilken kastats i hafvet.

Jag visste allt detta. Jag visste, att hvad jag nu ytterligare företog mig, var dårskap. Men jag kunde ej hindra mig själf

från att ännu en gång söka upp Reinhold, för att få veta, om han verkligen rest.

Hvad jag tänkte på under denna sorgliga vandring, har jag aldrig helt kunnat erinra mig. Men jag tror, att en känsla af skrämsel hela tiden förföljde mig. Reinholds öde växte inför min fantasi till något symboliskt, en stor fara, hotande alla dem, hvilka sökt ett mål, som låg högt. Jag erinrade mig med fasa en mängd drag af kända personers karaktär, hvilka alla tyda på detta onda. Det var häftiga utbrott af vrede, framkallade af självöfverskattning, önskningar och fantasier, som gingo öfver gränserna, för hvad lifvet har att bjuda, en nervös misstänksamhet, som förklädde sig under namn af psykologiskt skarpsinne, ett maktbegär, som slog öfver i hysteri. Och denna skrämsel, hvilken icke lämnade mig någon ro, hängde samman med en känsla af, att Reinholds öde på en helt annan väg hotade mig själf, liksom visade mig den sfinx, hvars gåtas lösning skulle innebära min egen förintelse.

Men alla dessa tankar försvunno med ens, när jag åter under de gamla träden gick öfver gården till min väns bostad. Jag var rädd, men på ett annat sätt, nästan som om jag gått på olofliga vägar i mörkret. För hvad? Jag vet det icke. Kanske var det närmast en oklar känsla af olust inför möjligheten att åter upplefva en sådan dag som gårdagen?

När jag kommit fram till Reinholds dörr, stod jag emellertid en lång stund stilla, och jag tyckte mig höra steg därinne. Troligen hade den inre dörren till entréen blifvit lämnad öppen.

Jag knackade på och ropade Reinholds namn. Stegen upphörde ögonblickligen. Jag knackade igen. Jag ropade, jag bad, jag föregaf, att jag hade ett viktigt meddelande att göra honom.

Men när jag teg, var allt tyst som förut. Och genom tystnaden tyckte jag mig urskilja ljudet af ett kväfdt skratt, som kom från min väns rum. Strax därefter hörde jag tydligt knäppningar, som när man skjuter med en tom bössa.

Jag kände ej längre nagon smärta, förstod endast, att jag försökt det omöjliga, och att allt var slut.

Sedan dess har jag endast en gång återsett Reinhold. Jag for då i en droska till järnvägsstationen för att lämna Petersburg och på kajen invid Newan upptäckte jag plötsligt Reinhold på trottoaren. Han såg mig ej, och jag betraktade honom med samma känsla, som när man passerar en afliden väns graf.

Han hade låtit sitt skägg växa, troligen för att göra sig oigenkännlig och undvika förföljelse. Han bar ej sitt hufvud fullt så högt som förut, men öfver hela hans ansikte hvilade ett orubbligt leende, och han betraktade de förbigående med en

min, som om de glömt att böja sig inför en triumfator.

Han var lyckligare så, än hvad jag kunnat göra honom.

— — — — — — — — — — — — —

Så som jag en gång lämnade Reinhold, så skall min hustru också en dag lämna mig. Som han skall jag vara utom all lycka, men dock lyckligare, än hvad någon annan kunnat göra mig.

Min hustru tror det icke nu. Men den dag skall komma, då hon ser, att jag öfverskridit den gräns, utanför hvilken hon icke kan nå mig.

Jag ryser, när jag tänker på denna dag, och slutande mina ögon af ångest, böjer jag mig i tanken inför det oundvikliga.

XVII.

Den 4 april 1891.

Jag läste en gång i tidningen om en fattig arbetare, som dödat sin hustru och sina barn — han hade två barn liksom jag — och tände eld på bädden för att dölja sin ogärning. Sedan kröp han ut genom fönstret och ropade på folk för att genom sitt nit att söka släcka elden afvända misstankarna från sig själf. Han gjorde detta för att blifva fri från näringsbekymmer, och jag kan förstå alltsammans, utom det att han gick ifrån dem och lämnade dem ensamma att förkolna i lågorna. Jag skulle hafva stannat där, och döden skulle hafva förlorat sin fasa, när jag vetat, att vi alla gingo bort tillsammans, och att ingen skulle förebrå mig att hafva lämnat dem allena. Men han ville lefva, och hvad som förvånar mig i denna historia, är icke brottet. Det är energin att kunna begå något så förfärligt endast för att skaffa sig själf plats att lefva. För att få dö

skulle jag kunna begå detsamma och mera än det.

Jag har känt något liknande detta i dag, när jag fick veta, att jag är uppsagd i tidningen. Det förvånar mig icke. Ty jag har i själfva verket arbetat illa. Jag har i den grad förlorat tilltron till mig själf, att jag känner mig rådvill, när jag skall utarbeta den minsta notis. Orden släpa sig fram i tröga satser, hvilka sakna lif, och jag vågar icke ens framkasta ett förslag af fruktan, att man skall uppmana mig att sätta det i verket. Hvarje uppdrag, äfven det enklaste, synes mig fullt af svårigheter, och det enda jag duger till, är att öfversätta. Jag må hundra gånger upprepa för mig själf, att jag kan, om jag vill. Det är mig omöjligt att vilja, och när någon anmärkning riktas mot mig, tager jag emot den som en självklar sak. Jag känner blott detta lilla häftiga sting, som jag vet skall fräta ut sig och blifva ett öppet sår.

Men allt är mig omöjligt, framför allt att göra motstånd. Det hela är mig alldeles mörkt, och jag känner mig som under inflytandet af en bedöfning, ur hvilken jag vet, att jag småningom skall vakna. Något nytt har gripit in i mitt lif, nämligen känslan af, att jag på ett alldeles särskildt sätt måste *göra något*, rycka upp mig. Denna tanke har i dag plågat mig mera än själfva saken i och för sig. Allt har hittills förefallit mig vara afslutadt, och så kommer med ens liksom utifrån en händelse, hvilken

kunde hafva inträffat när som helst, men som aldrig förr inträffat. Den slår ned öfver mig, när alla mina tankar kretsa kring den föreställningen, att allt är slut. Denna händelse är sådan, att den skulle skrämma äfven friska och modiga människor. Men mig skrämmer den icke. Mig förefaller den som en lugn och obeveklig konsekvens af hela mitt lif, och jag känner ödets järnhand gripa mig starkare än någonsin, böja mig ned och hota mig med förintelse. Men i förintelsen ligger befrielsen, och det är mig omöjligt att känna denna händelse som en olycka.

Hvad bryr det mig, hvar eller hur mitt öde spelas ut? Hvad bryr det mig, om det skyndas fram af en slump eller hålles tillbaka af en sådan? Slumpen afgör det icke. Det *är* afgjordt redan nu, och ingen makt på jorden kan däri ändra, hvad som är väsentligt.

Men när jag på middagen skall gå hem till de mina, snöres mitt hjärta samman af förtviflan, och med känslan af en brottsling, som går och rufvar öfver ett icke utfördt dåd, träder jag öfver hemmets tröskel. Jag förstår ingenting, vet ingenting, utom det, att jag icke törs, icke kan tala om denna sak med min hustru. Jag kan icke bära hennes förstenade ansiktsuttryck, icke den tystnad, som skall följa på några enkla ord, hvilka säga henne denna alldagliga sak. Ty denna alldagliga sak betyder för oss allt, och hon skall förstå det bättre än jag.

som icke kan tänka för någon, ej ens för mig själf.

Jag vet icke, hur jag undvikit henne. Men jag har sagt henne godnatt, och bakom mig, där jag sitter vid mitt skrifbord, känner jag ögon, som betrakta mig, känner som händer, hvilka sträckas ut för att gripa min arm, och jag fruktar morgondagen, den därefter följande dagen, alla dagar och år, som skola komma eller afbrytas.

Jag vet blott, att jag är uppsagd, och nu erfar jag en ny smärta, som är brutal och stark och vill kväfva mig. Och för första gången på länge känner jag med förvåning, att jag kan frukta för framtiden.

XVIII.

Den 15 april 1891.

Jag har talat vid min hustru, och allt är nu öfver.

Men dessförinnan . . .

De dagar, som gått, kan jag icke skilja åt i mitt minne. Jag vet bara, att jag en dag, plötsligt och utan yttre anledning, kände mig tindrande glad. Hur en sådan känsla kunnat dyka upp inom mig, förstår jag icke. Jag vet blott, att jag en dag gick på promenaden utåt Strandvägen, iförd ljus halsduk och hatt, nya handskar och käpp, njutande af solskenet, som sam i luften, islossningen, värmen, plasket af takdroppet och de små båtarna, som börjat ånga fram mellan Stockholms kajer. Inom mig jublade tanken: »jag är fri». Jag glömde all sorg och tvekan, glömde omsorgen om de mina, glömde framtiden, visste blott, att om ett par månader var jag en fri man, och ingen tidningspacke skulle på morgonen tränga på mig sitt närgångna sällskap. Min känsla

att vara kvitt alla dessa tidningar var lik den, jag skulle erfarit, om jag i åratal varit utsatt för närgångna och intetsägande människors förolämpande förtrolighet och med ens visste, att jag skulle komma bort ur deras sällskap, bort till en ort, där deras sladder icke kunde nå mig.

I denna sinnesstämning mötte jag på andra sidan bron Sixten Ebeling. Han kom rätt emot mig, och när vi nu mötte hvarandra och stannade, kände jag, att han icke kunde undvika mig, och jag tror nästan, att han ej heller ville det. Jag mindes med ens den tid, då vi ännu bodde tillsammans, då det ej fanns en tanke, som jag icke delade med honom, och som ett hugg i bröstet flög genom min själ minnet af den stund, då det första gången gick upp för mig, hur likgiltigt mitt öde var för denne man, och hur föga han egentligen deltog med mig. Jag kom ihåg den dag, då jag anförtrodde honom, att jag skulle träda in i en tidning, och detta minne kom för mig med en styrka, som med ens förändrade hela min tankegång, och jag tyckte, att jag som i en blixt såg hela skillnaden mellan denne man och mig. Jag såg hans lugna, korrekta bana, som aldrig gifvit honom den stora glädjen, aldrig låtit honom känna lifvets fulla, glödande öfverdåd, men som lugnt och säkert, utan svåra stötar eller anmärkningsvärda obehag förde honom fram öfver jämnstrukna, enformiga allfarvägar, där inga faror hotade, men heller inga stora

utsikter vidgade hjärtat och kommo pulsarna att slå. Jag kände mig rik i detta nu, och det flög igenom mig något af detta: »lifvet gaf och lifvet tog, välsignadt vare lifvet», som en gång kom mig att våga, hvad jag ville, och som också gjort, att jag lefvat fort och starkt och nu stod vid slutet. Och just för att en dylik känsla genomströmmade mig, var min hållning kraftig och mitt handslag liffullt, och med en stämma, som jag tyckte mig känna igen från fordom, föreslog jag honom att tillbringa aftonen samman med mig.

Jag såg nog, att han blef förvånad, men jag märkte också genast, att han gaf vika, och när vi följdes åt, genomfors jag af en egendomlig känsla af forcerad fröjd. Jag tyckte, att jag öfverlistat honom, att jag hade honom för ett par timmar i mitt våld, och med en sinnesberusning, hvilken endast den dödsdömde kan erfara mot sina angifvare, beslöt jag mig för att en gång se kallt och klart på denne man, som gjort mig så mycket ondt, utan att veta det själf. Det föreföll mig, som skulle jag komma ansikte mot ansikte med mitt förgångna lif, som om jag genom detta sammanträffande skulle få nyckeln till den hemlighet, hvilken ställt oss båda på en så olika fot med lifvet.

Men som han gick bredvid mig, var han så lugn, nästan vänlig, att min sinnesstämning vek för en mildare. Jag kom ihåg den första tiden af vår vänskap, och

jag sade mig själf, att han icke kunde rå för sin natur, lika litet som jag kunde förändra min, och medan fåglarna sjöngo öfver våra hufvuden, och vågorna slogo mot strandens isstycken på den väg vi gingo fram, gled min öfverretning småningom bort. Jag njöt af att åter se honom vid min sida, och jag kom i den underligt sammansatta stämning, då sympatin för en person, som man en gång hållit af, icke ett ögonblick störes af alla de hånfulla ord, som kritiken hviskar i vårt öra. Jag satt med honom som förr, jag talade som förr, och hela tiden hörde jag inom mig en vaken röst, som utan att lyckas sökte kväfva alla varmare känslor med att anmärka och tyda ord, som talades, omdömen som fälldes, åtbörder, blickar och tonfall. Det fanns icke något i hans person, som jag dessa timmar icke kände igen, och ingenting, som jag ej tolkade på ett nytt och främmande sätt.

Det finns intet egendomligare, än när två vänner, som ej på länge träffats, återse hvarandra i den ensamhet, hvilken man finner tidigt på våren vid ett utvärdshus i Stockholms omnejd. Detta fullkomliga på tu man hand vid en måltid i ett gammalmodigt rum med lågt i taket, små fönsterrutor och utanför dessa rutor träd, som vänta på att knoppas, gräsmattor, som nyss befriats från snön, och en himmel, hvilkens blåa färg synes kylas af emot aftonen.

Hur vi sutto här, medan aftonens skuggor började falla, så sade jag slutligen ett och annat om min nuvarande stämning och om mitt tillstånd. Jag fann mig själf föraktlig, som kunde göra detta till en person, hvilken en gång stött mig ifrån sig. Men det var så frestande att tala med denna människa, hvilken jag trodde känna mig så väl. Det var, som att tala utan förberedelse, utan förklaringar. Förutsättningarna voro gifna, och det behöfdes inga kommentarier öfver, hvad som var.

Men till min stora förvaning märkte jag plötsligt, att allt hvad jag sade i en för mig själf fullkomligt klar mening, af honom hade fattats på ett helt annat sätt. Under det jag talade, hade hans ansikte fått ett allvarligt, nästan drömmande uttryck. Jag fick den illusionen, att han läst i min själ, innan jag talat ett ord om mig själf, och att han följt mig hit blott för att gifva mig tillfälle att tala ut, och jag kände mig nästan tacksam. Då sade han plötsligt:

»Det är underligt, att du också erfarit något sådant.»

Jag spratt till, och min blick öfverfor ofrivilligt hela hans soignerade yttre, hans lugna, något bleka ansikte med dess vårdade skägg och putsade hårinfattning, hans jämna, släta panna, det världskloka uttrycket i dessa klara och intelligenta ögon, och jag kände mig osäker på, hvad han menade.

»Också?» upprepade jag mekaniskt.

Han smålog öfverlägset, och jag märkte, att han gjorde våld på sig för att icke såra mig med en anmärkning, hvilken skulle bringa ömtåliga strängar att darra. Han fortfor:

»Jag har ofta tyckt, att vi män i likhet med kvinnor hafva vår kritiska ålder. Det är den period, då illusionerna börja att öfvergifva oss, då vi icke längre förmå att glädjas som i ungdomen, då en kvinna ej längre kan blifva 'den enda', då ett glas vin ej har det enastående lockelse, då lifsnjutningen med ett ord börjar att kännas, jag kan nästan säga uppblandad. Vi förvånas öfver, att solen en vacker sommarmorgon ej väcker samma hänryckning som förr, att vänskapen ej stimulerar, att umgänget med människor ej har samma lockelse hvarken för vår fåfänga eller vårt hjärta. Och då inträder till en tid tomheten. När vi vänt oss vid denna känsla, försonas vi också därmed och inträda i ett nytt skede af lifvet.»

»Du menar, att det var något dylikt, jag menade, när jag nyss talade om mina erfarenheter?»

»Ja, jag tänkte mig det,» svarade han.

Jag visste, att nästa ledet i hans tankegång skulle vara en redogörelse för resignationens nödvändighet, och att han skulle blifvit förolämpad, om han anat, att jag ej ville följa honom i att draga likhetsstreck mellan alla människor och mig. Jag tänkte

på, hur nära jag varit att anförtro mig åt honom, och jag föreföll mig själf löjlig.

Med en flammande känsla af blygsel hade jag hört hans ord. De trängde in i min själ ett efter ett, som frukten af den arma lefnadsvisdom, hvilken jag visste, att jag lika litet skulle kunna tillägna mig, som jag kunde flytta hans hufvud öfver på mina skuldror. Jag blygdes öfver att hafva låtit förleda mig att vidröra detta ämne, men jag gladdes på samma gång, att han åtminstone ej hade förstått min mening. Och för att icke förstöra den triumf, som jag erfor öfver att hafva undgått som genom ett underverk att blotta mig själf, svarade jag så fogligt det var mig möjligt, att jag var af samma tanke.

Men i samma stund tyckte jag, att den röst inom mig fick rätt, hvilken vid mitt första sammanträffande med Sixten, sagt mig, att min samvaro med honom, skulle gifva mig nyckeln till mitt lifs hemlighet. Ty detta var det, som städse hade stått mellan oss båda som en osynlig skiljevägg, hvilken vi icke kunde komma förbi, detta: att låta sig nöja med de smulor, lifvet bjöd, eller att icke göra det; att foga sig eller icke foga sig; att finna sig till rätta eller att förakta denna fattiga nödfallsutväg. För sin del kunde han detta sista så lätt och naturligt, att han ej ens såg hur omöjligt det var för mig. Inom mig lurade en olycka, så omätlig, att den till och med hindrade mig från att

söka lindring i mina likars sympati, och äfven om jag sade Sixten allt — eller kunde säga honom allt — skulle jag endast vinna, att han kallblodigt reducerade mina ord till den generela erfarenhetens alldaglighet. Det syntes mig, som om denne man första gången hade visat mig, hvad hårdheten i människor verkligen ville säga, och från den dag, då jag stod inför honom med vissheten om, att allt hvad jag drömt mellan oss af förstående och sympati, aldrig hade funnits till, tyckte jag mig kunna datera hela den olycka, hvilken hade släppt sitt tag för en dag, men ännu rufvade öfver mig och aldrig skulle släppa sitt offer. Ty det var samma oförsonliga allt eller intet, som då bragte mig att vända honom ryggen, hvilket nu kom mig att sluta mig inom mig själf mot lifvet och hvad lifvet kunde gifva. Den sorg, han skänkt mig, hade varit en sorg till döden, och den hade dragit andra med sig, som lyckopenningen i en tom börs gör hela börsen full.

Med en kyla, som stod i sällsam kontrast till hela mitt sinnes uppror, betraktade jag denne man, och jag kom ihåg, hvilken häftig antipati han från början ingifvit mig, när jag öfver punschbordet på en ungdomsfest första gången mötte glansen från hans ironiska blick. Denna antipati hade varit så häftig, att jag under åratal undvikit honom, och när omständigheterna sedan förde oss tillsammans, hade jag mangen gång undrat öfver, hvart denna min första känsla tagit

vägen. Ty i djupet af vår natur slumrar denna instinkt mot människor, hvilka skola göra oss det högsta onda eller också mycket godt, och ve oss, om vi slå döförat till för denna röst. Det kostar oss sorger, som äro värre än förlusten af våra käraste, och det högsta onda är att behöfva blygas öfver, hvad vi en gång känt. Med ett hat, som var starkare än jag skulle kunnat känna mot en vän, hvilken beröfvat mig min hustrus kärlek eller stulit min egendom, betraktade jag, medan vi talade om likgiltiga saker, denne man, hvilken stulit min ungdoms guld och gifvit mig falska sedlar i utbyte. Och med en besynnerlig känsla af förakt mot mig själf tänkte jag på, hur nära jag äfven nu varit att för denne man yppa min själs heligaste, ehuru jag hela tiden egentligen vetat, att hvad jag sade, icke hade samma klang i hans öron som ljöd inom mig själf. Jag förstod på samma gång, att det var hans och hans likars pluralitet, som tryckte mig själf ned, gjorde mig omöjlig för världen och skulle sluta med att kasta mig bort bland den stora skräphögen af misslyckade existenser. På ett säreget sätt blandade sig i denna sinnesstämning medvetandet, att jag var afskedad från min plats, och som om han varit orsaken äfven till detta, steg mitt raseri mot honom genom denna tanke, medan jag samtidigt blygdes inför mig själf, att jag kunde afundas honom något så futtigt som hans ställning i lifvet. Och under det att jag

satt så, reste sig bredvid Sixten i min inbillning en annan gestalt, bilden af den ensamme grubblaren, som jag lämnade på Petersburgs aveny. Det föreföll mig, som om jag handlat mot honom, så som en gang Sixten mot mig och på samma gång tyckte jag, att någonstädes på afståndslinien mellan dessa båda låg min egen utvecklings hemlighet. Jag var länkad till dem båda, och i hatet mot den ene och hängifvenheten för den andra fanns både mystiken i och förklaringen af mig själf. Denna tanke släppte mig icke, och när vi gingo hem, föreföll det mig, som om ingenting dunkelt legat däri. Vi skildes efter en tyst promenad in mot staden, och jag lämnade Sixten med den föresatsen att aldrig mera trycka hans hand.

Men dagen därpå talade jag vid min hustru, jag sade henne allt, sade henne, att vi voro utblottade, och att efter endast ett par månader, skulle hvarje dag blifva frågan, hur vi skulle kunna lefva till den nästa. Jag sade henne, att för hennes skull, och för att få henne till min hustru hade jag en gång svikit mig själf och med öppna ögon gått en väg, som syntes mig vara en ginväg att nå henne och lyckan. Jag hade kastat all egen tanke öfver bord och böjt mig — den enda gången i mitt lif — böjt mig för andra. Och hvad hade jag vunnit? Endast det, att jag stod där fattigare, mera utblottad, än om jag aldrig ägt ett lefvebröd att bjuda henne. Jag hade misslyckats

i kompromissens kamp, som var oförenlig med min natur, och jag hade förlyft mig, när jag fann, att hvad jag tagit för en lättnad, var ett ok, tyngre än andra. Ty så mycket var jag ändå värd, att när jag försökte gå den väg, som förestafvas af nödvändigheten, och som alla säga sig kunna gå, då brast jag itu, och jag förlorade i ett slag min talang, min lycka, min spänstighet — allt på samma gång som jag mistade känslan för mig själf.

Allt detta sade jag Mary. Men hvad jag fruktade, inträffade icke. Ty hon blef icke förtviflad. Hon talade hvarken om sig eller barnen, hvarken om framtiden eller näringsbekymmer. Hon såg mig rätt i ansiktet och svarade:

»Allting kommer af sig själft, när jag bara får dig åter, som du en gång var.»

Välsignelse öfver henne!

— — — — — — — — — — — — —

XIX.

Söbyholm november 1891.

Allt är förändradt, och jag är fri. Vi bo på landet, och jag lefver »af literärt arbete». Jag har på länge icke skrifvit om mig själf, och jag har låtit det vara, därför att jag icke behöft det. Tomheten har icke längre setat på vakt vid min hufvudgärd, när jag vaknat, icke följt mig med sin gnagande ångest, när jag gick till hvila. Jag har känt honom vika från min sida, och när jag nu vet, att mitt öde dock blifvit mig öfvermäktigt, är det därför, att så måste ske, icke därför att jag blyges öfver mig själf och hela min tillvaro.

Men jag vill börja från början, och det jag nu skrifver, är bekännelsen af en sjuk man, som vet, att han måste dö.

På en slätt ligger herrgården, omgifven af trädgård och park, en gammal vördnadsvärd herrgård, och stora namn äro hopflätade med dess historia. Här är en tystnad omkring mig, som jag under de

första dagarna hörde vid hvarje steg, jag tog, och här är många mil till Stockholm. Vi reste hit ned första gången på en annons, och när vi gingo in genom de öppna grindarna, föllo aftonsolens strålar öfver byggningens tak, sänkte gårdsplanen i skugga och lyste bland de gamla trädens löfverk. Det föll öfver oss en besynnerlig känsla af stillhet och frid, som om vi första gången hade funnit en plats, hvilken mottog oss som ett hem, och Mary utbrast: »Här måste vi bo.» Som i vår första ungdom grepo vi hvarandras händer, och hand i hand gingo vi långsamt fram emot aftonsolen, hvilken försvann bakom byggnadens fasad. Denna sol, som var mild och varm, dessa långa, svala skuggor, som korsade hvarandra på marken — allt detta minns jag som ett mottagande på denna plats, hvilken blifvit vårt hem. Och när vi gingo omkring i de små, låga rummen, där allt var gammaldags, trångt och föga komfortabelt, men där solen låg in genom de dammiga fönstren, och där dörren till verandan stod öppen, lämnande utsikten fri öfver en plan med stora, lugna linier af träd, bakom hvilka skönjdes i fjärran som ett vänligt öga den mattblå glansen från en stilla insjövik — då föll öfver mig den underliga känslan, att här, i dessa rum, i denna omgifning, hvilken erinrar mig om min barndoms lekar och för med sig något af generationers halft utplånade minnen, här skulle mitt öde utvecklas och fullbordas.

I den stund jag första gången läste dörren om mig och de mina här i vårt hem, hade jag också stängt dörren till hela vårt förflutna lif, och i ensamheten skulle alla de röster komma till orda, hvilka flytt från min sida under det främmande lif, jag lefvat i många år.

Jag kan känna detta ånyo ännu. När jag vill, kan jag sänka mig ned på nytt i denna känsla, att jag liksom kommit mitt eget öde närmare. Men det skrämmer mig icke längre. Det står mig nära som en människa, med hvilken jag är i hemligt förstånd, utan att röja det för någon, och som de gamla egyptierna läto ställa en likkista vid sina gästabud, men dock förmådde att inför dödens anlete hålla glädjen vid lif, så njuter också jag i fulla drag af det lif, som är mig unnadt, och jag frågar icke, om i dag eller i morgon min tysta lycka skall afbrytas. Och jag känner, att detta är lyckan, detta, att utan önskningar eller begär, endast förnimma, huru alla själens dolda krafter ordna sig i melodisk ro, förnimma, hur det som varit splittradt, blir helt, hur ur kaos växer harmoni och under allt detta återfinna den afbrutna trad, som en gång band mitt jag från i dag samman, med hvad som varit.

Och jag vet nu, hur föga jag en gång känt mig själf. Jag trodde mig stark och duglig för världen, jag trodde mig oöm för slag, stark i motgången, lämpad för det lif, som hvirflar genom storstadens labyrint.

Jag trodde allt detta, och som en slagen man ser jag tillbaka pa mitt lifs alla miss räkningar. Jag ser därpå utan bitterhet och utan vrede. Ty i denna omgifning dör hatet af brist på näring, och under dessa gamla träd, hvilka skugga mina ensamma vandringar, hvilar något af de döda generationernas ro, som utplanar all personlig hätskhet. Jag går här och tänker på, att jag en gång trodde mig lefva för nyttan. Slutande hjärtat till för alla de röster, hvilka tillhviskade mig, att jag reducerade min ungdoms bästa förhoppningar, grep jag otåligt det mest närliggande och det enklaste för att finna ett utlopp för den dadlust, hvilken blott ville öfva sina krafter för att bli viss på sig själf. Jag stred för att göra nytta. Jag svärmade för att göra nytta. Jag drömde om nyttan med ett fantasteri, som blott den förälskade kan inlägga i känslan för sin passions föremål. Och jag lät detta mitt svärmeri krympa samman, till dess att det gjorde mig till sämre än en dagaträl, och af fruktan för de stora orden och frasernas idealism genomförde jag reduktionen af alla lifvets värden, till dess att jag tvang mig själf att sätta likhetstecken mellan reformatorns kamplust och den äregirige lycksökarens oppositionsbegär, mellan en älskande kvinnas hängifvenhet och slinkans lättfärdiga beredvillighet, mellan tänkarens ideal och populärfilosofens lilla sträfvan, mellan skaldens drömmar och kåsörens lättantändliga entu-

siasm, mellan stort och smatt, högt och lågt, ondt och godt. Jag tvang mig till att se världen som genom en omvänd kikare, och jag gick, utan att ana det, kompromissens väg, när jag böjde mig själf under förhållanden, som jag tyckte mig ej kunna ändra.

Men inom mig lefde dock något, som var motsatsen till alla teorier. Inom mig lefde, kanske utan att jag visste det, en opposition mot hela denna kälkborgarfilosofi, hvilken jag i mitt hjärta aldrig fattade efter orden. I hela mitt lif hade jag lefvat i motsats mot den, och när jag en enstaka gång sökte rätta mig efter dess föreskrifter, så hade den krossat min natur och bragt mig i en konflikt med mig själf, som jag aldrig skulle kunnat lösa på egen hand. Det var andra makter, som löste den för mig, och det var i dessa makters våld jag var gifven, i samma stund jag satte min fot på den mark, där jag nu byggt mitt hem.

Ty här gingo dagarna på ett helt annat sätt än jag förut under de sista åren sett dem glida mig förbi. De gledo mig icke förbi. De kommo en efter en som en dyrbar gåfva af okända gudomsväisen, och jag tog emot dem, ödmjukt och saktmodigt, tog dem, som de kommo, och lät dem öfva på mig det stillande inflytande, som tiden gör, när den icke tömmes ut i umgänge och förströelser. Det underligaste af allt var, att jag icke hade bott här en dag, förrän det föreföll mig, som om här alltid varit mitt hem.

Den gamla tvåvåningsbyggnaden med sitt höga svarta tak och de runda frontespisfönstren, hvilka se ut, som vore de ditsatta till prydnad eller till lek; själfva detta något för stora tak, som tillkom under den tid, då man byggde rymliga vindar för att kunna förvara alla de förråd, hvilka bristen på kommunikationer gjorde nödvändiga i det hus, där familjen måste kunna öfva gästfrihet eller välgörenhet mot hela den kringliggande trakten; den gamla parken, där höstens färgrika blad gnistra i hela den brunröda, gula och gyllene prakt, som båda den snara förgängelsen; vägarna omkring gården; den härliga tallskogen, hvilken på andra sidan parken reser sig som en mörk kontrast mot löfträdens färgglans — allt detta är mig bekant, som mindes jag det från min barndom, och det ger mig en underlig förnimmelse, när jag tycker mig känna igen det intryck man erfar på platser, hvilka gömma på minnen. Jag går på de raka gångarna under höga träd, från hvilka bladen falla, och min fot trampar på en matta af gulrödt skiftande blad, som knastra när jag går öfver dem. Luften är kylig och klar, ett och annat blad tappar sitt fäste och faller mot jorden, och när det långsamt seglar ned genom luften, träffas det af solens strålar och glänser som en stjärna i sitt fall. Bakom byggnaden ligger en lång smal allé. Där är marken osynlig, emedan träden strött som ett helt tjockt täcke af blad däröfver, och här regna de

fallande bladen ned, när vinden går genom trädens kronor. De böja sig tillsammans, så att de bilda ett hvalf, hvilket glesnar alltmera, lämnar plats för en blå himmel, på hvars midt hänger ett enda hvitt, glänsande moln. Vid slutet af denna gång står en stenbänk under en väldig tall, och tallens grenar äro kraftiga, vridna och energiska, sträcka sina knotiga egendomligt oregelbundna lemmar mot himmelen med en djärf struktur, som erinrar om ekens.

Denna gång minns jag helst, när jag tänker på, hur denna flydda oktober månad hösten kom och begrof sommarens prakt. Aldrig har förgängelsen synts mig så härlig. Aldrig har någon vår synts mig gifva så ljusa löften som dessa klara melankoliska höstdagar. Jag minns, hur träden började skifta på ett alldeles särskildt sätt. Som en kvinna, hvilken kommit i den ålder, då sinnena hetare än i ungdomen bränna och längta i hennes blod, pryder sig med de starkaste färger, för att draga till sig de blickar, hvilka hon fruktar skola glömma henne för att i längtan vändas mot andra eller med resignation taga emot den vinter, som kommer, så syntes mig jorden denna höst pryda sig med en rikedom af färger, som var slösande, öfverlastad, men bedårande rusig i sin rent sinnliga prakt. Färgerna syntes ökas som på trots mot förgängelsen, tilltaga i brutalitet, omärkligt öfverga i mörkare, allt mera sorgmodiga. Det var, som om själfva alstringskraften

eller uppfinningsförmågan tröt, och en morgon låg det frost på marken, och träden sträckte kala grenar mot himmelen. Hela utsikten var förvandlad. Som på en vid slätt, synlig för alla förbigåendes blickar låg gården, naken, beröfvad det hölje af löfverk, som en gång väckt våra hemkänslor, när vi första gången trädde inom dess grind.

Men det underliga var, att vår hemkänsla var ändock icke borta. Som om den varit bofast på detta ställe, utom hvars hägn jag vet, att jag aldrig skall komma, följde den med årstidernas växling och stannade kvar. Med en underlig känsla af hemfrid och harmoni tog jag emot vintern, som nalkades. Kvällarna blefvo långa, och vintern började sitt nordiska, stränga regemente. Luften blef kulen och grå. Novembers rusk och blåst stängde oss inne.

Jag minns från denna tid egentligen eftermiddagarna, då luckorna stängdes. På landtligt vis äro nämligen alla fönstren försedda med luckor, och den stund, då dessa skola stängas, delar liksom min dag i två hälfter. Alltsedan höstens prakt var borta, och naturen visade det ogästvänliga ansikte, som föregår vintern och snön, började jag märka, att något af min gamla oro kom tillbaka. Det var, som om själen så länge vants vid oro och missmod, att den ej längre kunde gå i andra fåror, än dem, hvilka mitt »détraquement» en gång gräft. Men när luckorna stängdes, försvann åter oron. När jag på alla sidor känner mig

omgifven som af fasta väggar, är jag tryggare, och på ett underligt sätt förnimmer jag denna ensamhet med de mina, hvilken intet kan störa, och när regnet strömmar ned öfver de bara träden och i strida bäckar rinner i gårdens rännilar, då går jag ut om aftnarna, och jag väljer till min promenad den sida af byggnaden, där våra fyra rum gå i fil innanför de stängda luckorna. Slutet och tyst ligger det stora huset framför mig, intet ljud hörs utom af regnet, som faller ned, och blåsten, som skakar i trädens grenar. Men på luckorna finnas små runda hål, genom hvilka skenet från de tända lamporna tindrar ut. Som lika många par lysande ögon glänsa de i mörkret. De gifva lif åt den stora byggnaden, kring hvilken mörkret hänger så tjockt, att dess skuggor nästan synas resa sig upp öfver det hopkrympta taket, hvars ås jag icke kan se. Och när jag går här ute, tala de lysande ögonen till mig sitt underliga språk. Ensam vandrar jag fram och åter i mörkret, medan dessa ögon lysa upp mörkret för mina fötter, och ibland tränger ett enstaka ljud ut från de varma rummen. Det är från ett barn, som leker och skrattar högt.

Jag går här, till dess jag blir helt vek om hjärtat. Jag tänker på, att jag är på många mils afstånd från Stockholm, och denna tanke fyller mig med en känsla, som om jag kommit i säkerhet för något ondt. Jag är så långt borta, att jag behöfver

flere timmar för att komma dit, och jag fantiserar öfver hela det lif, som nu går sin gilla gång utan mig, hvari jag förr tog del, och som, till min egen lycka, stötte mig ut ur den krets, där dagens gångbara mynt präglas och få sitt kursvärde bestämdt.

Medan jag tänker därpå, hör jag på afstånd bruset som af ett fjärran vattenfall. Det nalkas, och ljudet växer, till dess att det fyller hela kvällens stillhet öfverröstande regnets plaskande ljud och blåstens rassel i grenarna. Nedanför byggningen ilar snälltåget fram, och en hvitgrå rök tecknar sig mot mörkret som en vältrande massa af hvitt ljus, hvarur lysande gnistor spraka fram. Under loppet af kanske en minut ser jag denna praktfulla syn, hvilken verkar, som om hela nejden vore förvandlad. Jag hör ångpipans utdragna hvissling, när tåget ilar förbi den lilla anhaltstationen nedanför backen, så småningom dör ljudet bort, och det käns, som om alla mänskliga ljud plötsligt tystnat i naturen.

När tåget gick förbi, kände jag som ett minne af den längtan, hvilken ett järnvägståg i fart städse väckt inom mig. Det lockar mig med minnena om stora städer, yppig natur, nya människor, stor konst, lyckliga samkväm och ändlöst svärmeri. Mitt blod brusar, som ville det härma iltågets snabba fart, och när jag hör maskinen, tycker jag, att dess ljud påminner mig om slående jättepulsar. Den blir till en symbol på människokraften, som eröfrar världen

och lägger naturen bunden för sina fötter, och de rullande hvita molnen, hvilka långsamt splittras i mörkret, taga gestalt af ljusa andar, hvilka byta form och försvinna. Men i samma nu minns jag, hvarifrån tåget kom. Jag minns staden, från hvilken jag for, och en ångest griper mig, att jag ännu en gång skulle låta hoppet om människors vänskap och gunst locka mig bort från den vrå, där jag är ensam. Åter vänder jag mig om mot de lysande ögonen, som från den gamla byggnaden se ut i mörkret, och när jag ser dem, känner jag, att de draga mig till sig. Jag går in till de mina, och när jag åter sitter där inne, glömmer jag mörkret utanför, glömmer de tankar, hvilka lockat mig att åter gripa efter skuggor och sken, undrar endast öfver, hur det kan vara möjligt, att jag i ett främmande hus erfar en så oblandad hemkänsla.

Och när barnen gått till ro, sitter min hustru vid pianot och sjunger. Hennes röst fyller med mjuk och varm klang hela rummet, och hennes sång väcker minnen, tankar och drömmar. Det är en gammal rysk visa: »Kära moder, sy ej på den röda sarafan». Jag minns, att jag hört, att sarafanen är en röd mössa, hvilken den ryska bondflickan bär som brud, och att sången är en dialog mellan den gamla modern och den unga dottern. »Äfven jag har dansat, älskat såsom du, nu min röst har tystnat, jag är gammal nu.» De enkla orden nå mitt öra med en förunderlig klang, jag har

aldrig kunnat höra dem utan med tårade ögon. Som i en dröm minns jag de känslor, hvilka jag en gång hyst mot min hustru. Jag minns, att jag känt hat emot henne. Gåtfullt som lifvet själft synes mig detta minne. Utan att hon vet det, betraktar jag hennes gestalt, som böjer sig under sången. Jag tycker, att vi redan äro två gamla, att vi nått den dröm, hvilken Mary en gång hviskade till mig som den högsta lycka: att få åldras tillsammans. Jag tycker, att lifvet omärkligt fört oss årtionden fram, och öfver hvad som skilde oss åt för endast några månader sedan, hvilar den djupa glömskan.

Men som jag sitter så och betraktar henne, slutar hon sången, vänder sig om och frågar:

»Hvarför ser du på mig?

»Hur vet du, att jag sett på dig?»

»Jag kände det,» svarar hon.

Jag sluter ögonen och ryser af lycka, vid tanken på, att jag äger henne så helt, att min tanke, utan att veta det, fångar hennes. Och jag undrar, om hon eller jag skall draga den andra med sig i döden.

XX.

Den 17 november 1891.

Åter sitter jag ensam och skrifver, allt som tankarna gå, och liksom på afstånd hör jag ljudet af en oro, hvilken jag trodde för alltid lämnat mig. Eller om jag ej trodde det, så hade jag åtminstone hoppats något dylikt. Men den oro, jag tycker mig höra på afstånd, har något gemensamt med bullret af ett lokomotiv. Den tillväxer, kommer mig liksom närmare. Jag känner det ibland, som om den endast slumrade och inom kort skulle vakna upp inom mig med förnyad styrka.

Bredvid mig sitter på golfvet barnens lekkamrat, familjens nya vän och allas bortskämda gunstling, en svart dogg. Med ena örat sträckt uppåt, det andra hängande slappt ned betraktar han mig och synes med sina underliga ögon följa mitt arbete, som anade han meningen med en sysselsättning, hvilken han, om djuren i öfrigt ha någon så invecklad uppfattning, sannolikt

skulle anse för öfvernaturlig. Jag är nämligen alldeles af den författares åsikt, hvilken säger, att hundens tillgifvenhet för människan är att förlikna vid människans religiösa känsla af ett högre väsen. Jag har hyst denna åsikt så länge, att jag skulle sörja öfver att ej vara den första, som uttalat den, ifall jag öfver hufvud hade kvar någon literär ärelystnad. Men hvem som nu har uppfunnit tanken eller uttalat den, säkert är, att jag tror den vara sann, och det är lika platt att göra sig löjlig öfver hundens tillgifvenhet för människan och kalla den för kryperi, som hvad det är misslyckadt att kalla religionen för vidskepelse. Båda dessa resonnemang bero på en sinnesförfattning, hvilken ej kan se på mänskliga förhållanden utan att tänka på beräkning. Det beror på den stora missuppfattningen, att man visar någon öfverlägsenhet genom att vara kritisk, d. v. s. grina åt allting. Det är lätt att på den vägen lyckas inbilla intelligenssnobbar utan hufvud, att man är en sju h—s karl. Men om en människa är religiös eller icke, utgör ändå det väsentligaste, som skiljer människa ifrån människa. Det är också den högre eller lägre graden af religiositet, som skiljer hund ifrån hund.

Jag tror alltså på hundens förmåga af religiositet, och jag går in på att vara gud i förhållande till min hund. Intensiteten af hela hans så att säga person ligger i graden af hans hängifvenhet för mig, samt

i synnerhet i hans villighet att böja sig under den högre makten, och jag betviflar icke, att just när han sitter och betraktar mig, som han nu gör, är han sysselsatt med att odla sin själs förmåga af religiositet. Han behöfver icke ens något bevis för min existens. Han tror ända, och han lyder blindt. Men det är icke detta, som fäster mig vid honom. Det är något annat, något obeskrifligt, något som jag nästan tvekar att nedskrifva. Detta djur, som jag kan tukta och befalla efter min önskan, har något af *en individ för sig*, som jag aldrig förr iakttagit hos ett djur. Jag tycker, att när jag betraktar hans underliga ansikte med den skarpa raden af tänder, som sticker fram mot öfverläppen, den korta, trubbiga nosen, och den robusta bringan, som tyder på ovanlig kraft, får jag ett intryck af hans karaktär, som nästan är skrämmande. Men ögonen motsäga allt det öfriga. De äro sorgmodiga, bedjande och blida. När jag ser honom sitta och se på mig som nu, kommer jag besynnerligt nog att tänka på ett ord af Ibsen:

> Den Gud vil slaa i Lifvets Strid,
> ham gør Han først til Individ.

Jag kan ej låta bli att tänka på de människor, hvilka lifvet redan från födelsen påtryckt något visst, som jag skulle vilja kalla för ödets tragiska märke. Hur ofta har jag icke lagt märke till detta i lifvet! Hur ofta har jag icke, när jag kommit i

beröring med en person, haft detta rent mystiska intryck, att han eller hon är förutbestämd till ett öde, som icke är det vanliga? Detta intryck har något på en gång luftigt och tungt, det är omöjligt att precisera, men det verkar som beklämning. Det följer en sådan person i ord och handlingar, i hans hela väsen, denna obestämda förnimmelse af en olycka, till hvilken han inom sig bär fröet, och som han ej kan undga. Det är, som omgåfves en dylik människa af en särskild atmosfer, och det har fallit mig in, att just sådana personer för mig ägt den största lockelsen.

Men jag hade aldrig trott, att jag skulle kunna hysa en sådan känsla för ett djur, och dock finner jag icke på något sätt denna tanke ägnad att väcka löje. I den grad synes mig denna dogg vara en individ, att jag formligen respekterar hans egenheter, respekterar honom just därför att han icke är lik alla andra. Han är besvärlig, min vän Don, ty han är svår att uppfostra, och han gör strängt taget ungefär hvad han vill. Han är en herrenatur, och för så vidt svarar han bra till sitt namn. Och jag tror, att jag tycker bäst om honom, därför att han är mig så tillgifven, utan att helt och hållet böja sig för min vilja.

Han har t. ex. fått klart för sig, att det är hans rättighet att ligga i min soffa. När jag med milda ord försöker öfvertyga honom om det olämpliga häruti, stöter jag därför på det bestämdaste motstånd. Han

ligger stilla och bara ser på mig, som om han undrade, om det verkligen kan vara mitt allvar att vilja göra honom en så stor sorg. Ledd af den bornerade uppfattningen, att vi böra inverka korrigerande på våra närmaste, tog jag en käpp och gaf honom en ordentlig afbasning. Då undvek han mig i två dagar. Han kom, när jag lockade honom, men gick icke till mig frivilligt. Och han betraktade mig med blickar, hvari jag tydligt kunde läsa, att han var sårad på den punkt, där jag själf är mest ömtålig. Han kände nämligen, att jag varit orättvis, och därför var han mig gramse. Det var, som om han betviflat min egenskap af högre väsen. Jag glömmer aldrig den blick, med hvilken han betraktade mig, när jag höjde käppen, aldrig det uttryck af inbitet misstroende och hård oåtkomlighet, hvarmed han sedan kunde sitta och se på mig, när jag försökte att godtgöra mitt misstag. Jag hade behandlat honom som en vanlig hund, och detta grämde mig med verkliga samvetskval.

Det hände ett par gånger till, att jag slog honom. Det var för sådana förseelser, för hvilka man i allmänhet agar en hund. Det gällde i synnerhet hans sympatier och antipatier. Dessa äro hos denna märkvärdiga hund utpräglade på ett sätt, som man endast sällan möter hos förnämt utvecklade människor. Utan yttre anledning blossar hans antipati upp, och han glömmer aldrig en vänlighet. Båda dessa drifter synas

okuHiga hos honom, och han ser ibland ut, som visste han det själf. Ingenting kan jämföras med den hängifvenhet, han visar min äldste gosse. När Don en höstafton kom i huset — han anskaffades nämligen på en gång som gårdvar och sällskap — vågade vi ej släppa honom lös, emedan vi fruktade, att han skulle lämna oss. Ingen hade tid att valla hunden, och han skulle hafva varit dömd att hållas instängd, om ej gossen varit. När han hörde Don sitta vid dörren och gnälla af oro, bad han att få gå med honom, och han fick leda honom omkring i parken i ett koppel. I timtal gingo de båda omkring i parken, gossen pratade hela tiden, gaf hunden de ömmaste smeknamn, och ibland satte han sig på en sten, tog utan fruktan det grinande hufvudet mellan sina händer, och lutade sin kind mot hans fuktiga nos. Sedan dess lyder Don ingen så som gossen, och när en annan gosse här om dagen försökte att leka något hårdhändt med min, kastade sig Don emellan och hade utan tvifvel vållat en olycka, om icke jag kommit. När gossen somnar, sitter Don bredvid hans säng, och om han är ensam, hoppar han upp i sängen och lägger sig med det breda hufvudet lutadt mot den lilla, smala handen.

Men Don hatar också, och han hatar på instinkt. Denna känsla är outrotlig hos honom och uppträder sällan. Det är barnens skomakare och flickan, som kommer med mjölk, mot hvilka hans vrede vändt

sig, och visar sig någon af dessa individer, då rullar hans skall genom hela huset. Han blir mordisk, ögonen och tänderna glänsa, gapet lyser rödt bakom hans svarta läppar, och han blir lik en neger i raseri. Tre gånger slog jag honom inom loppet af en timme för att hindra honom att bita skomakaren, tre gånger tog han stryk, och tre gånger störtade han fram mot den darrande mannen för att gripa honom i strupen. Han är oaktsam om sig själf, han skyr intet, kan ingenting dämpa, hans hänsynslöshet är otrolig.

Men i sin glädje har han alltid något rörande, som om han blott händelsevis kunde våga att njuta. Och om jag nu lockar honom till mig, skall han krypa upp, så långt han kommer i mitt knä, sticka hufvudet in under min arm, och medan jag sakta smeker hans hufvud, suckar han som en olycklig människa, hvilken njuter af godhet. Han kan stå så, hur länge som helst. När jag till sist skjuter honom undan, får hans blick ett sorgset uttryck, som kände han sig besviken, eller som om han trodde, att jag likgiltigt stött honom bort. Och när han då lägger sig ned vid mina fötter, suckar han, men helt annorlunda mot förut.

På ett sätt, som jag ej kan förklara, väcker detta djur min medkänsla, och det har händt mig att betrakta honom med ett slag undran, som grubblade jag öfver »des Pudels Kern».

XXI.

Den 14 december 1891.

När man lefver starkt, kommer gärna allt, som är hvardagligt, obetydligt och smått, att träda i bakgrunden, och jag glömde här ute, att jag behöfde penningar för att lefva. Jag skref, som tankarna ingåfvo mig. Jag hade öfversatt en bok, mottagit mitt honorar, och penningarna voro nästan förbrukade, när min hustru en dag påminde mig om julen. Minnet af ett begånget illdåd, som en människa i åratal lyckats dölja, kan icke vakna upp i denna människas hjärta med en mera förtviflad ångest och kraft, än hvad minnet af alla mina pinsamma tankar från den förgångna julen nu vaknade inom mig. Och mitt ödmjuka begär att godtgöra den orätt, hvilken ingen visste, att jag tillfogat någon, blandades med den bittra känslan, att jag afskurit mina möjligheter att godtgöra genom att åter försjunka i mig själf.

Jag minns, att min hustru sökte hindra mig, när jag sade mig vilja resa till Stockholm. Jag minns också, att den tanken flög igenom mig, att jag med denna resa på ett särskildt sätt gick mitt eget fördärf till mötes. Hela den fasa, som jag flytt, alla mina tunga tankar, all den förvirring, som åren dragit öfver mig, syntes resa sig vid synranden, som ett botande moln. Men liksom seglaren ej låter varna sig af dem, hvilka vilja hålla honom kvar på stranden, emedan han lockas och drages just af det element, som skall blifva honom öfvermäktigt, så drogs och lockades också jag af begäret att återse dessa platser, trampa dessa gator, där jag haft det så ondt och så godt. Jag trodde, att det var barnens glada förhoppningar om julljus och julgäfvor, som drefvo mig bort! Jag trodde, att det var begäret att skaffa oss alla en god jul. Men jag vet nu, att det innerst var mitt begär att blott komma tillbaka, som en afton helt plötsligt förmådde mig fatta det ödesdigra beslutet att resa samma kväll. Jag vet, att det var den stora staden, som drog mig, hela min gamla olycka, som med oemotståndlig kraft lockade mig tillbaka i sin öppna, kyliga famn.

Jag ser ännu min Mary, när hon stod på tröskeln till vårt hem, och nickade ett sista farväl genom den öppna dörren. Ljuset från förstugan föll omkring hennes hufvud och gestalt, och jag hade sett på hennes ansikte, hört på klangen i hennes röst,

att hennes aning var vaken, och att hon lät mig gå, endast därför att hon ej kunde hålla mig kvar. Det flög igenom min själ som ett minne. Det var minnet af det ögonblick, då jag skildes från Reinhold på Petersburgs aveny, och jag kom ihåg, att jag en gång själf skrifvit ned den tanken, att så skulle kanske Mary också stå en dag och se mig gå min egen väg, utan att kunna hejda, hvad som ändå måste ske. Jag behöll detta intryck, men jag gick ändå, och när jag satt i vaggonen och hörde samma ljud af slående jättepulsar, hvilka jag så ofta hört från min gård, var det, som om det förgångna brutit igenom den tunna hinna, hvilken börjat växa öfver gamla sår, och jag kände på nytt denna olidliga värk, hvilken borrar i bröstet och tvingar tankarna att utan hvila spinna på den ändlösa tanketråden från förr.

Jag kunde icke sofva, låg vaken i kupén och kände, hur jag fördes fram mot min bestämmelseort, där jag icke längre förstod, hvad jag skulle uträtta. Och medan maskinen drog mig allt närmare mitt mål, spelade tankarna inom mig, och jag såg åter mitt eget lif stelna och förfrysa. Jag kände dimman tätna omkring mig, och jag tyckte att det var mot den, jag for, medan tankarna gycklade med fantasier och minnets bilder.

På gården rider en ryttare, han bär svärd vid sidan, och plymer vaja från hans hjälm. I ena handen håller han hästens

betsel, och med den andra låter han piskan hvina öfver springarens länd. Ryttaren är en liten pilt, och den häst han rider, är en käpp af trä, svärdet är en leksakssabel, plymen är en tuppfjäder, och det är hans egna små fötter, som sätta den ädla gångaren i galopp. Men aldrig har en riddare burit på stoltare lyckodrömmar, när han från hemmets dal styrde kosan ut i den lockande världen. Aldrig har han känt lifligare den hänförande känslan af att storma fram öfver ängar och stängsel, aldrig har han drömt större drömmar än denne lille pilt, hvilken leker med bragder, medan hans kind glöder af den längtan, som han ej kan yppa för andra, utan att blifva beledd. Från fönstret följer honom en moders öga, och hon ler åt hans lek, emedan hon ej vet, hvad lekens dröm en gang skall kosta den lille.

Han vet det ej heller. Ty när han blir stor, bor drömmen kvar i hans hjärta. Den har fått en annan omklädnad, andra syften, andra mål. Men den följer honom genom lifvet, och han gömmer den i sitt hjärta, han hör dess stämma under storstadens äflan och larm, leende sitter den kvar i hans bröst och tröstar honom, när lifvet tuktar. Och pilten, som blifvit stor, blickar inåt i sig själf, och han känner igen den barnadröm, som är hans egen, och hvilken i grund och botten är den samma, som när en käpp, en leksakssabel och en tuppfjäder gåfvo honom ridtens fart och

bragdens segerrus. Han kan glömma denna dröm, han kan tro sig hafva glömt den. Men den lämnar honom aldrig. Midt i lifvets tyngsta enahanda skall den, då han minst anar det, bryta fram ur hans inre. Kan han icke döda denna dröm, skall den sluta med att döda honom, och han skall sjunka samman under dess tyngd, medan i hans öra ännu ljuder ekot af gamla sägner, i hvilka sagan blef sanning, drömmen verklighet, det omöjliga möjligt. — —

Jag rycktes ur mina tankar, först genom att tåget stannade vid Centralstationen, och med en pinsam känsla väcktes jag till erinring om, hvarför jag kommit dit. Jag skulle skaffa mynt, och jag fingrade med oro på de papper, som lågo i min öfverrocksficka: manuskript, hvilka skulle förvandlas i pengar. Jag hade ej tid längre till grubbel. Jag kunde ej samla mina tankar. Med hjärtat sammansnördt af en obestämd aning af motgång och tyngd, kom jag ut på den öppna planen, och spårvagnens skarpa ringning plågade mina öron. Jag visste blott, att jag skulle falbjuda spillrorna af ett författarskap, som jag icke längre aktade själf, söka plats i tidningar och tidskrifter för dessa utkast, hvilka aldrig skulle forma sig till ett helt arbete.

Jag gick ur hus i hus, och jag stålsatte mig. Att mina alster ej längre skulle mottagas med begärlighet, visste jag. Men aldrig hade jag trott, att det skulle kännas så svårt att bara tala om dem. Aldrig

förr har jag vetat, hur bristen på själftillit meddelar sig åt andra som misstro. Jag kände mig som en tiggare, hvilken gick från dörr till dörr. Jag gjorde våld på min person. Jag sökte människor, hvilkas blotta stämma jag förr icke skulle kunnat fördraga, talade till dem med den känslan, att jag förnedrade mig själf, log och konverserade, mekaniskt och utan sammanhang med allt det, som hela tiden bullrade inom mig. Och jag strödde kring den stora staden dessa små manuskript, hvilka jag letat fram för att kunna försona min synd mot den sista julen. Hela tiden var jag i ett sinnesuppror, som jag icke kan beskrifva. Jag såg medlidsamma smålöjen, i hvilka jag tyckte mig läsa hån, mottog knappa handtryckningar och vårdslösa hälsningar, möttes af halfva afslag, hvilka jag låtsade mig icke höra, och fördrog förebråelser för literära synder utan att blinka. Jag vet ej, om allt detta var verkligt. Men jag såg och kände det så, och hela tiden bars jag uppe af min pliktkänsla, att jag måste underkasta mig allt, emedan Mary satt hemma med barnen och väntade på julglädje och bröd. Jag måste försöka allt, emedan jag var skyldig dem att förödmjuka mig. Det låg som en botgöring däri. Jag gick hela förmiddagen omkring, och när jag ej längre hade ett enda skrifvet pappersark igen, då slog det mig först, att jag öfver allt fått lämna min adress, och att jag ingenstädes kunde få svar förrän om en vecka.

Jag vet icke, hvilken besynnerlig blindhet, som hela denna dag behärskat mig. Ty jag borde ju hafva vetat detta på förhand. Det var ju en sak, som föll af sig själf. Jag måtte hafva ledts af den fantastiska tron, att kom jag bara själf, skulle ett tillfälle yppas, en möjlighet visa sig. En slump, en lyckträff skulle skaffa mig, hvad jag behöfde. Och när jag for hemifrån, hade jag ledts af den dåraktiga inbillningen, att ett gynnsamt ögonblick eljest skulle gå mig ur händerna. Nu slog mig denna visshet, att dagen var nära förbi, och att jag skulle få fara hem, tomhändt som jag kom. Jag var nära att gråta af förtviflan, och jag sökte i mitt minne för att finna en person, till hvilken jag kunde vända mig för att bedja om hjälp. Jag föll ihop af trötthet, och jag var i den grad utblottad på motståndskraft, att ingenting längre kunde förefalla mig motbjudande. Med en känsla af fullständig apati erinrade jag mig i detta ögonblick Sixten, och jag beslöt mig för att vända mig till honom. Det var mig lättare än med någon annan. Han hade en gång varit min vän liksom jag hans, och jag visste, att han icke skulle säga nej.

Det hade regnat och snöat hela dagen, och öfver Stockholm låg denna ohyggliga atmosfer af slask och rusk, som gör dess fysionomi nästan hemsk. När jag steg in i spårvagnen, trängdes jag där med denna publik, hvilken kommer på ovädersdagar.

Det är människor, som eljest ej pläga aka i spårvagn, fina damer, som icke kunnat få en droska, och fattiga individer, som krupit under tak för att slippa frysa. Jag satt bredvid en medelålders arbetarhustru, som bar på en kruka och drog sin våta dräkt omkring sig för att ej genera sina grannar, och hennes trötta och förgrämda ansiktsuttryck blef mig sympatiskt. Jag tänkte på henne, när jag såg passagerarna, hvilka rysande af köld och drypande af vatten gingo ut och in, och det föreföll mig, som om jag någonstädes förr sett denna syn i min fantasi. Hvad var det för en idéassociation, hvilken plötsligt förvandlade denna lilla del af världen till bilden af en hel tid? Trötta på sig självfva och skyende hvarandra, gingo människorna in och satte sig, höga och låga, sida vid sida. De bekymrade sig blott om sin egen plats, och de betraktade med ovilja de stående, hvilka trängdes mot deras ben, och fran hvilkas kläder vattnet droppade öfver de sittande. Tioöringen gaf tillträde till denna tarfliga fristad, tioöringen gjorde alla lika, och det såg ut, som om alla hade lika ondt af detta penningens jämlikhetskraf. Utanför gingo de, som icke kunde få plats, ehuru de voro villiga att betala lösepenningen, och där gingo ännu flera, hvilka måste stanna utanför, därför att lösepenningen fattades dem. Jag visste icke själf, om jag sympatiserade mest med den ene eller med den andre. Men jag fäste min blick vid

en trasig individ, som stod på plattformen, och som konduktören hindrade att komma in. Det fanns alltså något mera, som var afgörande, än endast tioöringen. Och den, som afgjorde, var en man i uniform. Denne man hatade jag af instinkt, och jag gjorde i fantasin upp den tanken, att han hade kanske en gång som barn lekt med den trasige schåaren på plattformen. Han hade förstått att krypa, att gå fram öfver andra, att skaffa sig en uniform, och han ansåg det säkert som lifvets gång, när han tvang sin förra kamrat att stå ute i regnet, därför att hans kläder voro trasiga.

Jag tänkte ännu härpå, när jag knackade på Sixtens dörr, och jag drog ett andetag af lättnad, när hans röst berättade mig, att han var hemma. Hela tiden hade jag förföljts af den tanken, att olyckan skulle stå vid min sida och hindra mig i detta mitt sista försök. När jag steg in, var det, som ödet sparat mig sitt värsta slag, och jag sade honom allt, så som jag förut hade tänkt mig det. Med giriga ögon följde jag hans hand, när han skref ut en anvisning, och jag måste göra våld på mig för att ej slita den ur hans hand, så att jag fick se summan. Den var stor, hundra kronor, jag kände, hur spänningen öfvergaf mig, och jag blef nästan lugn. Men mest grep det mig, att han var vänlig. Som om han tänkt på, att jag kunde behöfva vänlighet, bad han mig sitta en stund, och när jag ej lydde hans anmaning, var det där-

för, att om jag det hade gjort, skulle jag hafva brustit i gråt och talat till honom, som jag under åratal icke talat till någon — utom till en. Jag reste mig upp för att gå, och när jag tog honom i hand, visste jag, att det var ett afsked.

Det föll mig aldrig in att dröja längre i staden. Det var bara en sak, som oroade mig, att jag ej kunde komma bort förrän med nattåget. Jag lyfte i sista minuten mina penningar på banken, och jag kände mig förskräckt för ensamheten och sysslolösheten i den stora staden. Jag åt middag och såg middagsgästerna trängas i den upplysta salen. Jag gick ut på gatorna, gick där fram och åter, medan gasen tändes, gick där ännu, när gatorna började fyllas med folk, som strömmade samman till förlustelselokalerna. Och jag gick ned till stationen så tidigt, att jag fick vänta en half timme i väntsalen.

Hela tiden erfor jag endast ett dödt lugn, som en människa, hvilken står utom alltsammans. Det var mig ofattbart, att i allt detta hade också jag en gång tagit del. Men knappt hade kupédörren stängts omkring mig, förrän dagens alla, äfven de minsta, händelser återkommo i min hjärna. De växte till jättelika töckengestalter, som förvirrade mig, och jag tyckte, att jag som svennen i sagan suttit hos trollen i ett år och nu vände hem som en förhäxad. Jag hade två medpassagerare, och det plågade mig mest, att jag icke fick vara ensam med

mina tankar. Under de första timmarna satt jag hopkrupen i mitt hörn och vågade icke se upp. Men när jag till sist gjorde det, kom jag i ett uppror, som fyllde mig med skräck. Min hjärna brände som i feber, blodet stockade sig kring hjärtat, och det kändes, som om allting på en gång snurrade rundt och stod stilla. Jag trodde, att jag hade skrikit högt af ångest, och jag stirrade med förvåning på de båda andras lugna ansikten, hvilka syntes gäcka min oro. Jag tyckte, att alla fogar någonstädes i min hjärna eller i mitt hjärta hade brustit, som om blodet utan styrsel forsade fram och åter i min kropp, senorna slappades och knöto sig igen vid musklernas onaturliga sammandragning, benen i min kropp ville tränga sig ut genom huden, och min hjärna brann af en underjordisk eld, som skulle glödga igenom till ytan och spränga mina ögon ur sina hålor. Och på samma gång kände jag, som om en kall hand fattat min och tryckt mig ned med det järngrepp, som ingen motstår.

Med ett sista instinktlikt försök att vinna välde öfver mig själf, höll jag tillbaka hvarje ljud, som ville tränga öfver mina läppar. Jag hörde, att jag blef tilltalad, men jag svarade ej. Ty jag trodde, att om jag hade öppnat min mun, skulle den hafva utstött ett medvetslöst, onaturligt tjut af smärta. Jag hade begär efter att öppna dörren till kupén och i vånda kasta mig ut. Jag knöt händerna i ångest

och väntade i hvarje ögonblick få se mig själf utföra denna vanvettiga handling. Och hela tiden visste jag, att nu hade *det* ändå fått öfvertaget. Nu var jag i *dess* våld. Ty jag hade återsett, hvad jag ej borde, gått på vägar, där hvarje vrå talade om mitt forna elände. Och det hade gripit mig ånyo, slagit sina järnklor i mitt kött och ämnade behålla sitt byte. Omedvetet hade jag med själfva luften, med den atmosfer, hvilken omgaf människorna, med hvarje steg, jag tog på dessa gator, hvilka jag trampat i dödskänsla och förtviflan, kommit tillbaka till mig själf, sådan jag var, innan jag vände min fot från den stora staden. Jag tyckte, att hela tiden hade jag gått kvar bland dess buller och larm, och som en jättepolyp sträckte den ut klibbiga armar för att nå mig och hålla mig kvar. När jag aftonen förut flytt hemifrån, flydde jag endast mig själf, men när jag kom hem, var jag densamma, som innan isen började smälta kring mitt hjärta, och med förtviflan tänkte jag på, att min hustrus stumma blick sagt mig sin aning och sagt sant, när jag gick ifrån henne.

Nu var jag ensam på allvar, och ingen återgång var möjlig. Jag visste det, och jag visste, att vanvettet arbetade i mitt blod. Jag steg af vid stationen, men jag vågade icke gå hem. I timmar gick jag på afstånd från byggnaden och väntade pa, att de lysande ögonen från sängkammarens stängda luckor skulle slockna. Men med

klart sken brunno de genom natten, och till sist blef jag så trött, att jag gick fram till förstugudörren och knackade på.

Men innan jag knackat på, hade Don länge sedan skällt, och min hustru öppnade dörren, i samma stund jag rörde den med min hand. Jag vek tillbaka, skrämd af att se henne vaken. Men hon nickade blott emot mig och sade, att hon sett mig gå under träden och förstått, att jag behöfde vara ensam. Jag svarade ej, tryckte blott hennes hand till svar, och med vacklande steg skred jag öfver tröskeln.

Don reste sig upp emot mig, borrade hufvudet in i mina kläder och gnällde af glädje. Jag tyckte, att han tjöt som inför ett lik.

XXII.

Den 3 januari 1892.

Jag vet nu att det måste ske. En skall dö, på det att många måga lefva, och jag kan ej lämna åt min hustru en dåre att sköta. Jag vill ej se hennes ansikte förvridas af afsky, när hon vänder det emot mitt. Jag härdar icke heller ut med att känna mig själf förnedras till andras medömkan. Jag vet alltsedan nyårsnatten, att vanvettet skall omhölja mig, om jag ej själf griper mitt eget ödes roder och handlar. Jag trodde förr, att jag icke kunde. Nu vet jag, att jag kan.

Heliga nyårsnatt, som ringer nya förhoppningar in öfver människors barn. Heliga tolfslag i natten, som begrafver det förgångnas sorg, grämelse, missräkning och förtviflan. Alltid har jag setat vaken, när detta klockslag föll för att få lefva med den stund, då det gamla året dör. Jag har setat i vänners rund, då vi tysta och med glasen i hand rest oss från våra platser

och stumma hälsat det nya året. Jag har setat vid min hustrus sida och med hennes hand i min känt det nya året komma och det gamla året gå. Jag har setat ensam i mitt rum med min klocka på bordet, och medan tankarna sysslat med godt och ondt, från det som varit, hafva mina ögon följt visarens gang. Och aldrig har detta klockslag klingat utan att gifva eko i min själ. Aldrig har jag vetat, att denna stund var inne, utan att erfara denna namnlösa känsla af tidernas stämma, som med ljusa och mörka varsel fyllt mitt bröst.

Ute i salen hänger högst uppe vid panelen ett gammalt väggur. Det blef mitt efter den dag, då jag såg min faders ögon slockna i döden. När jag då satt vid hans bädd och tigande lyssnade på sorgeljuden omkring mig, då drogs jag första gången af döden, och jag tänkte på, att den första af oss, som skulle följa honom kanske var jag. Ingen af mina närmaste har ännu gått den väg, som han gick, men på min vägg knäpper det gamla uret sina sakta slag. Det slår långsamt och med pauser, som vållade hvarje nytt klockslag det en ansträngning, ungefär som när en sjuk har tungt att draga andan. Sedan jag blef äldre, har jag alltid haft en besynnerlig känsla gent emot detta ur. Jag tycker, att jag på dess tafla kan läsa mitt eget lif i minuter. Ty uret är äldre än jag. Det har knäppt takten till min barndoms lekar, till min ungdoms sträfvan och drömmar,

det har mätt ut åt mig hela min lycka och hela min sorg, som det under skolaren mätte lekens och arbetets timmar, och det finns icke en ställning, som dessa visare kunna intaga, hvilken jag icke igenkänner, och som icke minner mig om minuter, hvilka när de gingo förbi, kanske syntes mig utan värde.

Allt buller har tystnat i huset, ljusen äro släckta, endast i mitt rum och sängkammaren brinna ensamma lampor. Mary har gått till hvila, och med hennes hand i min sitter jag vid bädden. Vi tala icke, men som stigande och fallande vågor omsväfvar oss känslan, att det nya året skall komma. Minnena stiga upp inom oss, och vi tala ord, som efteråt lefva kvar inom mig endast med minnet af en vek klang, hvars mening jag icke kan erinra. Jag väntar på något af den underbara känsla, hvilken vid detta tillfälle alltid plägat fylla min själ. Jag hör den sakta knäppningen i uret, hvilken betyder, att snart skall timmen slå. Men känslan vill icke infinna sig. Som med ängslan letar jag därefter, men jag kan icke finna den. Jag ser på min hustrus anlete, som vändt emot mig hvilar mot kudden, och jag undrar, om hon kan se på mig, att jag ingenting känner. De tolf slagen ljuda mildt och darrande, nästan tvekande, och när de tystnat, böjer jag mig ned och kysser Marys mun. Omfattande hvarandra, tala vi varma och milda ord, till dess att jag känner, hur det skymmer

för min blick, och med samma känsla, som när jag var barn, och min mor läste aftonbönen med mig vid min säng, går jag in för att kläda af mig.

Det faller öfver mig en besynnerlig ro, som hvarken är varm eller kall, endast full af den känslan, att ingenting mera kan hända mig. Luckorna stänga för fönstren, och midvintersnatten släpper icke en skiftning af dager genom deras runda hål. Jag tänder mitt ljus och släcker lampan, och med staken i hand stannar jag mekaniskt i salen och kastar en blick på den gamla klockan, som ville jag se dess första rund kring urtaflan på det nya året.

Men plötsligt stod jag stilla, och en rysning gick genom hela min kropp. Jag gjorde ett försök att bortförklara den eller lugna mig själf med ett förnuftsskäl. Jag behöfde det ej. Ty hvad jag såg, oroade mig icke. Det endast slöt sig som ett nytt led i den serie, hvilken fullbordade min egen visshet. Och som om jag lugnt och oförfäradt sett mitt eget öde i ansiktet, betraktade jag de svarta visarna, som stannat. Jag höll min egen klocka i handen, och jag visste, att öfverallt utom här var en timme förbi af det år, som hälsades med jubel af alla dem, hvilket det gamla svikit. Men den gamla klocka, som mätt mitt lifs sekunder, innan jag själf ännu sett dagen, hade ej hunnit öfver det nya årets första timme; jag nickade till den en hälsning

som af hemligt samförstånd, och gick in till min hustru.

Hon såg på mig och frågade, hvarför jag dröjt i salen. Och då jag icke svarade, fortfor hon:

»Jag har icke hört klockan slå ett.»

Jag spratt till, och ur stånd att kunna tillbakahålla mina egna ord, svarade jag:

»Det är bara vår klocka, som icke slagit.»

Mary frågade icke mera. Men när vi släckte ljuset, kände jag, hur hon tog min hand, och jag hörde, att hon grät i mörkret.

* * *

Underliga dagar, då allt synes få betydelse, allt synes väfva sig samman med ödets hemliga trådar, då all blygsel för egen svaghet eller tanke på barnslighet försvinner, då gammal vidskepelse och öfvertro slår upp med glansen af hemska spökelser och som irrbloss lockar våra tankar ut på gungande fly. Det är döden, som kommer mig allt närmare. Det är döden, som hviskar mig i örat, att jag är hans. Jag vet icke längre, om jag vill undfly honom, eller om jag vill söka honom. Jag vet att intetdera behöfs. Ty hvad som skall ske, sker. Om jag föres af tvång eller af min egen vilja, vet jag ej heller. Men allt hvad af lif, önskan, vilja, drömmar och förhoppningar finns, är i detta nu så tyst och dock så

vaket, det är, som om jag såge mitt eget lif, det som är, och det som varit. Och när jag ser omkring mig andra människor, är det blott för att i hvarje ögonblick säga dem farväl.

Vi hade gäster på nyårsdagen. Mary hade bedt dem komma, tror jag, emedan hon hoppades, att det skulle göra mig godt att se mig ihågkommen af vänner. Och det blef en underlig dag. Stämningen steg under middagen, blef något af den varma glädje, som kommer med barnkänslor, lockar sång och skratt på allas läppar, drager barnen in i de fullvuxnas krets och ger luft åt det behof af glädje, som nordbon endast sällan släpper fullständigt lös. Mary gick ibland oss, så lycklig som jag icke sett henne på länge. Hon aktade sig för att låta mig märka, att hon trodde sig hafva gifvit mig ett af dessa prof på kärlek, hvilka öppna hjärtan och ingifva ljusa förhoppningar. Men när jag efter middagen tryckte hennes hand, var den varm och mjuk, som om hängifvenheten för mig strömmat genom alla hennes lemmar, och jag förstod, hur hon menade, utan att minnas det fruktlösa i hennes sträfvan. Sällskapet, glädjen, stojet och känslan af den värme, som från andra liksom omgaf hela min person, bländade mig, och det fanns icke ett ögonblicks misstämning under hela denna dag.

Det blef emellertid afton, och det blef natt. Vår gamla klocka gick ej längre, men

tiden gick, och den stund kom, då vi skulle skiljas. Uppbrottet blef hastigt. Ty vi hade glömt, hur tiden led, och alla skyndade i sina ytterplagg. Det blef brådska och buller, omfamningar och handslag, snabba ord och varma blickar. Jag lockade på Don och följde mina gäster för att visa dem vägen i mörkret.

En stark känsla af tacksamhet fyllde mig mot dem alla, jag var till mods, som om jag från hvar och en mottagit ett enastående bevis på tillgifvenhet, alla hade de gifvit mig af sitt bästa, och blott jag var för fattig att gifva dem något tillbaka. Jag tryckte allas händer, medan vi stodo på perrongen och väntade, och jag sökte efter ord för att säga dem, hvad som brände mig på tungan.

Perrongen är liten och trång. För att undvika en stigning, där tåget icke kan stanna, har man lagt den lågt midt i en sprängd klyfta, hvars tvära bergväggar resa sig på ömse sidor om platsen, som är så smal, att den blott lämnar rum för järnvägsspåret och den några få alnar breda plattformen, från hvilken en trappa i afsatser leder upp till den lilla anhaltstationen, där man köper biljetter. Där var mycket folk, emedan det var natten efter nyårsdagen, och mörkret skingrades blott ofullständigt af en ensam oljelampa, hvilken från toppen af en stång kastade sitt gula sken öfver den rörliga massan af gestalter, som gingo om hvarandra.

Klyftan sträcker sig at ena sidan langt bort och vänder i en krök, sa att man väl kan höra tåget, men icke se det, förrän dess röda ögon plötsligt dyka upp ur mörkret och äro sa nära, att taget inom en minut pa en armslängd störtar förbi. Jag hade varit på denna plats ofta, sett andra resa och farit själf. Alltid hade denna plats synts mig farlig, och aldrig hade jag undgått en känsla af säreget obehag, när jag i mörkret hörde lokomotivets stönande, hvilket upphörde i samma stund de röda ögonen, med sitt hotfulla skimmer förvandlade hela den skymtande maskinen till ett fantastiskt ansikte, som rusade genom mörkret och tycktes gå fram för att krossa. Men denna gång förnam jag en särskild oro. Bullret, folkmängden, mörkret och hela dagens starka stämning hade liksom skärpt alla mina sinnen, och jag såg mig ängsligt om, som om jag tänkt på en olycka. Med ens kom jag att tänka på Don, och jag såg honom springa bland mängden, orolig bland alla dessa människor, ovan vid mörkret och undrande öfver det hela. Jag hvisslade, men vare sig han icke hörde, eller var förbryllad af det nya i situationen. Alltnog han hörde mig ej. Och i detsamma hördes tydligt på andra sidan berget tågets stönande. Det fick i mina öron ett ljud af en öfvermänsklig olycka, som slet i hvarje fiber i min kropp, och jag sprang förtviflad efter hunden för att fatta honom i halsbandet. Men han undkom oupphörligt mitt

grepp. Som om han sökt sin egen olycka sprang han ned på spåret. Utan att besinna mig hoppade jag ned mellan skenorna och försökte fånga honom. Men han undvek mig, trodde kanske, att jag ämnade aga honom, och i detsamma såg jag midt emot mig de röda ögonen, hörde maskinens ohyggliga buller, och detta buller blandades med vilda skrik från perrongen. Jag förstod, att dessa rop gällde mig, och i sista stunden räddade jag mig upp på den yttersta plankan.

Men i stället för att följa mig, stannade Don kvar. Med en fasa, som gjorde mig stel, såg jag honom stanna framför maskinen, hvilken långsamt och obevekligt gick framåt. En bromsning skulle hafva kunnat hejda den. Jag bad, jag ropade, jag såg endast hunden, hvilken stod som förtrollad. Med kroppen något tillbakatryckt, hufvudet och ena tassen upplyft, stod han stilla, och det var ingen fruktan i hans hållning, endast en undran, som verkade pinsammare än det gällaste tjut. När tåget gick öfver honom böjde han hufvudet och hela kroppen, som om han förstått, att det oundvikliga kom. När tåget stannade, hördes ett svagt gnällande ljud.

För mina ögon var det svart. Jag kände händer, som tryckte mina till afsked, såg hattar och näsdukar vifta, men jag besvarade ej hälsningar, stod blott stilla och såg kolossen sätta sig i gång. Och när jag blef ensam, gick jag fram på banan.

Där låg Don, och när han såg mig, kved han, men släpade sig fram och slickade min hand. Jag har ett intryck af, att jag skrek, och att människor betraktade mig. Men jag såg dem icke, tilltalade dem ej, jag lyfte upp den sårade hunden på mina armar och hade blott en enda redig tanke: att bära honom hem, så att han finge dö hos mig. Jag stönade som en människa i sin högsta nöd, och jag kände hela tiden hans tunga, som slickade min hand. Ingenting kan jämföras med den förfärliga känslan af denna ömhet in i döden, som liknade en människas sista farväl. Jag vet ej, om jag grät öfver mig själf eller öfver Don, men tårar och svettdroppar strömmade öfver mitt ansikte, och jag talade hela tiden högt ord, hvilka jag icke kan erinra mig. När jag tröttnade, lade jag honom ned, och jag minns, att jag tröstade honom med, att vi snart skulle vara hemma. Jag tänkte pa barnen, som skulle mista sin käraste vän, jag var som vanvettig, och åter ropade jag högt, medan jag sträfvade fram genom snön, bärande den blodiga börda, som fläckade mina händer och min rock.

Hemkommen lade jag Don utanför trappan. Ty jag vågade icke bära honom in. Han flämtade ännu och strök sin nos mot min hand. Men hans kropp var förfärligt lemlästad, och jag visste, att blott ett var att göra. Mary har berättat mig, att jag icke kunde behärska mig, när jag kom in. Själf minns jag det icke. Utan

förberedelse hade jag ropat genom rummen, skrikande ut den skedda olyckan högt, hade sagt allt, som det var, och utan att svara på vidare frågor grep jag en revolver, som låg i min låda, och som jag nästan glömt, att den fanns till, sprang ut och stod åter bredvid min döende vän.

Jag var så uppskakad, att jag ej ens smekte honom till afsked. Jag visste blott, att det måste ske, och att hvad som måste ske, skulle ske genast. Jag höll mynningen af revolvern mot den smala randen, som gick mellan hans ögon, och utan att tveka tryckte jag af. Han låg med hufvudet mot min trappa, och jag vet, att han dog genast. Ty dagen därpå undersökte jag hålet efter kulan, och den kunde ej hafva riktats säkrare af den vanaste skytt. Men när skottet small, kändes denna handling som en befrielse. Det var, som om all min själsskakning uttömt sig i denna handling, hvilken bokstafligen syntes mig vara ett mord af barmhärtighet. Drifven af gud vet hvilken fanatisk instinkt, spände jag ånyo hanen. Jag skulle velat skjuta någon mer, någon osynlig fiende, som hade del i detta dåd, och jag öfverfölls af en skakning, så häftig, att revolvern svängde som ett papper för blåst i min skälfvande hand. Jag hörde, hur mina tänder slogo mot hvarandra med ett skallrande ljud; jag gick in och slängde vapnet med afsky ifrån mig. När jag återfann revolvern i går morse, stod hanen ännu på helspänn.

Men inne hos oss kände vi det alla, som om en människa dött, ja, mera än så. Jag stängde mig inne med Mary, och aldrig har jag känt något liknande vid allt, hvad jag känt i världen från min första barndomssorg och till nu. Vi talade icke, vi gräto, vi gåfvo utlopp åt allt, som tryckt oss och tryckte oss än, i en omåttlig förtviflan, hvilken ej tycktes hafva annan anledning än förlusten af ett djur. Allt hvad som skett under hela den föregående dagen, var borta, öfverkorsadt som med ett fingersbredt, tjockt och svart streck. Det fanns ingenting annat än detta hemska öde, hvilket grep oss båda, som när man står ansikte mot ansikte mot den onda bråddöden, den värsta af alla, den, som sliter en oskyldig i stycken. »Instinkten svek honom», mindes jag, att någon sagt, när tåget stannade. Men det var icke så. Hvad som skedde, det inträffade, därför att Don hörde till dem, som bära sitt märke från födelsen. Han måste gå, dit han gick. Sådana kan man dö med, men icke rädda.

Hela natten lågo vi vakna, våra kroppar brände i feber och skälfde i frossbrytningar. Och när morgonen kom, genljöd huset af barnens högljudda jämmer. Deras gråt skar mig i själen, och jag visste, att de en gång skulle gråta lika bittert öfver mig.

XXIII.

Döden.

Det är vinter ännu och jag tycker, att vintern varit lång, fastän snön ej legat öfver jorden stort mera än ett par veckor. Den ligger tung öfver dungar och träd, den har tornat upp sig i drifvor kring byggnaderna, bredt som en hvit fäll öfver all barmarkens öde styggelse, och kring byggnaden är gräfd en djup ränna, för att man skall komma fram till fönstren, när luckorna måste stängas. På denna stig har jag gått i natt, smugit mig rundt mitt sofvande hem och icke vågat gå in, därför att jag visste, att Mary skulle se mig, när jag gick ut tillbaka.

Ty samma syn, som förföljt mig, sedan jag såg den för mina ögon, har kommit åter i dag, kommit med fördubblad styrka: synen af det skrämda djuret, som ångesten dref att böja sig för den rullande maskinen med dess blodrödt lysande ögon. Jag måste dit för att få se stället igen, och jag

gar här och lyssnar med återhallen andedräkt på hvarje ljud, som kan tränga ut från det tillslutna huset. Men jag hör intet. Tystnaden i naturen störes icke af något mänskligt ljud, och dess majestät fyller mig med en styrka, som ger mig kraft att se vägen, hvilken jag har att gå, den hvita vägen, som ingen smuts hunnit söla, hvilken lyser i mörkret och lik en ofantlig brickduk på ett bord återspeglar skenet från de gnistrande stjärnorna. Jag går samma väg tillbaka, som när jag bar det blödande djuret på mina armar, och med klappande hjärta nalkas jag perrongen, där den ensamma oljelampan lyser från toppen af sin stång. Ingen är där mera än jag och banvakten, som bär lyktan i handen och frågar mig, om jag skall följa med tåget. När han hör, att jag icke skall med och heller icke väntar någon, betraktar han mig misstänksamt, och det faller mig in, att det är nyttigt, att han sett mig i dag. Han skall då ej kunna hindra mig i morgon.

Som om jag toge mått på platsen, står jag där och betraktar med stirrande ögon en punkt på den ena skenan. Där skall mitt hufvud ligga, jag skall höra ett ögonblicks buller, känna en oerhörd tyngd, som spränger min hjärna, och sedan skall allt vara slut. Jag ser det framför mig så tydligt, att minnet af den nyårsdag, som för mig skulle blifva den sista, bleknar bort till ett intet. Jag minns ej längre, att det är minnet från denna dags kväll, som drifvit

mig hit. Och jag hör med alla sinnen spända till den yttersta uppmärksamhet, hör det tunga stönandet, när tåget brusar in mellan bergväggarna, ser det växa fram ur mörkret, omgifvet af en hvitgrå rök, ur hvilken de röda ögonen blänka som gnistrande blod, för att i nästa sekund i ilande fart rusa mig förbi. Luftdraget, som omhvärfver mig med sin kyla, rasslet af detta block, som skymtar med reflexer af vaggonernas ljud, stötarna från den arbetande maskinen — allt kommer mig att svindla. Och när det är borta, kommer en känsla af trygghet, som om allt vore förbi. Jag ser åter den punkt, jag valt ut på den ena skenan, ser mig ligga där som en mörk massa, hvars hufvud jag icke kan urskilja. Och jag vet, att man skall lyfta mig upp och bära mig samma väg, som jag nu går, när lampan släckts på toppen af sin stång, och endast stjärnorna kasta sitt sken mot snöns hvita fäll. Som jag går hemåt, ser jag som i en syn, hur man bär någon till mitt hem, och jag vet, att det är mig man bär. Jag ser dörren öppnas, ljusskenet, som fladdrar mot luftdraget, och jag hör som ett stelnadt rop af fasa, hvari jag igenkänner Marys röst.

Det hejdar icke mina tankar, stäfjar icke mitt uppsåt. Ty jag handlar icke af vilja, utan af tvång. Jag kan icke öfverlägga, icke besluta; ty ju längre jag tänker, desto mera makt får min tanke öfver min själ. Den drifver mig ut, och jag vet, att

i morgon slår min timme, jag vet, att hvad jag sett i natt, skall då blifva en verklighet. Men då skall jag vara borta, och ingenting skall störa min sömn. Då skall Mary finna mina ord, som de här skrifna stå, och hon skall förstå, att det bästa har skett. Hon skall tro mig, när jag säger, att jag måste göra, hvad jag gör mot mig själf. Ty eljes gör jag det emot andra. Hon skall tro mig, därför att hon ensam sett mina kval. Det är bara ett, hon icke vet, att jag dagligen får strida mot hela fasan af att förstå mitt tillstånd, utan att detta förstående hejdar själfva mitt förstånd att falla i sär; att jag dagligen kämpar en allt mattare kamp mot den drift, som hviskar till mig gärningar, hvilka jag icke kan uttala. Jag vill slå, döda, kasta eld och brand, se mitt hem brinna . . . Dessa tankar förfölja mig. Jag kan icke strida emot längre. Och hon måste förlåta mig. Ty hon kan ej vilja se mig fjättrad som ett djur, icke höra mina hesa skrik, när man för mig bort för att isoleras . . .

Men detta kan jag icke säga henne. Ensam skall jag gå det okända till mötes, men ensam skall jag tacka henne i min dödsstund, henne och den makt, som skänkt mig lifvets fullhet, en gång dess högsta lycka, sist dess bittraste kval. Jag böjer mig för denna makt. Ty lifvet gaf och lifvet tog. Välsignadt vare allt, som lefver.

— — — — — — — — — — — — —

Ett vill jag bedja dig Mary. Du skall låta Sixten läsa detta. Det är den enda man, jag har hatat. Jag vill, att han skall förstå hvarför, jag vill också, att han skall veta, att jag icke gör det längre, utan för sista gången vill räcka honom min hand med tack för, hvad som en gång var. Jag anklagar ingen. Ty nu förstår jag mig själf. Jag var en drömmare, som drömde mig till energi och min egen natur till trots med våld ville pressa mig fram genom lifvet. Det var en lycklig tid, men den var kort. Och det var mitt eget fel, att ingen mer än du visste, att jag räknade fel redan på första sidan i mitt lifs bok.

Smek barnen, mina vackra gossar! Jag vet, att du alltid skall tala godt om mig inför dem.

Och bed till den Gud, på hvilken du tror, att jag endast måtte få lefva i ditt och i deras minne!

— — — — — — — — — — — —

EPILOG

Det var morgon, innan jag läst Tore Gams manuskript till slut. Jag satt stum och stel som en person, hvilken får höra domen öfver hela sitt lif, icke finner ett ord till sitt försvar och dock fortsätter att läsa, därför att den, som talar till honom, har den myndighet, som kräfves för att göra sig hörd. Jag blef under denna läsning hvarken ifrig eller upphetsad, och jag fruktade icke för ensamheten.

Som en helt naturlig sak föreföll det mig, att manuskriptet talade ett så osminkadt språk. Jag var som borta öfver de känslor, hvilka göra det möjligt att räkna mellan rätt och orätt, väga ord och sofra bitterheten i meddelanden. Det var den döde, som talade till den lefvande, och visserligen säger man, att den frånvarande får orätt, men det finns dock fall, då ej ens detta ordspråk får rätt. För mig var den döde mera lefvande än jag, och medan jag ömsom brann och frös, kände jag hans ord tränga till mitt hjärta. De sopade rent inom mig, de täppte till mina förnuftsskäl,

de skuro som skarpa ljud i mina öron. Jag hör dem ljuda än. Som en helt obetydlig sak hade jag vid läsningen observerat, att jag i själfva verket misstagit mig, när jag trodde, att den varsel, hvilken för ett par dagar sedan så häftigt hade oroat mig, egentligen icke hade inträffat på den dag, jag först hade antagit, nämligen på Tore Gams dödsdag. Af daton kunde jag se, att den natt, då jag sett honom, var i stället *natten innan han dog*, eller just den natt, då hans tankar sysselsatt sig med mig. Som sagdt — jag märkte detta, och under andra förhållanden skulle detta tvifvelsutan hafva gifvit mig mycket att tänka på. Men som det nu var, gick mig denna detalj förbi som en sak af alldeles underordnadt värde, och hur böjd jag eljes kan vara att fatta intresse för de teorier, hvilka låta sig destilleras ut ur de fakta, som bilda vetenskapens källåder, så hade jag i detta ögonblick icke sinne för detta slags spekulationer. Redan under ett par dagar var jag väl preparerad för att mottaga äfven de mest ovanliga sinnesintryck, och jag befann mig efter läsandet af detta egendomliga manuskript i det underliga själstillstånd, då man helt och hållet känner sig vara under en annan persons inflytande. Hvad som eljes skulle hafva väckt mitt intresse eller åtminstone min nyfikenhet, föreföll mig nu smått och betydelselöst emot det för mig stora och afgörande i den tanken: hvad hafva dessa

ord att säga mig? Om denna varsel, hvilken eljes skulle satt mina tankar i rörelse, var verklig eller ej, ett foster af min inbillning eller en subtil realitet, om den var ett bevis på en annans förmåga att med tankens våldsamhet öfvervinna rummets lagar eller blott bevisade höjden af min egen öfverretning, allt detta försvann till ett intet inför en idé, hvilken syntes mig innebära något oändligt mycket högre och djupare. Ty inom mig växte tanken på människoandarnas osedda kamp, det lönliga hat, som spirar ur djupet af nästan ofattbara kontraster. Jag förstod, att jag gripit in i denne mans lif, starkare, häftigare, våldsammare och vida djupare, än jag själf någonsin kunnat ana, och det slog mig, huru föga jag någonsin uppskattat det afstånd, som skilde oss båda åt.

Det slog mig först, att de af våra senaste sammanträffanden, hvilka jag fäst i min erinring, dem syntes han hafva glömt, och de, hvilka jag glömt, dem kom han ihåg med en styrka, som var mig oförklarlig. Det enda minne af hvarandra som var gemensamt, var minnet af penninglånet, och jag kände, huru vid upptäckten häraf en rodnad spred sig på mina kinder. Ty det var han, som hade skäl att minnas detta, icke jag. Och jag skulle nu hafva vunnit i mina egna ögon, om jag kunnat stryka detta minne bort ur min själ. När jag läste detta manuskript, hade jag i det hela bit för bit märkt, att jag själf sjönk

i mina egna ögon, medan Tore Gam steg. De företräden jag vunnit, och som jag ej kunde förneka, föreföllo mig, som om de voro vunna på bekostnad af det bästa inom mig själf, och i följd däraf tyckte jag nästan, att dessa företräden gåfvo mig en lägre plats på den gradskala, hvilken jag icke velat erkänna, men där värdena äro af annat slag än de vanligen gångbara. Min styrka i lifvet syntes mig egentligen vara svaghet, och Tores svaghet syntes mig innebära en styrka, som höjde honom till de utvalda. Mitt omdöme var härvidlag möjligen något exalteradt, och allt som månaderna gått har jag lagt märke till, att min tro i detta fall börjar att försvagas, samtidigt med att min självkänsla lyckligtvis börjar att återvända. Det blir mig omöjligt att under lifvets fortgång fatta dessa dagars uppjagade händelser och intryck lika intensivt som när de först störtade öfver mig, och jag kan icke gå till den idealismens yttersta konsekvens som min aflidne vän.

Men i ensamma stunder tänker jag ännu på denna underliga omskiftning af alla tankar och känslor, hvilken försiggick inom mig en natt i mitt lif, då jag ensam mottog det största förtroende, en människa gifvit mig. I vissa ögonblick tror jag ännu, att det bästa och mest uppriktiga vi kunna tänka eller känna, är kanske just allt detta, som vi i längden icke våga kännas vid ens inför oss själfva, och som, om vi det vågade,

skulle göra oss omöjliga för lifvet. Ty det är en lögn, att de bästa individerna bestå i den vilda kamp, som är allas mot alla. I denna strid duka de bästa under. Aldrig har jag vetat det som denna natt, då jag kände, att på mig låg bördan af denne mans öde, och hela mitt lif skulle jag bära märke däraf.

Jag hörde som på afstånd rösten af den lille poeten, hvilken talat om »Medusas hufvud» och försteningarna kring Gorgonens palats. Jag hörde hans röst, och jag kunde ej undgå att erkänna sammanhanget mellan hans låga stämma och de starka ord, som han talade. Ty aldrig skall denna röst, hvilken i tysta stunder hviskar till oss hemligheten af stort och smått, människornas öden och lifvets egen fasa, lyckas att egentligen göra sig hörd. Den skall icke lyckas. Ty hela vårt lif sträfvar att öfverrösta den, och den drunknar i bullret af våra viljor, vår ärelystnad, våra passioners buller, maktens och fåfängans stormande orgie.

Men mot oss alla blicka de förstenande ögonen ur »Medusas hufvud», kring hvilket ormar ringla i stället för hår. Vi se det med undran, till dess att vi vänja oss vid dess anblick, och då vi börjat att vänja oss, är förtrollningen bruten. Jag trodde mig känna lifvet och människorna. Men jag har dock i mitt lif blott känt en, hvilken icke kunde vänja sig, ingen, som kunde hugga det af, eller mana dess styggelse bort. Men han, som icke kunde vänja sig,

såg och sag och blef till sten. Och denne ende man hade jag med afsikt och full öfverläggning stött ifrån mig och behandlat med ringaktning.

Jag sof icke den natt, då jag lärde mig inse detta. Men jag förstod, att detta var, hvad visa män i dagar, som gatt, kallat för synd mot den helige ande, den synd, som ensam icke kan förlåtas.

Och med denna tanke dold i den lönligaste vrå af mitt inre, bygger jag vidare på skenbilden af den vetenskapliga ära, hvilken samtiden redan börjat att erkänna.

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 13 10 06 10 002 6